

ASOCIAȚIA

Promo - LEX

СОГЛАШЕНИЕ О ПРИНЦИПАХ МИРНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ
ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА В ПРИДНЕСТРОВСКОМ РЕГИОНЕ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

О принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском
регионе Республики Молдова

СОГЛАШЕНИЕ

Республики Молдова, стремясь к скорейшему и полному
урегулированию вооруженного конфликта в приднестровском регионе
Республики Молдова

STUDIU

DREPTURILE OMULUI IN REGIUNEA
TRANSNISTREANĂ A MOLDOVEI

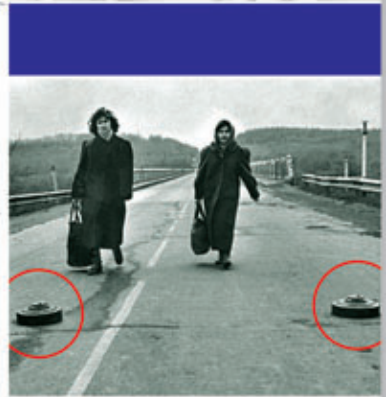
ИССЛЕДОВАНИЕ

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В ПРИДНЕСТРОВСКОМ
РЕГИОНЕ МОЛДОВЫ

RESEARCH

HUMAN RIGHTS IN TRANSNISTRIAN
REGION OF MOLDOVA

CHIȘINĂU 2007

Promo - LEX

STUDIU

**DREPTURILE OMULUI ÎN REGIUNEA
TRANSNISTREANĂ A MOLDOVEI**

Chișinău 2007

CZU 342.72/.73(478)(048.8)=135.1=111=161.1=111
S93

STUDIU "DREPTURILE OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A MOLDOVEI"

Autori:

Ion Manole
Pavel Postica
Alexandru Postica
Alexandru Bucătaru
Igor Volnițchi
Alexei Gumanuc
Tatiana Danilescu

Asociația PROMO-LEX

str. Dumitru Rîșcanu, 11/41, Chișinău, Moldova
tel./fax: +373 22/ 45 00 24; gsm: +373/ 69 07 08 00
e-mail: promolex@yahoo.com url: www.promolex.org.md

Centrul de Resurse și Dezvoltare pentru Transnistria

Str. Păcii, 2, s. Coșnița, MD-4572 r. Dubăsari, Moldova
tel./fax: +373 248/ 43 183

Pentru corespondență:

C.P. 89, MD-2012 Chișinău, Moldova

Traducere și adaptare:

SRL "Libitum", Irina Savițchi

Imagini:

Tudor Iovu, Dumitru Doru, Mihai Potârniche (www.gallery.md)

Procesare computerizată:

Ion Madiudin (0 691 70303)

SE DISTRIBUIE GRATUIT

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Drepturile omului în regiunea transnistreană a Moldovei : St. = Human rights in transnistrian region of Moldova : Research = Права человека в приднестровском регионе Молдовы : Исслед. / Ion Manole, Pavel Postica, Alexandru Postica, ...; Asoc. "Promo-Lex". – Ch. : "AP-Sistem" SRL, 2008 (Tipogr. "Elan Poligraf" SRL). – 208 p. 500 exp.

Tit. pe cop., text paral. : lb. rom., engl., rusă. – Bibliogr. în notele de subsol
ISBN 978-9975-66-008-2

342.72/.73(478)(048.8)=135.1=111=161.1=111

S93

Publicația apare grație suportului financiar al Ambasadei Regale a Olandei, prin intermediul Programului MATRA KAP

Punctele de vedere și opiniile exprimate în Studiu aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opinia finanțatorului și nu pot fi interpretate sub nici o formă în acest sens.

CUPRINS

INTRODUCERE	4
1. INSTITUȚII	7
1.1. Sovietul Suprem	7
1.2. Președintele rmn	8
1.3. Administrația publică locală	9
1.4. Autoritatea judecătorească	10
1.5. Procuratura	12
1.6. Sistemul organelor de apărare, de securitate și de apărare a drepturilor omului.....	13
1.6.1. Organele de apărare a drepturilor omului	13
1.6.2. Organele de securitate	15
1.6.3. Organele de apărare	16
2. MASS-MEDIA	20
2.1. Reflecții de ordin general.....	20
2.2. Structura spațiului informațional transnistrean	20
2.2.1. Ziare	21
2.2.2. Radio și TV	22
2.2.3. Agenții de presă	23
2.3. Lipsa spațiului informațional comun între cele 2 maluri ale Nistrului	24
2.4. Relațiile dintre ziariștii celor 2 maluri	25
2.5. Modalități de presiune asupra ziariștilor	25
2.6. Organizațiile profesionale ale ziariștilor	26
3. SOCIETATEA CIVILĂ	27
3.1. Partide politice	27
3.2. Organizații neguvernamentale	29
4. SISTEM ELECTORAL	36
4.1. Situația de facto	36
4.2. Situația de jure	39
5. DREPTUL LA EDUCAȚIE	41
5.1. Generalități	41
5.2. Învățământul preșcolar	43
5.3. Învățământ preuniversitar	43
5.4. Învățământ universitar	44
5.5. Condiții de studiu / Educație și sănătate	45
5.6. Cadre didactice	46
6. ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI OCROTIREA SĂNĂTĂȚII	47
6.1. Protecția socială	47
6.2. Asistența medicală	49
7. SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ	53
8. STAREA AGRICULTURII	57
8.1. Degradarea solurilor	58
8.2. Soluții pentru depășirea situației de criză	58
9. ECOLOGIA	61
9.1. Distrugerea munițiilor vechi	61
9.2. Problema pesticidelor vechi	62
9.3. Calitatea apei r.Nistru	63
ÎNCHEIERE	64

■ INTRODUCERE

Alături de statele baltice, Moldova a fost printre primele republici sovietice, care au pornit procesul de democratizare, grăbind astfel inevitabilul eșec al "imperiului sovietic" (URSS). Pentru a împiedica independența totală sau parțială a teritoriilor, conducerea structurilor sovietice a recurs la acțiuni de diversiune, inclusiv la crearea, consolidarea și susținerea unor entități separatiste pe teritoriile noilor state. Același scenariu este aplicat în multe regiuni, însă pînă în prezent au rămas nesoluționate 3 focare: în Georgia - Abhazia și Osetia de Sud, iar în Moldova – Transnistria. Deși au avut un start comun, în prezent Statele Baltice sunt membre ale UE și NATO, fiind țări prospere și stabile, în timp ce Moldova rămîne cea mai săracă și instabilă zonă din Europa. Evident, în mare parte această diferență se datorează problemelor ce țin de lipsa securității naționale, fapt care descurajează investițiile străine, diminuează dezvoltarea țării, favorizînd corupția și fărâdelegile. Cel puțin în Moldova, regiunea estică (Transnistria) a devenit rapid o "gaură neagră", în care un grup restrîns de persoane au acaparat întreprinderi cîndva prospere și strategice pentru dezvoltarea țării. Populația Moldovei, inclusiv locuitorii Transnistriei au fost lipsiți de orice drept asupra bunurilor publice, repartizate în mod abuziv și ilegal de către persoanele ce au preluat și mențin controlul asupra regiunii.

Fiind considerată drept cea mai săracă țară din Europa, Moldova a devenit cunoscută în lume, în mod special datorită sărăciei, migrației masive, traficului de ființe și organe umane. Totodată, în ultimii ani, comunitatea internațională cunoaște tot mai multe despre problemele Moldovei grație subiectului ce ține de separatismul transnistrean.

Regiunea transnistreană a R.Moldova, cunoscută sub denumirea "Transnistria", "Transdniestria", "Rmn", "PMR" sau "Pridnestrovie" este o zonă separatistă, situată la estul țării, care la rîndul său și-a cîștigat "notorietatea" datorită unor factori precum prezența trupelor rusești și a depozitelor cu impresionante cantități de armament, producerea și comercializarea ilegală a acestuia, contrabanda, spălarea de bani, violarea în masă a drepturilor omului etc.

Pretinsa RMN (în continuare *rmn*, regiune sau Transnistria) ocupă circa 4000 km.p, adică 12% din teritoriul R.Moldova și e situată la hotarul estic cu Ucraina. Centrul administrativ se află în or.Tiraspol, regiunea fiind divizată în 5 raioane și 2 municipii. În anul 1989, 39,9 % din populația regiunii erau moldoveni/români, 28,3% - ucrainenii și 25,4% - ruși.¹ Conform rezultatelor preliminare ale recensămîntului populației desfășurat în regiune în 2004, în teritoriul controlat de administrația separatistă locuiesc 555,5 mii persoane, cu peste 170 de mii mai puțin decît în 1989. Dacă e să credem rezultatelor recensămîntului desfășurat de autoritățile separatiste, moldovenii constituie doar 31,9%, iar rușii și ucrainenii 30,3 și, respectiv, 28,8%.²

Din 1990 regiunea este "condusă" practic de același grup de persoane în frunte cu Igor Smirnov, Vladimir Antiufeev, Valerii Lițkai, etc. Aceștia, pe parcursul celor peste 17 ani au transformat regiunea într-un teritoriu privat, unde locuitorii, deveniți ostatici din punct de vedere economic, social și politic, nu dispun de un mecanism eficient de garantare și apărare a drepturilor și libertăților fundamentale. Familiile și rudele acestor "lideri" sunt principalii beneficiari ai procesului de împărțire a proprietăților publice din regiune, iar fenomenul

1 M.Grecu, A.Țăranu, Studiu „Politica de epurare lingvistică în Transnistria”, Chișinău 2005. Госкомстат. Итоги Всесоюзной переписи населения 1989 года. Москва, Госстатиздат, 1990

2 M.Grecu, A.Țăranu, Studiu „Politica de epurare lingvistică în Transnistria”, Chișinău 2005 И. Крамаренко, Оливия-Пресс, 7.09.2005

continuă prin plasarea rudelor lui Igor Smirnov în funcții-cheie (s.e. unul dintre fiii săi este *șeful Vamei*) sau prin implicarea lor în *procesul politic* (alt fiu al său fiind liderul unui *partid pro-prezidențial*). Această situație, ulterior a accentuat caracterul antagonist al relației dintre administrația separatistă și populație, ținută sub control prin mijloace represive și manipulative.

Divizarea de facto a țării a generat problemele menționate anterior și a contribuit în mod decisiv la declinul economic general, creînd condiții perfecte pentru economia tenebră, corupție³ și, respectiv, sărăcie.⁴ Atît vestul (controlat de autoritățile constituționale), cît și estul țării (controlat de regimul separatist) a cunoscut o instabilitate continuă a economiei și societății, fiind afectat grav nivelul de trai al majorității populației. În timp ce vestul țării a beneficiat de diverse programe internaționale și de resurse financiare pentru reforme și dezvoltare, (populația fiind prioritar implicată în cadrul acestui proces, oferindu-i-se totodată drept de opinie), locuitorii regiunii transnistrene au rămas în mare parte izolați și excluși de la acest exercițiu important al sistemului democratic. În opinia noastră aceasta a fost una dintre greșelile fundamentale admise de către societatea civilă și autoritățile constituționale pe parcursul celor 15 ani de după războiul moldo-rus din 1992.

Progresele înregistrate în ultimii ani în vestul țării se datorează anume acestui proces lent, dar ireversibil (sperăm), de tranziție și democratizare a societății și instituțiilor statului, iar populația Transnistriei are dreptul la același tratament și acces la viața socială, politică și economică a țării. A venit timpul ca societatea civilă și în special autoritățile constituționale să își asume anumite obligații față de locuitorii regiunii, pentru a contribui la accelerarea proceselor democratice, informarea și educarea în spiritul democrației, toleranței și garantarea drepturilor fundamentale fără discriminare.

Problema transnistreană a constituit o preocupare permanentă a societății și a autorităților constituționale, irosindu-se importante resurse pentru "negocieri", excepții de la aplicarea legislației, compensații sau subvenții pentru necesitățile mecanismului de "menținere a păcii". Totodată, pierderile și prejudiciile legate de lipsa controlului asupra frontierei de est, precum și asupra potențialului industrial al țării, au influențat decisiv dezvoltarea socio-economică a Moldovei.

În aceste condiții, drepturile omului în regiune au fost ignorate în totalitate, iar autoritățile constituționale și diverse instituții internaționale s-au limitat doar la constatarea faptelor, fără a lua măsuri eficiente de prevenire și combatere a fenomenelor. Astfel, regimul separatist de la Tiraspol, instaurat prin violență militară străină, și-a perfecționat constant metodele și mijloacele de manipulare a maselor și a opiniei publice internaționale, consolidîndu-și pozițiile la nivel de administrație *de facto*.

Autorii prezentului studiu și-au propus să reflecte situația din perspectiva drepturilor omului pentru a evidenția efectele inacțiunilor autorităților constituționale în această direcție și ale tolerării de care comunitatea internațională a situației în regiune. Mai mult, amintim

3) www.ipp.md Oazu Nantoi, Sudiu cu privire la situația în raioanele de Est a R.Moldova (1992-2000)

3) Zona controlată de separatiști s-a transformat într-un mecanism eficient de îmbogățire prin contrabandă, prin exploatarea lipsei unei poziții ferme și consecvente a conducerii Moldovei față de statutul acestei zone (lipsa frontierei economice din partea Chișinăului);

4) Prin coruperea unor funcționari publici, politicieni etc. ai R.Moldova și cointeressarea lor financiară în existența actualului regim anticonstituțional, respectiv, - on nesoluționarea la infinit a conflictului;

5) Prin concreșterea structurilor administrației de la Tiraspol cu structurile criminale care controlează bussinesul on zonă; Ministerul de securitate de la Tiraspol este implicat în lupta pentru sferile de influență în economia tenebră, inclusiv prin lichidarea fizică a persoanelor sau grupărilor care se opun (s.e. lichidarea fizică (16 cadavre ale concurenților firmei "Sheriff" în 1998). Există precedente de lichidare fizică a persoanelor incommode inclusiv în Chișinău....".

4) S.e. Raportul „Corupția și calitatea guvernării”, Moldova 2001, Transparency International și Centrul pentru Investigații Strategice, pag.10

în acest context despre concluziile unui amplu Raport al Asociației Avocaților orașului New York ("Dezghețarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova"),⁵ privind absența cu desăvîrșire a dreptului la autodeterminare și chiar la autonomie pentru Transnistria. De fapt, reieșind din evoluția evenimentelor din perioada 1990-2007 constatăm că interesul liderilor separatiști pare a fi în menținerea statului ilegal al regiunii și obținerea controlului total și gestionarea potențialului economico-industrial din regiune,⁶ în detrimentul oricăror elementare norme juridice și morale, respect pentru drepturile omului și demnitatea umană a locuitorilor regiunii.

Conducîndu-ne de concluziile experților Asociației Avocaților din New York,⁷ în cadrul studiului nostru vom analiza și ne vom referi la regimul separatist de la Tiraspol în sensul unui regim *de facto*. Astfel de regimuri pot fi tratate ca subiecte parțiale ale dreptului internațional, probabil și pentru a le putea, eventual, sancționa pentru încălcarea drepturilor omului.

Termenul *Transnistria*, utilizat în cadrul prezentului studiu este abordat în sens geografic și nicidecum nu poate fi atribuit unei entități sau unui subiect de drept internațional. De asemenea, noțiunile *constituție*, *lege*, *președinte* etc. sunt utilizate sub aspect local, în calitatea lor de instrumente ale administrării *de facto* a regiunii. Analiza și evidențierea *legislației* regionale nu poate fi interpretată drept o recunoaștere a acestora. Dimpotrivă, studierea *normelor locale* are drept scop scoaterea în evidență a cauzelor care conduc la violarea în masă a drepturilor individuale și colective ale locuitorilor regiunii, rămași ostatici ai diverselor interese politice și geopolitice.

Contrar normelor de drept internațional precum și angajamentelor sale internaționale, Federația Rusă condiționează retragerea trupelor din regiune, manipulînd opinia publică și folosindu-se de sentimentele sincere ale populației față de adevăratele valori și cultura rusă.

În final, vom menționa faptul că la 22 iulie 2005 Parlamentul R.M. a adoptat Legea **cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), care definește democratizarea și demilitarizarea regiunii drept condiții de bază pentru reintegrarea țării și accesul locuitorilor la instituțiile și mecanismele democratice naționale. Însă după cca 2,5 ani, constatăm că nu au fost înregistrate careva reforme sau schimbări pozitive pentru drepturile și interesele locuitorilor regiunii, ceea ce vom demonstra prin analiza subiectelor prezentului Studiu.**

5 <http://www.mai.gov.md/raport-newyork/> <http://www.mai.gov.md/raport-newyork/> Raportul Asociației Avocaților orașului New York „Dezghețarea unui conflict înghețat: Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova”

6 Potențialul economic al RSSM a fost concentrat în estul republicii

7 <http://politicom.moldova.org/stiri/rom/16452/>

Concluziile principale:

- transnistria, din punct de vedere al dreptului internațional, nu are baza legală să formeze autonomie, să opteze pentru scindarea teritoriului sau să promoveze o politică de independență prin auto-determinare
- privatizarea proprietății în transnistria (transferul masiv al acestei proprietăți în favoarea businessului din federația rusă) poartă un caracter ilegal
- rolul terțelor țări este important în vederea soluționării conflictului, identificînd Rusia ca țară susținătoare a separatismului din transnistria din 1992 până în prezent, astfel descalificându-se de statutul de țară garant sau mediator; în plus, Rusia își menține trupele militare pe teritoriul Moldovei, împotriva voinței politice a conducerii moldovei și a obligațiilor internaționale; în același timp, raportorii văd Ucraina ca un factor important în stoparea traficului ilegal de mărfuri, oameni și armament spre și din transnistria.

INSTITUȚII

Regiunea transnistreană a R.Moldova (în continuare regiune) este administrată *de facto* de către un regim ilegal, ce pretinde a fi unul democratic. Sistemul administrativ impus odată cu preluarea controlului asupra acestui teritoriu în 1990-1991 se menține practic fără schimbări. Cu excepția unor retușuri și a puținelor *evoluții politice* la nivel local, regiunea este administrată de către un grup de persoane, străine acestui teritoriu,¹ care prin violență, inclusiv militară, susținută din exterior au uzurpat puterea de stat.² În spatele *procesului de negocieri și menținere a păcii*, impus și supravegheat de Rusia, în calitatea sa de stat garant, în perioada post-conflict s-a consolidat regimul separatist. În rezultat, astăzi regiunea dispune practic de toate elementele unei entități statale³ (administrație, legislație, structuri, valută și simboluri⁴ proprii).

Legislația locală a fost adaptată și orientată spre modelul celei din Rusia, fiind comunicată și publicată exclusiv în limba rusă,⁵ inițial fiind utilizate normele legislației fostei RSSM.

Constituția rmn din 1996 a fost prima *lege fundamentală* din regiune, care însă în 2000 a fost modificată pentru a elimina limitarea *mandatelor de președinte* pentru o persoană.⁶ Atît *constituția* cît și restul *normelor juridice* din regiune, poartă un caracter exclusiv declarativ, după cum vom demonstra în continuare.

*Constituția rmn*⁷ declară că *purtătorii suveranității și unicul izvor al puterii este poporul acesteia, iar poporul își exercită puterea nemijlocit, precum și prin organele centrale ale puterii de stat și organele administrației publice locale*. Totodată, aceasta stipulează că *organele centrale ale puterii de stat sunt Sovietul Suprem, Președintele, Administrația Publică Locală, Autoritatea Judecătorească, Procuratura, Sistemul organelor de apărare, de securitate și de ocrotire a drepturilor omului*.

1.1. Sovietul Suprem

În regiune, *puterea legislativă* este reprezentată de *Sovietul Suprem* (în continuare SS), care conform art. 59 din *constituția rmn*, este *organ reprezentativ și unicul organ legislativ al puterii de stat* în regiune. Componenta numerică a SS este de 43 *deputați*, aleși pe un termen de 5 ani. *Deputații SS* sunt aleși prin vot egal, universal și secret. *Deputat* poate fi ales doar *cetățeanul rmn*, care locuiește permanent pe teritoriul regiunii și a atins vârsta de 25 ani.

1 Majoritatea celor care au preluat prin violență și mențin controlul în regiune sunt etnici ruși sau/și originari din Federația Rusă: I.Smirnov, președintele *rmn* este născut în or.Petropavlovsk-Kamciatsk, Vladimir Antiufeev (Vadim Șevțov), ministrul securității – or.Novosibirsk, V.Lițkai, ministrul de externe - or.Tveri, V.Krasnoselskii, ministrul de interne – reg.Cita, S.Hajeev, ministrul apărării – reg.Celeabinsk, G.Urskai, ministrul justiției – reg.Breansk, E.Cernenko, ministrul economiei – reg.Breansk, P.Stepanov, ministrul industriei – Ciuvașia, O.Kaleakin, ministrul ecologiei – reg.Orenburg; Iu.Platonov, administratorul r. Rîbnița – reg.Novgorod, V.Kostyrko, administratorul or.Tiraspol – reg.Habarovsk. În același timp, menționăm că administrația centrală și cea locală nu este reprezentată de etnici moldoveni, deși moldovenii reprezintă majoritatea, inclusiv în această regiune a R.Moldova.

2 Există unii ex-oficiali transnistreni care au denunțat regimul Smirnov: V.Iakovlev, fost membru al SS din Tiraspol și V.Lucik, fost procuror al *rmn*. Ambii au fost adepți ai ideilor separatiste în anii '90, dar în 1996 au demisionat și au protestat deschis împotriva regimului Smirnov. De asemenea M. Bergman, fost comandant al or.Tiraspol, a publicat informații despre operațiunile financiare desfășurate în 1993 prin "Polevoi Bank" (transformarea unor cantități mari de ruble sovietice în dolari americani). www.humanrights.md

3 În continuare, pentru entitatea separatistă respectivă, autodefinită *rmn*, vom utiliza termenul – *rmn*.

4 Simbolurile regiunii au rămas cele sovietice și comuniste. Fără a se decide sau a se asocia cu doctrina comunistă, administrația separatistă a păstrat vechea simbolică a RSSM.

5 Deși potrivit constituției locale, în regiune sunt declarate 3 limbi oficiale.

6 Adică a permis regimului Smirnov să mențină nelimitat teritoriul sub ocupație străină

7 <http://vspmr.org/Law/?ID=291>

Cu toate că SS este unicul *organ legislativ* din *rmn*, imixtiunea *executivului*, adică a *președintelui rmn*, în activitatea acestei *instituții* este vizibilă. Spre exemplu orice *act legislativ* aprobat de către SS este emis din numele *președintelui rmn* și nu din numele SS, fapt ce contravine principiului separării puterilor.

1.2. Președintele rmn

Administrarea regiunii este efectuată de către *președintele rmn* I.Smirnov,⁸ ajutat de un *cabinet de miniștri* în calitate de *reprezențanți ai puterii executive*.

În conformitate cu prevederile *legislației rmn*, *președintele* este *garantul constituției și legilor*, drepturilor și libertăților omului, *asigură executarea constituției și a legilor în vigoare*.⁹ Așadar, rolul *președintelui rmn* poate fi analizat prin prisma a 3 aspecte:

a. Garant al constituției și legilor rmn. Această atribuție este și competența *Curții Constituționale* a *rmn* (în continuare CC), deoarece scopul acesteia este de a garanta supremația *constituției* ca lege supremă pe întreg teritoriul *rmn*.¹⁰ În acest fel, ne confruntăm cu o situație în care una și aceeași funcție este atribuită unor *organe* diferite, fără specificarea deosebirii dintre aceste prerogative.

Datorită faptului că CC formal face parte din *autoritatea judecătorească*, iar *președintele CC* este numit de către *președintele rmn*, concluzionăm că în regiune este admisă clar imixtiunea *puterii executive* în activitatea *puterii judecătorești*, ceea ce în fond, contravine principiului separației puterilor și respectiv, în mod normal, ar ridica semne de întrebare referitor la *constituționalitatea* acestor norme. În opinia noastră, această imixtiune este și din acest punct de vedere ilegală și nu este altceva decât uzurparea puterii de către o singură persoană – I. Smirnov.

b. Garant al drepturilor și libertăților omului. În *constituția rmn* sunt prevăzute practic toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, cu toate acestea, observăm o tendință foarte stranie, relatată în dispoziția al.1 art.16, prin care obligația *statului (rmn)* este doar de a apăra drepturile și libertățile omului, fără a fi specificată și obligațiunea de a le respecta. Ca rezultat, garant al drepturilor și libertăților apare *președintele rmn*, care se prezumă că urmează să-și asume obligația de a le respecta, în acest sens fiind scutite alte organe. În această ordine de idei, ne pomenim în situația în care drepturile omului sunt doar proclamate, respectarea lor fiind asigurată doar de către o persoană. Mai mult, garantarea drepturilor și libertăților fundamentale în regiune este realizată prin proclamarea lor în *legi* și *alte acte normative locale*. În conformitate cu prevederile al.1 art.59 din *constituția rmn*, unicul organ legislativ este SS. Deci, observăm că prin atribuția de garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, conferită *președintelui rmn* este prevăzută și imixtiunea acestuia în legiferare, competență exclusivă a puterii legislative.

c. Asigură executarea constituției și legilor rmn. În fond, aceasta este prerogativa puterii executive, (reprezentată în regiune de către *președintele rmn*), fapt ce conduce la concluzia că se respectă atribuțiile ce revin acestei ramuri. Cu toate acestea, faptele expuse anterior demonstrează că *președintele rmn* poate și nu ezită să intervină în activitatea altor *ramuri ale administrației*, fapt care evidențiază și confirmă neconcordanța *sistemului* existent în regiune cu principiile democratice. Deci, *puterea politică* în regiune este controlată de o singură persoană, iar dominația este realizată prin propagandă, control absolut asupra societății și centralizarea puterii. Propaganda realizată prin toate mijloacele posibile are un rol

⁸ Acesta deține controlul asupra regiunii din 1992.

⁹ Alin.2 art.70 constituția *rmn*

¹⁰ Alin.1 art.86 constituția *rmn*

extrem de important, fiind utilizată practica sovietică și experimentate noi metode de control și influențare a maselor (prin crearea diverselor *structuri de stat* sau obștești). În opinia autorilor, scopurile propagandei sunt:

- a). Păstrarea imaginii de *salvator al națiunii transnistrene*, atribuită *președintelui rmn*;
- b). Păstrarea imaginii R.Moldova în calitate de *agresor*,¹¹ iar a localităților aflate sub control separatist a imaginii și calității de *victimă* salvată de Rusia;
- c). Păstrarea imaginii Federației Ruse în calitate de prieten exclusiv și *stat-tutore*.

Este evident faptul că *președintele rmn* nu poate realiza de unul singur dominația asupra regiunii, în acest scop fiind creat un sistem de conducere piramidal, în vârful căreia sunt amplasate persoane loiale, de încredere și rudele familiei Smirnov.¹² Conform studiului „Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Moldova”, realizat de IPP, „... Regimul de la Tiraspol este unul extrem de personificat, „*Rmn*” servind intereselor unui grup restrâns de persoane apropiate lui Smirnov și încadrate în activitatea firmei „Sheriff”. Persoana lui I.Smironov este centrală nu doar în sfera politicului, dar și în cea economică, persoanele ce nu fac parte din anturajul lui sunt lipsite de posibilități de a deschide o afacere legală sau care ar putea concura cu afacerile „Sheriff-ului”.

S.e. în perioada când postul „ministrului de interne” era ocupat de prietenul familiei Smirnov, V. Kurisico, în Transnistria au fost comise 40 omoruri la comandă, care într-un fel sau altul erau avantajoase firmei „Sheriff” și dintre care nici unul n-a fost descoperit.

Smirnov recurge la înșelăciuni deschise și eliminare fizică a celor care stau în calea realizării intereselor sale.¹³ Organele de reprimare asigură vitalitatea regimului din Tiraspol, susținerea reală a populației fiind mai puțin importantă”.¹⁴

1.3. Administrația publică locală

O problemă la fel de gravă este sesizată și la capitolul *administrație publică locală* (APL). Preambulul *legii rmn despre organele puterii locale, autoadministrare locală și administrația de stat*,¹⁵ întreaga putere în regiune aparține poporului, care este exercitată prin *sovietele deputaților poporului (SDP)*, *președinte și administrația de stat (AS)*, iar prevederile art.3 stipulează că *organele reprezentative (SDP)* sunt superioare celor *executive*. În realitate, aceste prevederi sunt formale fiindcă administrarea locală este exercitată de către conducătorul raional al AS, numit în funcție de *președintele rmn*. Astfel, la nivel local administrația este încredințată unor persoane docile regimului Smirnov.¹⁶

Mai mult ca atât, conducătorii APL din sate sunt subordonați atât *SDP la nivel local* cât și *conducătorului raional al AS*, care de altfel este și reprezentantul *puterii executive centrale*. În acest mod, *executivul* la nivel local are o dublă subordonare fără specificarea sau delimitarea limitelor de subordonare sau activitate în cazul conflictelor de interese.

Această situație vine în contradicție cu principiul descentralizării, prevăzut de Carta Europeană a Autonomiei Locale. Ca rezultat, *sovietele satești* nu sunt viabile, nefiind în stare să ia careva decizii locale în interesul comunităților lor, fără a consulta în prealabil și fără acordul *autorităților raionale*, care *de facto* și guvernează localitățile rurale din teritoriul respectiv. În

11 Propaganda separatistă promovează ideea unui complot al autorităților constituționale ale R.Moldova și a Occidentului împotriva *rmn*. Respectiv, adm. separatistă și propaganda sa pledează în rol de salvator al intereselor rusești și avanpost al Rusiei în Europa.

12 S.e. unul din fiii președintelui Smirnov este șeful comitetului vama al *rmn*.

13 Vezi Raportul Asociației Promo-Lex privind respectarea drepturilor omului în Moldova, retrospectiva 2007, www.promolex.org.md

14 <http://www.ipp.md/biblioteca.php?l=ro&id=34>

15 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=297>

16 Din 7 reprezentanți ai administrațiilor locale, 3 sunt originari din R.Moldova, 2 din Ucraina și 2 din Rusia. Ultimii administrează cele mai importante zone ale regiunii: or.Tiraspol (aici se află numeroase întreprinderi strategice, personalul militar al Federației Ruse, iar orașul are statut de capitală) și R.Îrbița (aici se află Uzina Metalurgică, depozitele de armament ale Federației Ruse, etc.)

același timp, chiar și o decizie adoptată riscă să rămână nerealizată, dacă acest lucru este în interesul *administrației raionale*.

Finanțarea administrațiilor locale este insuficientă, în special în localitățile rurale, iar în condițiile finanțării insuficiente, (s.e. raioanele Camenca, Grigoriopol și Dubăsari sunt subvenționate de la Tiraspol) și credem că această situație convine regimului separatist pentru a reuși mai ușor să le șantajeze prin „argumente” economice.

1.4. Autoritatea judecătorească

O justiție echitabilă este un element de bază al unei autoguvernări efective, funcție ce implică existența unui ansamblu de structuri, apte să realizeze activitatea jurisdicțională – sistemul judiciar.

Regimul secesionist transnistrean pretinde a avea un sistem judiciar propriu, care de fapt este totalmente separat și diferit de cel constituțional. Menționăm din start faptul că existența și activitatea *sistemului judiciar* în regiune nu poate fi considerat legal, deoarece este creat de către o jurisdicție ilegală. Cu toate acestea, *instanțele de judecată locale* emit decizii care inevitabil schimbă soarta subiecților în privința cărora ele sunt emise (cetățeni, organizații, întreprinderi etc.). Pînă la momentul de față, autoritățile constituționale nu au găsit nici o soluție pentru depășirea acestei situații, chiar dacă formal există cîte un judecător desemnat pentru fiecare raion din regiune. Însă, aceștia își au sediul în instanțele de judecată din teritoriul controlat de către autoritățile constituționale și nu întotdeauna pot fi eficiente sau capabile să examineze sub toate aspectele o cauză sau o situație care a avut loc în teritoriul necontrolat de către organele de drept și instituțiile statului. Totodată, deciziile emise de către instanțele judecătorești constituționale vor rămîne în mare parte neexecutate.

Astfel, *volens nolens* populația din regiune își soluționează problemele în instanțele de judecată, aflate sub *jurisdicția* administrației separatiste, ceea ce în opinia noastră reprezintă o violare clară a dreptului la un proces echitabil și lipsa unui remediu efectiv.

Crearea sistemului judecătoresc în regiune a început odată cu alegerea *președintelui Curții Supreme* (CS) la 14.01.1992, iar mai tîrziu, a început procesul de completare cu cadre, elaborarea *bazei legislative*, etc. Elaborarea *bazei legislative* este *competența CS*, aceasta fiind investită cu drept de inițiativă legislativă.

Structura sistemului judecătoresc

Potrivit art.5 al *legii rmn* cu privire la sistemul judiciar din 9.08.2005,¹⁷ justiția în regiune este înfăptuită de către următoarele instanțe:

- *Curtea Constituțională* (CC);
- Instanțele de drept comun: *Curtea Supremă* (CS), *Judecătoriile raionale* și „*judecătorii populari*”;
- *Curtea de Arbitraj* (CA).

Legislația regiunii nu include organele procuraturii în sistemul judiciar ci doar acordă acestora funcția de supraveghere a respectării *constituției* și a altor *legi* locale, precum și atribuția de a participa în ședințele de judecată.

Teoretic, instanțele de drept comun sunt reprezentate de 3 nivele ierarhice, menționate deja în prezentul document. Însă, practic funcționează numai 2 dintre acestea.

Primul nivel este reprezentat de instituția „*judecătorilor populari*”, care funcționează din mo-

¹⁷ <http://www.vspmr.org/Law/?ID=373>

tiv că nu există o bază legislativă ce ar reglementa nemijlocit modul lor de funcționare. În conformitate cu *legea privind sistemul judiciar, judecătorii raionale* sunt instanțele ierarhic superioare în raport cu „*judecătorii populari*”, iar CS alături de CC și CA reprezintă organele supreme ale *puterii judecătorești* din regiune.

Lipsa instanței de fond („*judecătorii populari*”), limitează odată în plus accesul locuitorilor regiunii la justiție, îngreșește dreptul lor de a contesta hotărârea într-o instanță superioară, reduce posibilitatea respectării termenului rezonabil pentru examinarea cauzelor în instanțe, precum și posibilitatea de restabilire a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor.

Numirea judecătorilor în funcție și durata mandatelor

Constituția rmn prevede că *judecătorii populari* sunt aleși pentru un mandat de 5 ani, de către locuitorii regiunii din rîndul *cetățenilor* cu studii superioare juridice și experiență de minim 5 ani. În opinia noastră, administrația separatistă preferă totuși să numească persoanele în diverse posturi sau funcții și nu „riscă să admită” în *sistemul judecătoresc* pentru efectuarea justiției, persoane alese de populație. Într-o astfel de situație, influența regimului asupra acestor persoane ar fi minimalizată, iar rezultatul activității lor ar fi mai dificil de prognozat. În condițiile în care astăzi marea majoritate a *deciziilor judecătorești* emise în regiune nu sunt independente, pronunțarea chiar și a unei decizii inferioare corecte ar putea reda încredere locuitorilor într-o evoluție pozitivă a evenimentelor din regiune, care ar avea la bază principiile participării civice și ale respectului față de individ și drepturile sale fundamentale.

Procedura de selectare și numire în funcția de *judecător* în *judecătoriile raionale* este stabilită de prevederile *legii rmn* cu privire la statutul judecătorului.¹⁸ Potrivit acestora, *președintele judecătoriei* unde există un post vacant de *judecător*, anunță *colegiul de calificare* în termen de 10 zile. La rîndul său, acesta difuzează informația despre concurs în presă.

Legea rmn cu privire la Curtea Supremă, stipulează faptul că membrii *colegiul de calificare* sunt aleși din rîndul celor mai calificați judecători ai CS. Numărul acestora este stabilit de *Plenul CS*, în fața căruia, *colegiul de calificare* raportează rezultatele activității sale. În acest context, menționăm prevederile *legii rmn cu privire la sistemul judiciar*, conform cărora, compatibile cu funcția de *judecător* sunt doar activitățile științifice și alte activități creatoare. Analizînd aceste 2 norme remarcăm neconcordanța compatibilității funcțiilor de care, în practică, evident că nu se ține cont. Obligația membrului *colegiului de calificare*, ca de altfel, orice altă activitate, prejudiciază într-un fel, disponibilitatea cerută judecătorului pentru a soluționa cu atenție și într-un termen rezonabil litigiile, lucru stipulat și în Carta Europeană privind statutul judecătorilor, adoptată la Strasbourg în iulie 1998.

Candidații, susțin examenul de calificare în fața unei *comisii de examinare*. Legislația regiunii nu stabilește expres componența *comisiei de examinare*, nici cerințele privind calificarea membrilor săi, fapt ce pune la îndoială capacitatea de evaluare și decizie a acestui organ.

Deasemenea, *legislația* regiunii prevede existența *colegiului de calificare a judecătorilor* din *judecătoriile raionale*, *colegiului de calificare a judecătorilor CS* și a CA. s.e. *colegiul de calificare a judecătorilor CS* este compus din judecătorii acestei *instituții*, care au o experiență mai mare, iar numărul membrilor *colegiului* este stabilit de *Plenul CS*, în fața căruia *colegiul* raportează rezultatele activității sale.

După susținerea examenului de calificare, candidatul este în drept să se adreseze *colegiului de calificare* cu cererea de a fi recomandat pentru postul vacant, care după confirmarea veridicității actelor prezentate și în raport cu rezultatele examenelor de calificare, va emite

18 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=372>

o decizie prin care va recomanda unul dintre candidații selectați pentru funcția vacantă. Decizia dată va fi transmisă *președintelui judecătorei* în care este vacantă funcția de judecător. În cazul în care va fi de acord, va înainta candidatura propusă la numirea în funcția de judecător, iar în caz contrar va remite decizia *colegiului de calificare* pentru reexaminare. Dacă după o examinare repetată va fi propusă aceeași candidatură, ea va fi remisă spre examinare *președintelui rmn*, care urmează să o aprobe.

Existența a două sisteme judecătorești diferite pe teritoriul R.Moldova, crează numeroase probleme locuitorilor țării, căroră, indiferent de cetățenie sau etnie, nu li se poate garanta drepturile și libertățile fundamentale.

Un caz relevant în acest sens este situația unui beneficiar al Asociației Promo-Lex. Acesta a fost condamnat de către *instanțele judecătorești transnistrene* la 8 ani privațiune de libertate. În aceeași perioadă de timp, persoana a fost condamnată la 10 ani privațiune de libertate de către instanțele constituționale (în timp ce era deținută de către *organele de drept separatiste*) pentru comiterea altei infracțiuni. Astfel, deși acesta execută pedeapsă în stînga Nistrului, oficial se află în căutare și riscă a fi privat de libertate după executarea pedepsei aplicate ilegal, fiind problematică aplicarea individualizării pedepselor, prevăzută de capitolul VIII Cod Penal al R.Moldova.

1.5. Procuratura

Conform prevederilor *legii rmn cu privire la procuratură*,¹⁹ *Procuratura* este organul de supraveghere a executării corecte și uniforme a *constituției și a altor legi* pe teritoriul *rmn*. Pentru exercitarea acestei funcții, *procuratura* a fost investită cu o serie de drepturi, care în mod cert nu sunt doar cele cu scop de supraveghere, fapt ce asigură imixtiunea acestui *organ* în alte sfere de activitate.

Art.10 al *legii rmn privind procuratura*, celei din urmă îi este rezervat dreptul de a participa la ședințele *SS* și a *organelor sale*, precum și la ședințele *cabinetului de miniștri*, iar *procurorilor* raionali și orășenești le este garantat dreptul de a participa la ședințele oricărei structuri ale *administrației publice centrale sau locale*. Nu ar fi o problemă acest drept al *procurorilor*, în cazul în care această participare ar fi încadrată în unele limite (scopul participării la ședințe, drepturile și atribuțiile *procurorilor* etc.). În rezultat, lipsa reglementării stricte a participării *procurorului* la ședințele *organelor* menționate, crează condiții pentru exercitarea presiunilor asupra persoanelor cu drept de decizie.

Un alt drept acordat *procuraturii*, prin dispoziția lit.c) al.1 art.22 al *legii* menționate este cel de a supraveghea ca „actele normative, emise de către persoanele cu funcții de răspundere din cadrul organelor executive și reprezentative ale puterii de stat, organelor de administrare publică locală, organelor de administrare militară, să corespundă legii”. Astfel organele *procuraturii* au dreptul de a interpreta prin prisma *legalității* toate *actele normative* emise de către diverse *instituții*, persoane și *organizații*. Interesant este și faptul că *procurorul* comunică *SS și președintelui rmn* despre neconformitatea actelor emise cu *constituția* sau alte *legi*. Norma vine deja în contradicție cu *legea rmn* privind *CC*, care stipulează că *procurorul rmn* este în drept să expedieze în adresa *Curții* o interpelare privind *constituționalitatea unei legi*, însă reieșind din dispozițiile *legii privind procuratura*, interpelarea directă este parțial blocată prin obligativitatea sesizării entității care a emis actul (*SS și președintele rmn*). Spunem parțial, deoarece nu este clar de normele cărei *legi* urmează a se conduce *procurorul*, în timp ce ambele au *valoare juridică* egală. Totodată, neclaritatea prevederilor poate fi un obstacol în exercitarea *dreptului garantat*.

19 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=300>

Numeroase suspiciuni apar și în legătură cu atribuțiile *procurorului*, garantate prin *dispozițiile* art.23 al aceleiași *legi*. Astfel, efectuând supravegherea generală, în baza unei sesizări verbale, *procurorul* este în drept să primească documente sau materiale referitor la problema abordată. Din punct de vedere juridic, considerăm că acest drept este irațional, deoarece poate contribui la încurajarea unor abuzuri din partea persoanelor ce efectuează controlul. Astfel de probleme apar în cazurile în care controlului sunt supuse organizații private.²⁰

Un alt aspect negativ se referă la dreptul *procurorului* de a decide unilateral *legalitatea* aplicării măsurilor privative de libertate. Potrivit acestei *legi*, *procurorul* este obligat imediat să pună în libertate pe fiecare, care este deținut fără temeiuri legale, chiar dacă în acest sens există o *decizie judecătorească*.

În acest fel, *procurorul* poate interveni și decide *legalitatea* arestului, asumându-și în acest fel atribuțiile și rolul unei *instanțe judecătorești ierarhic superioare*. Prerogativa este acordată *organelor procuraturii* regionale contrar unor principii logice,²¹ fapt ce influențează negativ activitatea *autorității judecătorești*.

Fiind legalizată intervenția *procurorului*, inclusiv prin posibilitatea acestuia de a decide temeinicia unei hotărâri, este încălcat principiul dublului grad de jurisdicție. Relevant este și faptul că *procurorul rmn* este numit de către *președintele rmn*.

1.6. Sistemul organelor de apărare, de securitate și de apărare a drepturilor omului

1.6.1. Organele de apărare a drepturilor omului

Miliția²²

Activitatea *miliției*, ca organ armat de menținere a ordinii publice, asigurării și apărării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, este reglementată de *legea rmn cu privire la miliție*.²³ Fiind analizată, am constatat că *organele de miliție* din regiune beneficiază în mod nejustificat de anumite drepturi. Mai mult ca atât, în *lege* sunt indicate obligațiile *miliției*, dintre care cel puțin 2 încalcă în mod flagrant drepturile omului. Uno: obligația *colaboratorilor de miliție* de a supraveghea persoanele eliberate din instituțiile de detenție, fapt ce contravine principiilor juridice ce garantează drepturi egale tuturor indivizilor și respectarea vieții private și de familie. Din momentul în care persoana și-a executat pedeapsa stabilită prin hotărârea instanței judecătorești, orice altă imixtiune în viața sa privată este un abuz și atentează la drepturile și libertățile sale fundamentale. Secundo: documentarea populației, înregistrarea conform sistemului sovietic „viza de reședință” și verificarea respectării acestui regim. Funcționarea unui astfel de sistem afectează dreptul la libera circulație, Consiliul European pronunțându-se în acest sens prin aprobarea Recomandării 1544 (2001).²⁴ Totodată, acesta afectează dreptul locuitorilor regiunii la respectarea vieții private și de familie, fapt conștientizat deja la nivel local.²⁵ În același timp, între orele 06.00 și 22.00 colaboratorii mi-

20 Asociația Promo-Lex a înregistrat numeroase plângeri referitor la controlul abuziv, efectuat de către procurorii din regiune

21 Consiliul European, Ghidul “Dreptul la un proces echitabil”, Chișinău 2003. „Instanța judecătorească trebuie să fie împuternicită să adopte o decizie obligatorie, care să nu fie susceptibilă de a fi modificată de o autoritate nejudiciară”

22 Denumirea a fost păstrată din perioada sovietică. După obținerea independenței, autoritățile constituționale au revenit la noțiunea de poliție.

23 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=302>

24 Sistemul respectiv a fost declarat neconstituțional în Moldova încă la 19.05.1997

25 O.Bealekov: „Necesită ajustări „Legea privind pașapoartele rmn”, „Legea privind cetățenia rmn”. Acum am expediat spre examinare modificări privind cetățenia rmn, în special referitor la precizarea termenului „locul de reședință”. Potrivit legii, doritorii de a obține cetățenia rmn, trebuie să locuiască pe teritoriul rmn un an. Consider că cetățenia trebuie acordată din moment ce persoana locuiește pe teritoriul rmn. În legătură cu faptul că la noi sunt aplicate aplicate astfel de noțiuni ca „înregistrare temporară”, „viza de domiciliu” și „viza de reședință”, în realitate ne confruntăm cu alt gen de probleme. De exemplu, un tânăr din R. Moldova a fost admis la Universitatea de Stat din Transnistria, a învățat cinci ani, timp în care a locuit în cămin și s-a căsătorit cu o cetățeană a rmn. Când au mers să-și înregistreze copilul li s-a refuzat pe motiv că tatăl copilului nu era cetățean al rmn. www.tiras.ru, 29.05.2007 Notă: cetățenii R.Moldova sunt considerați de regimul separatist cetățeni străini.

liției locale pot pătrunde în domiciliul persoanelor, inclusiv în cazul în care proprietarul sau gazda este împotriva, iar încălcarea regimului „vizei de reședință” poate fi sancționat²⁶ cu aplicarea amenzilor, fapt ce în final afectează și dreptul de proprietate al persoanelor.²⁷

Mai mult, *colaboratorii de miliție* pot pătrunde, inclusiv forțat, în imobilele și pe terenurile private pentru a le cerceta „în cazul în care au suficiente temeiuri de a presupune că în acestea a fost sau este comisă o infracțiune, ... precum și în alte situații extreme când există pericol pentru securitatea publică sau personală a cetățenilor”. La fel, ca și în alte situații, *prevederea* respectivă poate conduce la violarea dreptului la respectarea vieții private și de familie, odată ce imixtiunea în acest drept rămâne la discreția *colaboratorului de miliție* și nu a unei autorități judecătorești, care examinează necesitatea imixtiunii.

De asemenea, *colaboratorii de miliție* pot „stopa mijloacele de transport pentru verificarea actelor ce confirmă dreptul de folosință și exploatare, cercetarea lor în cazul în care bănuiesc că sunt utilizate în scopuri ilegale”. Această *prevedere* afectează dreptul la libera circulație a persoanelor, deoarece permite *miliției* controlul mijloacelor de transport nu numai în situațiile de încălcare a regulilor de circulație rutieră sau săvârșire a unei abateri. Cercetarea neautorizată a mijlocului de transport reprezintă o altă situație de imixtiune (de fapt, acest abuz a devenit o regulă acceptată tacit în spațiul CSI) în dreptul de proprietate.

Avocatul parlamentar. În regiune, prin *legea cu privire la împuternicitul privind drepturile omului*²⁸ recent a fost instituită *instituția avocatului parlamentar*. Acesta efectuează controlul *de stat* privind respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale omului și ale cetățeanului pe teritoriul regiunii. Independența *avocatului parlamentar* nu este specificată direct în *lege*, respectiv ingerința în activitatea sa este posibilă atât din partea SS, (care numește în funcție *avocatul parlamentar* și este un *organ de control* al acestuia)²⁹ cât și din partea *administrației executive* (care finanțează activitatea *instituției*). Avocatul parlamentar nu are posibilitatea inițierii procedurilor de combatere a acțiunilor ce afectează activitatea sa, urmînd în acest sens, să comunice informația dată *miliției*, care urmează să documenteze cazul.³⁰

În acest fel, rolul *ombudsmanului* este formal, deoarece el nu poate reacționa personal sau iniția proceduri de sancționare a persoanelor ce nu îndeplinesc cerințele stipulate în *legislația regională*.³¹

O altă problemă ce ține de activitatea *instituției*, constă în generalizarea prevederilor privind termenul de examinare a petițiilor. În *lege* nu este indicat termenul de examinare a petițiilor, fiind astfel posibilă neînregistrarea și respectiv neexaminarea lor. În aceeași ordine de idei, vom menționa că deși este prevăzută modalitatea de informare a petiționarului, nu este specificat și termenul în care acesta urmează a fi anunțat asupra rezultatelor examinării acesteia.

Una din atribuțiile *avocatului parlamentar* constă în propagarea cunoștințelor în domeniul drepturilor omului. Aceasta rămîne deocamdată la nivel pur declarativ, fiind ignorată cu desăvîrșire de către această *instituție*. Cu excepția faptului că avocatului parlamentar îi revine obligația elaborării unui raport anual în ceea ce privește respectarea drepturilor omului,

26 Art. 186, 188, 189, 192 Cod cu privire la contravențiile administrative a *rmn*

27 Hotărîrea Curții Constituționale nr.16, MO nr.037 din 05.06.1997

28 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=299>

29 Articolul 66 *constituția rmn*

30 Oleg Beleakov: „Noi avem câteva forme de a reacționa – demers privind repunerea în drepturi, reprezentare – cerem ca cetățeanul să fie repus în drepturi, sesizarea instanțelor de judecată de către Ombudsman, precum și dreptul de a cere sancționarea administrativă sau penală funcționarului public. De asemenea, este prevăzută răspunderea administrativă și penală în cazul opunerii Ombudsman-ului. www.tiras.ru, 29.05.2007” Notă: cetățenii R.Moldova sunt considerați de regimul separatist cetățeni străini.

31 Situația se referă în primul rând la persoanele din administrația regiunii

acesta nu are și obligația directă de a desfășura alte acțiuni/activități de educare, informare a populației și de propagare a cunoștințelor în domeniu.

Cu regret, actualul *ombudsman* al regiunii Vasilii Kaliko, desfășoară activități care contravin atribuțiilor sale funcționale, acesta fiind observat că propagă anumite idei politice³² prin unele declarații publicate în mass-media rusă sau locală. S.e. acesta a negat autoritatea tratatelor internaționale și a hotărârilor CEDO,³³ interpretând drepturile unor categorii de persoane prin comparație.³⁴ Majoritatea declarațiilor poartă caracter politic, fiind ignorate problemele grave ale drepturilor omului în regiune. De fapt, atribuția sa este de a constata și combate fenomenele de violare a drepturilor și libertăților fundamentale, precum și de a promova drepturile fundamentale. Deocamdată, una dintre puținele sale activități cu efect pozitiv, ținând cont de situația în regiune la acest capitol, este examinarea unor probleme majore din domeniul asistenței medicale.³⁵

1.6.2. Organele de securitate

Din analiza subiectelor anterioare, constatăm că administrarea regiunii transnistrene este efectuată prin intermediul unui regim „polițienesc”, situație accentuată prin activitatea *organelor de forță* și neglijarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În regiune a fost aprobată *legea rmn privind organele securității de stat*,³⁶ care e discriminatorie deoarece, potrivit acesteia, „statul asigură protecție socio-juridică cetățenilor, organizațiilor obștești și altor tipuri de uniuni, care contribuie la asigurarea securității”, fapt ce poate fi interpretat ca o „invitație publică” adresată rezidenților regiunii, la *colaborare* cu structurile ilegale de securitate. Această *normă* nu oferă alternativă rezidenților, obligându-i de fapt pe toți „la colaborare”. Potrivit prevederilor *legii*, în regiune este asigurată securitatea diverselor sfere, însă prioritară este securitatea social-economică și politică, precum și cea militară. *Organele de stat*, competente de asigurarea securității social-economice și politice, în opinia noastră, sunt *ministerul securității* și *comitetul vamal* al regiunii.

Conform *legislației rmn*, **ministerul securității de stat** (MGB) este o structură ce desfășoară acțiuni *operativ-investigative*.

În realitate, în marea lor majoritate acțiunile limitează și încălcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Evident, oriunde acțiunile structurilor de securitate poartă caracter restrictiv, iar aceste limitări trebuie să fie necesare și legale. În condițiile unui regim instaurat prin violență militară,³⁷ rolul structurilor de securitate nu a fost altul decât menținerea controlului ilegal asupra teritoriului ocupat, acestea folosind diverse forme de intimidare, persecutare și amenințare împotriva celor cu alte opinii sau idei.

Legea rmn privind organele securității de stat pretinde a fi democratică și orientată spre apărarea drepturilor omului, însă în mod evident realitatea este alta. Astfel, conform *legii*, informația ce se referă la viața privată a persoanei, dobândită ca rezultat al activităților acestei *structuri*, nu poate fi difuzată persoanelor terțe fără acordul persoanei, însă în același timp nu este specificată modalitatea de informare a persoanei vizate. Respectiv, *norma* rămâne una pur formală, din care considerente poate încălca oricând dreptul la viața privată și fa-

32 http://tiras.ru/news/show_archives.php?subaction=showfull&id=1175510161&archive=1178810789&start_from=&ucat=22&

33 <http://www.regnum.ru/news/756950.html>

34 <http://www.regnum.ru/news/879460.html>

35 <http://www.regnum.ru/news/852869.html>

36 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=301>

37 www.ipp.md, Oazu Nantoi, Sudiu cu privire la situația în Estul R.Moldova (1992-2000). „... 5) serviciu de securitate eficient (prin relațiile sale strânse cu forțele politice reacționare din Federația Rusă; în calitate de instrument de represii, de colectare a informației din structurile de stat ale R.Moldova, de șantaj a unor funcționari de stat de pe malul drept prin dosarele KGB-ului, transportate la Tiraspol în toamna anului 1989, etc.). Totodată, „ministerul securității” din momentul constituirii sale la 16 mai 1992 era un organ represiv și în afara oricărui control”.

milie al oricărui individ aflat în acest teritoriu. Un alt aspect negativ este *prevederea* ce se referă la admiterea desfășurării unor *măsură operative-investigative în lupta cu serviciile speciale străine și organizațiile internaționale*. Astfel, unul din scopurile acestor organe este lupta cu organizațiile străine (inclusiv cele din restul R.Moldova) fără a se specifica alte detalii, fapt ce oferă libertate nelimitată acestor structuri ilegale în selectarea „grupului țintă” sau a „inamicului” *rmn*.³⁸

Evident, colaboratorii *MGB* beneficiază de imunitate, ceea ce reprezintă o altă problemă serioasă, deoarece această imunitate nu este specificată direct în *lege*. Art.15 al *legii cu privire la organele securității de stat* prevede numai că „în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, colaboratorii *organelor securității de stat* nu pot fi supuși aducerii forțate sau reținerii administrative, precum și percheziției corporale și a obiectelor ce-i aparțin, a mijloacelor de transport sau a celor utilizate de ei.” În același timp, *legea* nu prevede nici o *normă* prin care ar fi reglementată posibilitatea sancționării persoanelor implicate în operațiunile *MGB*. Important este și faptul că angajații *serviciilor secrete* din regiunea transnistreană beneficiază de imunitate mai largă decât cea oferită *deputaților* regiunii sau *ombudsmanului*.

Comitetul Vamal este un *organ armat de stat* și face parte din sistemul *autorității executive*, activitatea căruia este organizată de *codul vamal al rmn*.³⁹

Acest *organ* asigură securitatea economică a *hotarelor* regiunii transnistrene, beneficiind de atribuții foarte largi și subordonându-se exclusiv *președintelui rmn*. Fiind condus de V.Smirnov, fiul *președintelui* I.Smirnov, rezultă că activitatea vamală în acest teritoriu este sub controlul total al familiei Smirnov.

1.6.3. Organele de apărare

Forțele armate regulate ale *rmn*, constituie nucleul *structurii militare* în regiune și temelia asigurării securității militare a regiunii. Conform art.4 al *legii rmn privind forțele armate*, unul din principiile de bază ale acestui sistem este combinarea satisfacerii benevole a serviciului militar cu petrecerea obligatorie a serviciului militar. Adică tinerilor ce refuză *înrolarea obligatorie*, trebuie să li se ofere soluții de alternativă pentru înlocuirea serviciului militar. Deoarece *legea* nu specifică direct careva soluții de alternativă, în regiune toate persoanele au obligația de a se înrola, opțiunea benevolă fiind una pur formală, inclusă numai cu scopul redării unui conținut democratic. În realitate, persoanele care refuză înrolarea sunt anunțate în căutare, conform unor liste alcătuite de către *APL* și *structurile militare teritoriale*. Conform ultimelor date, publicate de autoritățile separatiste în octombrie 2007, în căutare se aflau 701 tineri,⁴⁰ care au refuzat satisfacerea *serviciului militar* în unitățile militare.

Mai mult, înrolarea locuitorilor regiunii în *armata transnistreană* este însoțită de numeroase abuzuri, admise în special împotriva cetățenilor moldoveni. Potrivit Codului Penal al R.Moldova⁴¹ cetățenii țării pot fi sancționați penal pentru înrolarea în formațiuni paramilitare ilegale.⁴² Astfel, tinerii din regiune se află între 2 „*focuri*”. Pe de o parte, deoarece autoritățile constituționale nu dețin control asupra acestui teritoriu acestea nu asigură tinerilor condițiile necesare și accesul liber la mecanismul național de înrolare, iar pe de altă parte reprezentanții regimului separatist îi înrolează forțat, pornind *dosare penale* pentru

38 MGB colaborează cu structurile respective din Federația Rusă și ignoră orice contact public cu cele din Moldova. Drept exemplu servește cazul de investigare a exploziilor din transportul public din Tiraspol în 2006, unde au fost admise numai structurile ruse, deși autoritățile constituționale ale R.Moldova au propus sprijin și asistență, acestea fiind ignorate și refuzate.

39 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=388>

40 <http://www.justice.idknet.com/web.nsf/News/5A32EE79A6527775C2257364003BF53E>

41 Codul Penal al R.Moldova, art.282 Organizarea sau conducerea unei formațiuni paramilitare neprevăzute de legislația RM, precum și participarea la o astfel de formațiune.

42 În total în regiunea transnistreană sunt peste 400000 cetățeni moldoveni

evadare sau refuz, împotriva celor care se eschivează. Autoritățile constituționale tolerează inexplicabil această situație timp de peste 15 ani, în timp ce mii de tineri sunt practic vânați de către structurile regimului secesionist.⁴³

Totodată, în opinia noastră, în *procesul de instruire și în perioada înrolării* este admisă discriminarea reprezentanților etniilor ne-ruse. Deși în regiune sunt declarate 3 limbi oficiale (moldoveneasca (cu alfabet chirilic), ucraineana și rusa), în realitate, potrivit prevederilor *legii cu privire la forțele armate*, instruirea trupelor este efectuată exclusiv în limba rusă.⁴⁴ Deseori, discriminarea are la bază motive etnice, înregistrându-se numeroase cazuri de maltratare, relații *nestatutare* și sinucideri ale recruților.

Trupele interne sunt parte componentă a *forțelor armate regulate* dar se află în subordinea *ministerului afacerilor interne* și respectiv al *ministerului de justiție ale rmn*. Aceste forțe pot fi concentrate în mîna unei singure persoane – din nou a *președintelui rmn*, care este și responsabil de stabilirea efectivului numeric al acestor forțe. Ca și *colaboratorii de miliție, colaboratorii trupelor interne* beneficiază de numeroase drepturi, care în esență afectează drepturile și libertățile fundamentale ale locuitorilor celorlalți locuitori ai regiunii.

Printre acestea se numără dreptul de a pătrunde liber sau forțat pe teritoriile proprietăților persoanelor, instituțiilor, organizațiilor cu "scopul" de a preveni sau curma contravenții administrative sau infracțiuni. În acest fel este "legalizată" o altă imixtiune arbitrară în dreptul la viața privată și de familie.

Garda republicană (GR) - structură paramilitară, creată în perioada anilor 1990-1991. Anume această structură (predecesoarea *forțelor armate regulate separatiste*) a opus rezistență armată forțelor constituționale de drept în 1992. Activitatea ei rămîne reglementată de *legea rmn privind garda republicană a Republicii Sovietice Socialiste Transnistrene*⁴⁵ ale cărei prevederi încă nu au fost anulate. Spre deosebire de restul *forțelor armate*, GR este subordonată SS. Astfel, în regiunea transnistreană fiecare dintre cele 3 *puteri* ce administrează teritoriul, deține control asupra unei structuri militarizate, situație care nu este una ocazională, deoarece asigură fiecare *ramură administrativă* cu forțe militarizate proprii.

Unitățile de cazaci. Unitățile de cazaci de asemenea au fost create în regiunea transnistreană în 1990-1991, fiind completate cu cazacii sosiți din diverse regiuni ale fostului imperiu sovietic. La 30 iunie 1990 la Moscova a avut loc un Congres al Cazacilor din Rusia. Imediat după acest eveniment, în Transnistria apar astfel de structuri, scopul cărora nu a fost altul decât *participarea la crearea și apărarea republicii moldovenești nistrene*. Cazacii înarmați, împreună cu gardiștii, au preluat ilegal controlul asupra a numeroase localități din regiune, ulterior participînd activ în luptele contra forțelor de ordine constituționale.⁴⁶

După războiul moldo-rus din 1992, cazăcimea în Transnistria a contribuit enorm la consolidarea regimului separatist. Populația din regiune continuă pînă azi să manifeste o frică pronunțată față de cazacii instaurați după 1992 în localitățile lor.

Formal, cazăcimea reprezintă în regiune o *mișcare obștească* cu caracter *cultural-patriotic* și structură militară, activitatea căreia este reglementată de *legea rmn privind cazăcimea*,⁴⁷

43 Administrațiile locale întocmesc listele persoanelor care refuză înrolarea în formațiunile paramilitare ilegale. Aceste liste sunt distribuite miliției locale, serviciilor secrete și posturilor vamale ale regimului separatist. Deseori, persoanele depistate sunt reținute și amenințate cu închisoarea dacă nu acceptă înrolarea imediată.

44 Potrivit datelor recensământului din 2005, etnicii ruși constituie cca.30% din populația regiunii.

45 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=403>

46 8.07.2004, Decizia CEDO în cauza nr.48787/99 Ilașcu ș.a. vs Rusia și Moldova, § 66. [...] La 5 martie 1992, Parlamentul Republicii Moldova a protestat împotriva tăcerii autorităților rusești, pe care a calificat-o drept complicitate, în ceea ce privește susținerea acordată separatiștilor din Transnistria de către grupele armate de cazaci venite din Rusia, aparținînd Uniunii cazacilor, asociație recunoscută de autoritățile rusești. Parlamentul moldovean a cerut Sovietului Suprem al Federației Ruse să intervină în vederea retragerii imediate de pe teritoriul moldovenesc a cazacilor veniți din Rusia....]

47 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=404>

scopul principal fiind *apărarea patriei*.⁴⁸ Oficial, cazacii din regiune fac parte din trupele de cazaci ale Circumscripției Teritoriale de la Marea Neagră, care cuprinde și alte unități de cazaci din țările ex-sovietice, limitrofe Mării Negre. Presupunem că mențiunea respectivă în *lege*, este dictată de 2 împrejurări: primo - pentru a permite cazacilor din țările ex-sovietice să participe *legal* la *apărarea* regimului secesionist și secundo - să permită cazacilor stabiliți în regiunea transnistreană a R.Moldova să participe la *apărarea* unei alte "*Patrii*", adică la acțiuni militare pe teritoriul altor state ex-sovietice. Un aspect important este faptul că unitățile de cazaci din regiune, rămân subordonate *președintelui rmn*.

„Rezistența populară” - formațiune militară benevolă, activitatea căreia este reglementată de *legea privind rezistența populară*.⁴⁹ Aflată în componența *forțelor militare regulate ale rmn*, aceasta a fost creată cu scopul de a participa la acțiuni de *apărare a patriei*. În această formațiune militară pot fi înrolate persoanele ce nu se află în rezerva *forțelor armate*. În acest fel, administrația separatistă asigură participarea tuturor doritorilor la eventuale acțiuni militare, iar la inițiativa *președintelui rmn*, în scurt timp, pot fi mobilizați și înarmați practic toți *doritorii*, iar regiunea poate fi transformată într-un adevărat poligon militar sau teatru de război, cu implicarea și înarmarea tuturor voluntarilor locali și străini. Deși este o *formațiune „benevolă”*, administrația separatistă o încurajează, fiind prevăzute în acest sens înlesniri sociale și remunerări financiare, fapt ce compromite termenul de voluntariat sau demască adevăratele sale scopuri.

Unitățile militare ale Federației Ruse.

Prezența militară rusă în Moldova rămâne una ilegală din 3 motive serioase. Primo - forțele armate ruse, dislocate în estul țării, au contribuit la organizarea structurilor paramilitare și înarmarea unităților de gardiști și cazaci în Transnistria,⁵⁰ ulterior participând direct la acțiuni militare împotriva forțelor constituționale ale R.Moldova;⁵¹ Secundo - Acordul moldo-rus din 21 iulie 1992⁵² prevede soluționarea de către părți a problemelor privind retragerea forțelor armate ruse din regiune. Ulterior, la 21.10.1994 R.Moldova și Federația Rusă au semnat Acordul cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, aflate temporar pe teritoriul R.Moldova, care prevede că „... Aflarea formațiunilor militare ale Rusei pe teritoriul RM este temporară, iar partea Rusă, ținând cont de posibilitățile tehnice și timpul necesar pentru amenajarea trupelor la noul loc de dislocare, va realiza retragerea formațiunilor militare menționate **pe parcursul a 3 ani** din ziua

48 Propaganda separatistă continuă promovarea ideii unei „Patrii mărețe”, având în vedere Rusia și teritoriile fostei URSS

49 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=405>

50 8.07.2004. Decizia CEDO în cauza nr.48787/99 Ilașcu ș.a. vs Rusia și Moldova, § 78. [...] Într-o scrisoare adresată în aprilie 1992 șefilor statelor-membre ale Consiliului de Securitate al ONU, OSCE și CSI, dl Snegur a acuzat comandamentul Armatei a 14-a de faptul că în decembrie 1991 a înarmat formațiunile transnistrene și a denunțat atitudinea celui de al 6-lea congres al deputaților Federației Ruse, care a cerut menținerea în Moldova a unităților armatei Federației Ruse ca „forțe pacificatoare”. În încheiere dl Snegur a subliniat că o condiție esențială pentru reglementarea pașnică a conflictului transnistrean era retragerea cât mai rapidă a armatei Federației Ruse de pe teritoriul moldovenesc și a cerut comunității internaționale să susțină tinărul stat moldovenesc în lupta sa pentru libertate și democrație...].

51 Ibidem, § 79.[... La 20 mai 1992, președinția Parlamentului moldovean a protestat contra ocupației din 19 mai 1992 a altor regiuni din Transnistria de către forțele fostei Armate a 14-a sprijinite de mercenarii cazaci și ruși și de către forțele paramilitare din Transnistria. Potrivit președinției Parlamentului, această agresiune militară din partea Federației Ruse a violat suveranitatea Moldovei și toate normele dreptului internațional, făcând iluzorii negocierile în curs pentru găsirea unei soluții a conflictului din Transnistria. Acuzând Federația Rusă de faptul că a înarmat separatiștii din Transnistria, președinția Parlamentului moldovean a cerut Sovietului Suprem al Federației Ruse să înceteze această agresiune și să retragă forțele militare ruse de pe teritoriul moldovenesc...].

Ibidem § 82. [...] La 22 iunie 1992, Parlamentul moldovean a lansat un apel către comunitatea internațională și s-a opus „noii agresiuni desfășurate în Transnistria la 21 iunie 1992 de către forțele fostei Armate a 14-a”, care prin acțiunile sale de distrugere și jaf, a impus un mare număr de civili să-și părăsească căminele. Comunitatea internațională a fost determinată să trimită experți la fața locului pentru a face să înceteze „genocidul” împotriva populației locale.

52 www.ipp.md, Oazu Nantoi, Sudiu cu privire la situația în raioanele de Est a R.Moldova (1992-2000). „Prin semnarea acestui document conducerea Moldovei a acceptat Federația Rusă în calitate de arbitru în acest conflict. În realitate aceasta mai însemna că conducerea Moldovei a conștientizat faptul, că numai prin acord cu Federația Rusă conflictul armat putea fi stopat, deoarece Federația Rusă era implicată direct în el atât cu trupele Armatei a 14-a dislocate în Transnistria, cât și prin susținerea directă, îndosebi informațională și militară, a separatiștilor. Se poate de presupus, că s-a mizat pe ideea că Federația Rusă se află pe calea transformării într-un stat democratic. Ceea ce presupunea relații corecte pe viitor din partea ei în raport cu Moldova, retragerea trupelor, renunțarea la susținerea politică, economică, militară și informațională a regimului separatist. Nu este exclus că conducerea Moldovei chiar se aștepta, că Moscova “îi va pune la punct” pe separatiști din momentul cînd regimul separatist era susținut în primul rînd de forțele politice ostile lui B.Elțin...”.

intrării în vigoare a Acordului". Totodată, documentul condiționează retragerea prin sincronizarea reglementării politice a conflictului transnistrean și determinarea statutului special al regiunii transnistrene a R.Moldova". *Tertio* – Federația Rusă și-a asumat obligațiunea de a evacua munițiile și trupele sale din Moldova în cadrul Summitului OSCE din 1999.⁵³ Nici de această dată angajamentele nu au fost respectate de către Federația Rusă. Dimpotrivă, contrar angajamentelor internaționale și a normelor dreptului internațional, Federația Rusă a continuat sprijinirea regimului separatist, inclusiv în plan militar.⁵⁴

În regiunea transnistreană prezența forțelor militare ale Federației Ruse este *reglementată de legea rmn privind statutul unităților militare ale Federației Ruse dislocate pe teritoriul rmn*,⁵⁵ prin care este *legalizată* această prezență în calitate de *garant al păcii*, argumentată în scop de *menținere a păcii, securității și stabilității în regiune*.

Această *lege* permite survolarea spațiului aerian al regiunii, adică oferă posibilitatea traficului de armament, fapt confirmat de numeroase investigații jurnalistice.⁵⁶ Deoarece procesul este unul lipsit de transparență, iar autoritățile constituționale nu dețin control asupra acestui teritoriu, survolarea necontrolată a spațiului aerian de către forțe militare străine și ostile, provoacă reacții negative în societate dar și îngrijorarea structurilor constituționale, care nu pot verifica încărcăturile avioanelor. De asemenea, această *lege autorizează* păstrarea tehnicii militare, a armamentului, munițiilor și a tuturor bunurilor mobile și imobile ale fostei armate sovietice în proprietatea regimului separatist.

Prezența militară rusă în regiune este "completată" și de trupele pacificatoare. Astfel, din forțe agresoare militarii ruși s-au transformat în pacificatori.⁵⁷ În *zona de securitate*, instituită în baza Acordului moldo-rus din 1992, au fost amplasate posturi ale forțelor pacificatoare, acestea fiind conduse în exclusivitate de către ofițeri ruși. Contrar acestui important document internațional, amplasarea strategică a posturilor, mecanismul imperfect, poziția dominantă a Rusiei, precum și comandamentul lipsit de imparțialitate a favorizat consolidarea rapidă și eficientă a regimului separatist. În aceste condiții, autoritățile și societatea civilă insistă, deocamdată fără succes, asupra schimbării contingentului militar dominat de ruși cu unul de observatori civili.⁵⁸

Deși autoritățile constituționale continuă să afirme că Moldova este și va rămâne un stat neutru, prezența ilegală a trupelor și munițiilor rusești rămâne un factor destabilizator în calea dezvoltării țării, deoarece investitorii străini evită Moldova, cu atât mai mult regiunea sa transnistreană.

53 Ibidem, § 124. [...] În declarația lor de la Summitul de la Istanbul din 19 noiembrie 1999, șefii de Stat și de guverne ale Statelor OSCE au indicat faptul că ei așteaptă o retragere rapidă, în ordinea corespunzătoare și completă a trupelor ruse din Moldova și s-au felicitat cu prilejul angajamentului asumat de către Federația Rusă de a înfăptui înainte de finele anului 2002 retragerea forțelor de pe teritoriul Republicii Moldova. În sfârșit, ei au reamintit faptul că o misiune internațională de evaluare era gata să porceadă imediat la examinarea retragerii și distrugerii munițiilor și armamentului rusești...].

54 S.e. semnînd cu administrația separatistă în octombrie 2001 un acord cu privire la retragerea forțelor ruse. Astfel, regimul secesionist de la Tiraspol urma să primească, ca urmare a retragerii unei părți a echipamentului militar rus staționat în regiune, o parte din acest echipament precum și o reducere de 10.000.000\$, datorie pentru consumul de gaz importat din Rusia.

55 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=402>

56 <http://www.crji.org/folder.php?id=7&l=1>

57 8.07.2004. ECHR Decision on Case nr.48787/99 Ilășcu and others vs Russia and Moldova §56. „În 1991–1992, ca urmare a confruntărilor cu forțele de ordine moldovenești, mai multe unități militare aparținînd URSS, ulterior Federației Ruse, au trecut cu muniția lor de partea separatiștilor transnistreni, în timp ce numeroase echipamente militare ale Armatei a 14-a au căzut în mâinile separatiștilor”.

Ibidem §59. „Batalionul de genști din Parcani al Armatei a 14-a, la ordinul generalului Boutkevitch, a trecut de partea separatiștilor. Această informație a fost confirmată de către guvernul rus. Reclamanții au mai adăugat și faptul că, datorită acestui “transfer”, militarii batalionului dispuneau de un număr important de automate kalașnikov, de gloanțe, pistoale de tip TT și Makarov, grenade și lansatoare de grenade, la fel și de lansatoare de rachete aer-sol. Anume acest batalion a distrus podurile din Dubăsari, Gura Bîcului-Bîcioc și Coșnița”.

58 „În ce privește actualul mecanism de pacificatori, șeful diplomației moldovenești a evidențiat ca acesta “a devenit o parte a problemei”. În aceasta ordine de idei, Chișinăul a repetat “necesitatea urgentă” de schimbare a actualilor pacificatori din regiunea transnistreană cu o misiune internațională de observatori civili. Andrei Stratan și-a exprimat din nou regretul în legătură cu retragerea Rusiei din Tratatul Forțelor Convenționale în Europa (FACE), menționînd, totodată, ca retragerea integrală a trupelor militare și a munițiilor din R.Moldova este o precondiție ca Chișinăul să ratifice acest document”. www.moldova-suverana.md/index.php

■ MASS-MEDIA

2.1. Reflecții de ordin general

În prezent, situația mass-mediei în regiunea transnistreană rămâne dificilă atât din punctul de vedere al reglementării activității cât și din cel al independenței editoriale și a accesului la informație.

Analizarea condițiilor în care își desfășoară activitățile mass-media din regiune, scoate în evidență imperfecțiunea *cadrelor legale* locale. În primul rând în Transnistria nu există o lege care ar reglementa accesul la informație și nici *reglementări legislative* referitor la limita compensațiilor pentru prejudiciile provocate de către ziariști. În același timp, *legea presei* poartă mai degrabă un caracter restrictiv decât unul de reglementare.

Influența administrației separatiste asupra presei rămâne una determinantă. Astfel, majoritatea mijloacelor de informare în masă sunt practic subordonate pretinsului *minister al informațiilor și telecomunicațiilor (MIT)*, structură preocupată atât de înregistrarea publicațiilor periodice, cât și de reglementarea activității mijloacelor audiovizualului din regiune, asigurând totodată dependența directă a mijloacelor media din regiune față de structura dată.

Însăși procedura de înregistrare a publicațiilor periodice este una restrictivă, deoarece fără careva explicații MIT poate refuza înregistrarea mijloacelor de informare în masă, cu tiraj mai mic de 1000 exemplare. Prevederea este pe cât de tendențioasă pe atât de periculoasă în condițiile în care numărul de cititori în regiune este foarte limitat, datorită migrației masive și nivelului scăzut al puterii de cumpărare. Trebuie de remarcat faptul că nici chiar în dreapta Nistrului multe publicații nu-și permit *luxul* de a avea din start acest tiraj (populația fiind de 7 ori mai numeroasă).

Situația presei din regiune este marcată de o lipsă totală de transparență. MIT nu publică datele privind mass-media sau statistica privind numărul *oficial* al mijloacelor de informare în masă.

Regimul de la Tiraspol utilizează foarte abil și insistent resursele informaționale pentru a manipula nu numai opinia publică locală și regională, dar și cea internațională. În acest sens fiind important rolul atribuit presei electronice, iar cel mai relevant caz este exemplul Tiraspol Times,⁵⁹ care este unul suficient de profesionist, foarte important pentru propaganda regimului separatist.⁶⁰ Trebuie de remarcat faptul că la acest capitol, până în prezent autoritățile constituționale și mass-media din dreapta Nistrului pierd războiul informațional cu Tiraspolul.⁶¹

2.2. Structura spațiului informațional transnistrean

Presa din regiune poate fi divizată în 3 categorii convenționale (de altfel, o structură similară are și spațiul informațional din restul teritoriului R.Moldova): ziare și reviste; posturi de radio și televiziune; agenții de presă și portaluri informaționale.

59 www.tiraspoltimes.com/our_3_products_website_magazine_newspaper.html

60 www.edwardlucas.blogspot.com/2006/08/gotcha-2.html

61 Inițial, până la crearea structurilor locale, mass-media sovietică și ulterior cea rusească, a avut un aport decisiv asupra procesului de dezinformare a populației despre adevărate probleme și evoluția situației din regiunea transnistreană, inclusiv la nivel internațional.

2.2.1. Ziare

a) Oficiale. Din această categorie fac parte publicațiile finanțate din mijloace bugetare, printre care: „Pridnestrovie”, editată în limba rusă, „Adevărul Nistrean”, care apare în limba moldovenească (alfabet chirilic) și „Gomin” - publicație de limbă ucraineană – fondate de *președintele și SS al rmn*,⁶² precum și „Za Pridnestrovie” – fondat de *ministerul apărării al rmn*, publicat de asemenea în rusă.

b) Presa de partid rămâne foarte slab dezvoltată. De fapt, prima formațiune politică din regiune care a încercat utilizarea activă a presei de partid a fost *Partidul Comunist al Transnistriei*, care editează 2 ziare: „Pravda Pridnestrovia” și „Komunist”. În ultima perioadă de timp, odată cu apariția unor noi formațiuni politice în regiune, se intensifică utilizarea mijloacelor mass-media în scopuri politice. Drept exemplu poate fi invocat cazul ziarului „Obnovlenie”, publicația formațiunii politice cu același nume. Ziarul pretinde că are un tiraj de 120000 exemplare, ceea ce în opinia specialiștilor nu este real și reflectă tendința partidului de a manipula opinia publică din regiune. Aceasta este o practică folosită în primii ani de independență de către formațiunile politice din restul teritoriului țării, adică prin 1992-1996. O altă publicație de partid este cea a formațiunii politice *Respublika - „Svedenia”*, care apare din 2006. Toate publicațiile menționate apar exclusiv în rusă.

c) Presa organizațiilor. Este segmentul media din regiune, care cunoaște o dezvoltare relativ dinamică (comparativ cu alte segmente ale presei regionale). Drept exemple pot fi invocate: „Novii dnestrovskii kurier” – inițial fondat de organizația „*Fapt&Illicenko*”, înlocuit de redacția „Dnestrovskii kurier”; „Celovek i ego pravo” – publicația Fundației pentru protecția drepturilor omului și politici efective (denumirea inițială „Glas Noroda”); „Profsoiuznie vesti” - publicația mișcării sindicale; publicațiile comunităților ruse - „Russkii rubej”, „Proryv” și „Russkii proryv” fiind și cele mai agresive, manipulative și propagandistice surse din regiune. Spre exemplu, „Russkii proryv”, fondată de *organizația-partid* cu aceeași denumire, proiect comun al publicațiilor „Novyi Dnestrovskii kurier”, „Proryv” și „Russkii rubej”, conține informații cu caracter exclusiv pro-rus pe de o parte, și anti-Moldova și anti-Occident, pe de altă parte. Pentru tentarea și atragerea tinerilor din regiune, ziarul publică imagini și articole cu caracter obscen și sexual. Toate publicațiile enumerate la acest capitol apar exclusiv în rusă.

d) Ziarele locale. Acest tip de publicații există în toate centrele raionale din regiune. La Tiraspol organul de presă al *APL* este „Dnestrovscia Pravda”; la Tighina – „Novoe Vremea”; la Râbnîța - „Novosti” (de fapt, aici există încă un ziar local – „Dobrii Deni”, apreciat de experți drept unul dintre cele mai bune din regiune, ce pare a fi relativ liber și independent, fiind editat de SRL „*Kombrig*”); la Dubăsari – „Zarea Pridnestrovia”; la Slobozia – „Slobodzeiskie Novosti”; la Camenca – „Dnestr”; la Grigoriopol – „Drujba”. Cu excepția ziarului „Dobrii Deni”, toate publicațiile locale sunt fondate de către *administrațiile locale* și reflectă exclusiv punctul lor de vedere. Tirajul acestora variază de la 1500 la 3500 exemplare și apar exclusiv în rusă, cu excepția ziarului „Drujba”, care uneori, publică unele materiale în limba *moldovenească* (alfabet chirilic). În mare parte, locuitorii regiunii sunt abonați forțat la publicațiile locale, în special *bugetarii* prin metoda reținerii din salariu a prețului pentru abonament.

e) Presa fondată de persoane fizice. Segmentul respectiv ar contribui la apropierea mass-mediei din regiune de standardele internaționale, însă din diverse cauze acesta rămâne cel mai slab dezvoltat, fiind reprezentat la moment numai de publicația „Novaia Gazeta”, fondat și editat de A.Safonov și G.Volovoi.

62 Deși în regiune sunt declarate 3 limbi oficiale, aceste 2 publicații sunt unicele care apar în limbile română (moldovenească) și ucraineană, restul fiind în rusă. În același timp, la 31.10.2007 colectivele acestor publicații au avertizat administrația regională, în special fondatorii lor (*președintele și SS rmn*) despre posibilitatea suspendării edițiilor, în cazul în care nu va fi soluționată problema spațiilor arendate. În urma privatizărilor masive din regiune, sediile în care sunt amplasate redacțiile au fost înstrăinate, iar noii proprietari au cerut evacuarea jurnaliștilor în spații fără careva condiții pentru activitatea jurnalistică. <http://www.regnum.ru/news/908064.html>

f) Ediții specializate. Din această categorie fac parte publicațiile: „Istoričeskii almanah Pridnestrovia” și „Ekonomika Pridnestrovia”, fiind editate în rusă din mijloace bugetare, iar diferența dintre acest gen de publicații și celelalte, ce apar din resurse *publice*, este caracterul lor tematic.

g) Presa din restul teritoriului țării. Deși prezența publicațiilor periodice din vestul țării în regiune este una redusă, totuși aceasta există. În Transnistria sunt citite unele publicații de limbă rusă, editate la Chișinău, însă într-un tiraj foarte redus („Nezavisimaia Moldova”, „Komunist”, „Moldavskie Vedomosti”, „Ekonomičeskoe obozrenie”, „Monitorul Oficial”, „Sport Kurier”, „Comersant Plus”). În general, presa editată de la Chișinău este supusă unei *taxe vamale* de 100%, respectiv prețul publicațiilor este dublu pentru abonații sau cititorii din regiunea transnistreană. Ținând cont de sărăcia din regiune și persecuțiile împotriva alfabetului latin, publicațiile și literatura de limbă română lipsesc cu desăvârșire din rețeaua transnistreană de distribuție și comercializare.

h) Presa străină. Acest segment de piață este reprezentat preponderent de un șir de publicații din Rusia, care și-au păstrat popularitatea în regiune încă din perioada sovietică. Este vorba în special despre „Komsomolskaia Pravda”, „Trud”, „Argumenty i Fakty” etc.

2.2.2. Radio și TV

Segmentul de piață media, ocupat de posturile de radio și TV, este unul relativ îngust. La începutul anilor 90, după dezmembrarea imperiului sovietic, au fost închise birourile de corespondenți ale radioului național.

Miza administrației separatiste a fost lesne de înțeles – lichidarea mijloacelor de informare care, eventual, ar fi *pus în pericol* pretinsa *statalitate transnistreană* și politica promovată în regiune. Fostele birouri de corespondenți trebuiau înlocuite și astfel, au apărut posturile radio și TV *de stat ale rmn* – „Radio PMR” și „TV PMR”.

Mult timp, cele 2 posturi au fost principalele surse de informare pentru locuitorii din regiune. Alte surse electronice au devenit accesibile populației mai târziu, odată cu apariția a 2 rețele TV prin cablu. Însă, apariția altor programe TV în regiune nu a însemnat și diversificarea surselor de informație. Informația a continuat a fi difuzată unilateral, în pachete propuse de posturile TV prin cablu, fiind incluse canale rusești, ucrainene și locale. Dintre posturile TV occidentale în spațiul informațional din regiune, au fost acceptate doar cele mai „inofensive” pentru regimul și propaganda separatistă (gen „Discovery”). Inițial, în oferta posturilor TV prin cablu figura și „TV Moldova”, însă ulterior el a dispărut ca urmare a unei intervenții a pretinsului *ministru al MIT* din regiune.

Firma „Sheriff” nu s-a limitat la prezența sa pe piața media din regiune numai cu o televiziune prin cablu - creînd postul „TSV” (cu suficientă popularitate în regiune). Acesta, deși oficial nu este unul *de stat* sau care ar avea ceva în comun cu structurile *administrației* regionale, nu poate fi numit unul de opoziție sau independent, deoarece nu reflectă situația sub toate aspectele și nu oferă publicului acces la diversitatea opiniilor și a informațiilor.

Dintre posturile de radio cu pondere în regiune, pot fi numite „Inter-FM” și „Radio Jelannoe” (creat de compania de radio și TV „Lik”). În rest, în diapazonul FM al regiunii predomină posturile de radio rusești („Șanson”, „Retro FM”, „HIT FM” etc.), retransmise de companii locale, care nu intervin în grila de emisie. Postul radio „Novaia Volna” se manifestă ca un element inovator în audiovizualul local. Deși se află la etapa inițială de dezvoltare, fiind lansat de ziaristul G.Volovoi, iar viitorul său deocamdată este incert, „Novaia Volna” este unicul post de radio din regiune, care activează în cadrul legal al R.Moldova, fiind înregistrat și de către structurile constituționale.

2.2.3. Agenții de presă

Segmentul de piață media, ce revine agențiilor de presă, mult timp a fost „acoperit” doar convențional în această regiune. Unica agenție de presă prezentă în regiune era cea *oficială* - „Olvia-press”, care funcționa în calitate de instrument de propagandă și nu ca sursă de informare. Însă, în ultimii ani, acest segment al pieței a cunoscut o dezvoltare dinamică, fiind observat și manifestat un sporit interes al surselor media rusești. Astfel, au apărut agenții noi ca: „Novyi Region – Pridnestrovie” și „Regnum”, precum și una locală - „Lenta PMR”. Respectiv, agenții pot fi considerate mijloace de informare cu o anumită doză de exagerare.

Aceste agenții, deși sunt reprezentanțe străine într-o regiune a Moldovei, de obicei reflectă evenimentele prin prisma poziției administrației separatiste, evitând în același timp poziția și argumentele societății civile și ale autorităților constituționale din țară.

În general, asupra agenției „Lenta PMR” planează suspiciunea finanțării dar și a faptului că aceasta ar activa sub tutela *serviciilor speciale* din regiune.

Ziaristul local G.Volovoi, consideră că clasificarea mass-mediei transnistrene este mai simplă: *oficială* și *ne-statală*. Prima categorie ar include mijloacele de informare în masă fondate de *structurile administrative*, inclusiv cele locale/regionale, iar în a doua categorie pot fi incluse cele ale căror fondatori sunt partidele politice, organizațiile obștești, persoanele fizice și chiar întreprinderile. Cele mai influente surse dar și stabile financiar, sunt cele finanțate din *bugetul* regiunii. Astfel, ziare susținute din banii *publici* există în toate localitățile importante din regiune. Suplimentar, *administrația* regiunii beneficiază masiv de susținerea unor pretinse ziare independente („Proryv”, „Novyi Dnestrovskii Kurier” etc.). Grigore Volovoi menționează că există ipoteza precum că ziarul „Proryv” e finanțat de oficiali ruși (s.e. Modest Kolerov,⁶³ șeful Direcției pentru Relații inter-regionale și culturale cu statele străine din cadrul Administrației Președintelui Federației Ruse. Deasemenea, presa a menționat faptul că Kolerov a stat la baza creării mișcării „Proryv” din regiune, condusă de Dmitri Soin.⁶⁴ În același timp, Kolerov ar fi principalul fondator al Agenției „Regnum”), iar cel de-al doilea – finanțat de *serviciile secrete* din Transnistria.⁶⁵

Ziare de opoziție, adică neafiliate *puterii*, în regiune pot fi numite doar 3: „Novaia Gazeta” (considerat cel mai influent ziar al opoziției), „Dobryi Deni” și „Celovek i ego pravo”. Puterea de influență a ultimelor 2 ziare rămâne limitată. Tot aici poate fi menționată și publicația mișcării sindicaliste din regiune – „Profsoiuznye vesti”. Deși s-ar părea că tematica acestei publicații este una strict determinată, ziarul abordează mai multe subiecte de interes major pentru populația regiunii, iar punctele de vedere exprimate nu întotdeauna convin administrației separatiste. Din aceste motive au fost înregistrate cazuri de intimidare a publicației⁶⁶ și hărțuire în instanțele de judecată.⁶⁷

O particularitate a spațiului informațional din regiune este rusificarea totală. Chiar dacă sunt declarate 3 limbi *oficiale*, iar populația reprezintă o cotă aproximativ egală de câte cca.1/3 moldoveni, ucraineni și ruși, dintre toate mijloacele de informare în masă ce activează în regiune, doar 2 nu sunt de limbă rusă - „Gomin” (în ucraineană) și „Adevărul nistrean” (în moldovenească cu grafie chirilică).

63 Studiu „Situația mass-mediei în Transnistria. 2005”, autor Grigore Valovoi

64 Soin este anunțat în urmărire internațională pentru crime deosebit de grave (omor)

65 Studiu „Situația mass-mediei în Transnistria. 2005”, autor Grigore Valovoi

66 În noaptea spre 3 februarie 2006 prin devastarea redacției ziarului „Celovek i ego prava” a fost sustrasă tehnica de birou (telefon, fax, printer, scanner, hard discurile (memoria calculatorului), vopsea pentru editarea ziarului etc.). Din aceste considerente, atacatorii nu au avut alt scop decât paralizarea activității organizației.

67 Cererea a fost înaintată de către un judecător din regiune, care s-a simțit „ofensat” prin publicarea unui banc despre corupția din justiția regională. Bancul nu se referea la o persoană concretă, însă chiar și așa judecătorul a obținut suma de 20000\$ în calitate de „prejudiciu moral”, sumă enormă pentru orice ziar din Moldova și în special pentru unul din regiunea transnistreană. Publicația a rezistat acestei situații precum și altor tentative ale funcționarilor locali

2.3. Lipsa spațiului informațional comun între cele 2 maluri ale Nistrului

Dezvoltarea slabă a presei în regiune se explică inclusiv prin lipsa unui spațiu informațional unic între cele 2 maluri ale Nistrului. În mod cert, spațiul comun ar favoriza sporirea tirajului și a volumului de publicitate în presa regiunii, ceea ce ar conduce la asigurarea unei independențe editoriale de un nivel mai înalt și în final ar contribui la diminuarea dependenței de *structurile administrative*. Cadrul legal pentru crearea spațiului informațional unic există, însă nu este aplicat. La 16 mai 2001, practic imediat după investirea sa în funcție, președintele R.Moldova, V.Voronin și liderul separatist de la Tiraspol, I.Smirnov au semnat Protocolul „despre măsurile privind susținerea activității pe teritoriul R.Moldova și al regiunii transnistrene a mijloacelor de informare în masă, difuzarea publicațiilor periodice și a programelor de radio și televiziune”, însă *documentul* a rămas neaplicat.

Experții consideră că boicotarea neoficială a creării spațiului informațional unic are la bază motive de ordin politic și ideologic. În special, afirmația este valabilă în cazul *administrației* de la Tiraspol, care nu admite în acest spațiu surse ce ar promova punctul de vedere al autorităților constituționale și societății civile din Moldova. Aceasta, ar pune în pericol existența pretensei *statalități* transnistrene, deoarece oamenii din regiune ar avea posibilitatea unei informări din diverse surse, ulterior fiind în stare să facă diferența.

Ziaristii din Moldova au acces limitat pe teritoriul controlat de regimul separatist din cauza unor condiții, considerate exagerate, impuse de către administrația separatistă. S.e. obligația de a obține înregistrarea publicațiilor (practic, aceasta ar însemna reînregistrarea lor), obținerea acreditării de la pretinsul MIT din regiune (condiție impusă tuturor jurnaliștilor străini, inclusiv celor din vestul țării). Un exemplu ce reflectă situația la acest capitol sunt mărturiile jurnalistului Gh. Budeanu de la publicația „Timpul”. În 2003, acesta a avut nevoie de peste 2 luni de zile pentru a obține *acreditarea*, adică permisiunea administrației separatiste, necesară pentru interviuarea unor *veterani* ai războiului din 1992. După obținerea *acreditării*, jurnalistul oricum a fost reținut de *grăniceri*, iar în timpul întrevederii sale cu *veteranii* (în final, a avut totuși loc) a fost asistat de colaboratori ai MGB. Gh. Budeanu declara ulterior că nu poate fi sigur de faptul că opiniile *veteranilor* ar fi fost proprii, în condițiile în care au fost avertizați asupra caracterului discuțiilor, iar reprezentanții MGB au fost prezenți în cadrul întrevederilor.

Astfel, constatăm că spațiul informațional din regiune rămâne dominat în totalitate de mijloacele de informare în masă rusești și cele regionale, controlate de administrația separatistă. Acestea nu oferă opiniei publice alternativă și diversitatea opiniilor, justifică politica promovată de regimul separatist și reflectă în mod unilateral problemele ce țin de rezolvarea problemei transnistrene. Prezența unor surse de informare naționale în spațiul controlat de regimul separatist, rămâne limitată sau informațiile și materialele difuzate sunt tendențios utilizate de către propaganda regională.

Un ziarist din Moldova menționa că în prezent mass-media din regiunea transnistreană nu se află nici măcar în tranziție. Aceasta rămâne un instrument ideologic important în mâinile administrației separatiste, iar pentru schimbarea situației e necesară o asistență sporită pentru jurnaliștii din regiune, oferită de colegii din vestul țării, autoritățile constituționale, precum și a donatorilor sau colegilor de la diverse structuri internaționale.

Prerogativele nelimitate ale MIT în ceea ce privește reglementarea activității mass-media reprezintă un impediment serios în calea dezvoltării mass-media locale. În primul rând, trebuie să se renunțe la condițiile de înregistrare a publicațiilor periodice. În al doilea rând, e necesară constituirea unui organ provizoriu (până la reglementarea politică a problemei

transnistrene), care s-ar ocupa de eliberarea licențelor TV și radio pentru difuzorii locali. În același timp, trebuie anulată imediat și necondiționat condiția de acreditare a ziariștilor din restul teritoriului Moldovei, a celor străini și a birourilor de corespondenți, ce doresc să desfășoare activități în regiune.

2.4. Relațiile dintre ziariștii celor 2 maluri

Proiectul „Două maluri de Nistru – ziariștii colaborează”, realizat de publicația „Timpul” cu suportul Fundației „Press Now” și o masă rotundă, organizată de Uniunea Jurnaliștilor din Moldova (UJM) au fost 2 dintre cele mai importante încercări ale jurnaliștilor de a stabili relații profesionale de colaborare. Dacă în cel de-al doilea caz, încercarea s-a soldat cu un schimb de replici, unii ziariști din regiune având un comportament ce nu predisunea la dialog pentru identificarea problemelor comune dar și a soluțiilor pentru acestea, atunci proiectul finanțat de Fundația „Press Now” a avut rezultate mai bune. Una din explicațiile acestui mic succes a fost probabil durata mai mare de implementare, în care s-a observat o schimbare clară de atitudine a majorității participanților. Timp de un an, între participanți s-a înregistrat o oarecare toleranță și respectiv încredere, ceea ce a facilitat dialogul. Ulterior, efectele au fost diminuate considerabil prin presiuni exercitate de către administrația separatistă asupra unor ziariști din regiune.⁶⁸ Chiar și așa programul nu a fost lipsit de efecte pozitive, acesta aflându-se la baza unor relații de parteneriat și colaborare între participanți.

Procesul de dezvoltare a presei din Transnistria poate și trebuie încurajat de către comunitatea donatoare internațională, în primul rând prin susținerea proiectelor similare, implementate de ziarul „Timpul” și UJM, care au drept scop consolidarea relațiilor profesionale între ziariști. Totodată, merită o atenție sporită proiectele menite să susțină apariția și activitatea unor puternice organizații din domeniul mass-media, care ar deveni cu timpul centre de democratizare și susținere a presei în regiune. În prezent, jurnaliștii nu se pot întruni pentru a discuta sau obține consultație și protecție juridică. Nu în ultimul rând, s-ar impune concentrarea eforturilor în vederea creării unui centru tipografic independent, activitatea căruia ar reduce din dependența presei locale față de administrația separatistă.

Acestea ar fi unele dintre problemele ce necesită soluționare în vederea dezvoltării ulterioare a presei transnistrene. Desigur, multe dintre soluțiile propuse sunt greu de implementat, însă o alternativă, cel puțin la moment, nu există. Democratizarea presei transnistrene și aducerea ei, cel puțin, la nivelul celei din dreapta Nistrului, este un proces care va dura și necesită eforturi substanțiale. Acesta ar fi prețul ce trebuie plătit pentru intensificarea procesului de democratizare a regiunii transnistrene a R.Moldova.

Lipsa unei legături telefonice naționale directe între cele 2 maluri ale Nistrului este un alt obstacol important în calea stabilirii, menținerii și dezvoltării relațiilor de colaborare.⁶⁹ În ultimii ani, acest handicap este reparat, fiind depășit prin accesul jurnaliștilor la internet, fapt ce contribuie la favorizarea comunicării și restabilirii relațiilor de parteneriat.

2.5. Modalități de presiune asupra ziariștilor

Istoria presei din regiunea transnistreană scoate în evidență mai multe modalități de presiune asupra mijloacelor de informare în masă și a unor ziariști concreți. În ultimii ani, ad-

68 Ziaristul Gheorghe Budeanu, participant și coordonator al proiectului, menționa în acest sens, că Vladimir Koval de la „Adevărul Nistrean”, Iulia Dujak de la ziarul din Râbnia, ziariștii de la „Novaia Gazeta” din Tighina sunt cei despre care se cunoaște că au avut probleme în legătură cu participarea la acest program.

69 Regimul separatist a modificat unilateral sistemul de telecomunicații. Ca rezultat, locuitorii ambelor maluri ale Nistrului, abonați ai telefoniei fixe, achită tarife internaționale pentru convorbirile locale. Spre exemplu, pentru a apela din or. Grigoriopol spre s. Dorotcaia (distanță aproximativ 10-15 km) trebuie formate 14 cifre.

ministrația separatistă și-a *perfecționat* modalitățile de influențare și persecuție, însă acest fapt nu schimbă esența lor.

Una dintre cele mai frecvente metode de presiune asupra jurnaliștilor rămâne cea administrativă. În primul rând, în regiune practic nu există tipografii independente, fapt ce permite *administrației* să se implice în politica editorială și să le țină sub un control strict.

Un caz relevant în acest sens este cel în care Tipografia „Poligrafist” din Tighina a cerut public ziarului „Novaia Gazeta” să înceteze publicarea materialelor critice la adresa regimului separatist, amenințând în caz contrar cu rezilierea contractului de prestare a serviciilor tipografice. O situație identică a fost înregistrată față de ziarul „Celovek i ego prava”.

O altă modalitate de presiune împotriva publicațiilor incomode este hărțuirea lor prin intermediul *instanțelor de judecată*. În acest context cele mai relevante sunt 2 cazuri, în care a fost implicat ziarul „Profoiuznye vesti”. În 2002 un *judecător* a obținut de la ziar suma de 20000\$, în calitate de *despăgubiri morale*.⁷⁰ În cel de-al doilea caz, directorul fabricii „Tighina” a pretins că, în urma unui material critic privind atitudinea sa față de sindicatele de la întreprindere, a ratat semnarea unui contract de investiții străine în valoare de 200000 și a cerut publicației compensarea acestui prejudiciu, însă de această ziarul nu a mai fost *sanționat* financiar. Evident, astfel de situații influențează negativ politica editorială a publicațiilor.

Majorarea tarifelor și a prețului pentru arendă, *vizitele de rutină* ale colaboratorilor *organelor securității* și ale celor de la *inspectoratul fiscal* sunt modalități de presiune indirectă asupra redacțiilor. Totuși, în opinia experților cea mai gravă și „eficientă” metodă de persecutare a ziariștilor și publicațiilor incomode rămâne declanșarea unor campanii de intimidare și denigrare în presa locală, finanțată și controlată de administrația separatistă. Astfel, are loc o divizare a ziariștilor din regiune. Cel mai relevant în acest sens este cazul lui Nicolae Buceașchi de la ziarul „Celovek i ego pravo”, care fiind acuzat de satanism a fost hărțuit timp îndelungat în presa aservită regimului.

Ca rezultat al acestor acțiuni, jurnaliștii aplică autocenzura, care deseori este chiar mai gravă decât cenzura. În altă ordine de idei, calitatea de fondator al mijloacelor de informare în masă locale și regionale deținută de administrația separatistă, constituie un obstacol serios în calea dezvoltării mass-mediei din regiune. Astfel, considerăm că acestea trebuie supuse procesului de deetizare.

Deasemenea, lipsa unei televiziuni publice rămâne o problemă majoră. Cîțiva ani în urmă, actualul *președinte al SS* Evgheni Șevciuk (în calitate sa anterioară de *vice-speaker*) a propus un *proiect de lege* în acest sens, care însă nu a mai fost discutat. Totodată, din punct de vedere *legislativ*, se impune abrogarea *legii presei*, deoarece conține mai multe prevederi incompatibile cu libertatea presei și adoptarea unei *legi* cu privire la accesul la informație.

2.6. Organizațiile profesionale ale ziariștilor

În regiunea transnistreană există o Uniune a Jurnaliștilor și o Uniune de Creație a Tinerilor Jurnaliști (UCTJ). În special, merită atenție UCTJ, fondată în 2003 și înregistrată în 2004, la inițiativa studenților Facultății jurnalistice a Universității „T. Șevcenko” din Tiraspol. UCTJ se orientează spre constituirea unei societăți civile viabile în regiune, iar membrii săi încearcă să își expună opinia și să reflecte echidistant problemele societății. Aceasta a reușit deja să participe la diferite activități ale ONG-urilor specializate și credem că ar putea impulsiona democratizarea presei transnistrene. Totuși, trebuie remarcat faptul că sectorul asociativ în domeniul media rămâne slab dezvoltat și lipsit de influență.

⁷⁰ Vezi pagina 23 (nota din subsol 67)

■ SOCIETATEA CIVILĂ

3.1. Partide politice

Actul *legislativ* de bază care reglementează activitatea *partidelor politice în regiune este legea rmn* cu privire la partidele politice,⁷¹ adoptată în 2000.

Fondatorii partidelor politice pot fi *cetățenii rmn*, care au atins vârsta de 18 ani, au drept de vot, capacitate de exercițiu deplină și nu sunt condamnate la privațiune de libertate. Pentru fondarea unui partid politic este nevoie de o cerere semnată de cel puțin 200 *cetățeni ai rmn*. După un an de la înregistrare, numărul membrilor partidului trebuie să depășească cifra de 500 membri.

Conform art.6 al *legii rmn privind partidele politice*, se interzice activitatea partidelor politice străine, precum și a reprezentanțelor lor.⁷² Cu toate acestea, constatăm că prevederile respective funcționează exact invers. În acest teritoriu, sunt interzise activitățile partidelor politice naționale (înregistrate de către autoritățile constituționale) în schimb, își desfășoară activitatea numeroase partide, care în mod deschis își manifestă apartenența la formațiuni politice rusești (există chiar o filială a partidului Liberal-Democrat din Rusia (LDPR, condus de Vladimir Jirinovski) cu denumire practic identică – *LDPR Pridnestrovia*).

Astfel, *legislația* regiunii este una ce permite interpretarea diferită a anumitor aspecte, fapt ce oferă *administrației* regionale posibilitatea promovării vectorul pro-rus și în același timp persecutarea rezidenților R.Moldova. Faptul este confirmat prin lipsa unui partid politic în regiune ce ar avea ca scop reintegrarea țării sau discutarea subiectului, deși adepții ai acestui deziderat există încă într-un număr foarte mare. Însă, astfel de idei ar putea reprezenta imediat obiectul unor acuzații *penale*, deoarece reprezentanții regimului separatist consideră că acestea atentează la „statalitatea” transnistreană.⁷³ În același timp, observăm că ideea anexării regiunii transnistrene de către Rusia este promovată atât de către propaganda *oficială* a regimului cât și de către mass-media locală, aceasta nefiind supusă acțiunilor de intimidare sau persecutare și nu este considerată *anticonstituțională*.

Trecem în revistă și caracterizăm succint organizațiile patriotice de stânga existente (direcțiile extremiste de stânga), deoarece partide de dreapta nu există în regiune.

Partidul comunist al oamenilor muncii din Transnistria (PCOM), fondat în 1993, s-a declarat succesorul prevederilor politice și economice incluse în programul PCUS. În 1996 s-a scendat în PCOM și PCP-PCUS.

Remarcăm faptul că în regiune nu s-a renunțat la simbolurile și ideologia comunistă, acestea fiind utilizate pe parcursul celor peste 15 ani de izolare, ca argument pro-separatist, deși regimul păstrează o anumită distanță față de toate doctrinele politice, în special față

71 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=535>

72 Se interzice crearea și activitatea partidelor politice, scopurile și acțiunile cărora sunt direcționate spre modificarea violență a bazelor „regimului constituțional” și dezechilibrarea „integrității rmn”, subminarea securității „statului”, constituirea formațiunilor armate, stârnirea dezbinării sociale, rasiale, naționale și religioase.

73 În 1995 a fost organizată «Partidul democrației», lichidată în 2001 printr-o decizie judecătorească. Motivul invocat de către administrația separatistă a fost formulat astfel: „agitația ilegală pentru Partidul Comunist al Republicii Moldova”. Formațiunea a fost condusă de către Alexandr Radcenko.

de cea comunistă. *Argumentele* nostalgice au servit drept temei pentru sustragerea atenției populației de la procesul de jefuire și acaparare a potențialului economic și industrial al regiunii, în timp ce propaganda *continuă lupta* pentru „Patria măreață” și *apărarea acesteia*, referindu-se în mod evident, la fostul imperiu sovietic. Trebuie menționat în acest context, că în august 1991, liderii separatiști din regiunea transnistreană au susținut deschis lovitura de stat de la Moscova, însă după victoria forțelor pro-democratice din Rusia, regimul separatist oricum a fost susținut în continuare de către Federația Rusă.

În 2007 Partidul Comunist din Transnistria, condus de Oleg Horjan, a organizat una din puținele acțiuni de protest în regiune, însă evenimentul a fost imediat compromis prin acțiunile și declarațiile administrației separatiste, care au acuzat organizatorii de *complicitate* cu autoritățile constituționale și tentativă de organizare a unei *revoluții portocalii în Transnistria*.

Sovietul Unit al colectivelor de muncă (SUCM) a fost constituit în august 1989 ca *organ* ce coordonează activitatea comitetelor de grevă pe teritoriul Moldovei, care s-au expus împotriva aspirațiilor și reformelor, promovate de forțele pro-democratice de la Chișinău. După 1992 acest organ practic nu influențează evenimentele din regiune.

Uniunea apărătorilor rmn, constituită în aprilie 1994, întrunește participanții conflictului armat din 1992. Această *organizație*, împreună cu trupele de cazaci ale Circumscripției Teritoriale de la Marea Neagră și Uniunea Veteranilor din Afganistan, intră în compoziția blocului patriotic «*Uniunea Asociaată a organizațiilor obștești și partidelor politice*». Scopurile politice declarate: consolidarea *capacității de apărare și protecția independenței rmn*. Sfera principală de activitate: protecția intereselor economice ale adepților săi. Nu este activă din punct de vedere politic.

Printre primele mișcări centriste a fost **Uniunea industriașilor, agrarienilor și întreprinzătorilor (UIAI)**, sau așa-numitul „bloc al directorilor”. În preajma alegerilor în SS di 2000 a fost constituită aripa politică a UIAI – mișcarea obștească și politică (MOP) „*Edinstvo Pridnestrovia*”, care a demonstrat *apropierea* de partidul aflat la putere în Rusia („Edinstvo”).

În iulie 2001 a apărut mișcarea populară „**Pro Uniunea Ucraina, Bielorus, Rusia**” („ZUBR”), compusă din deputații aleși în SS pe listele mișcării obștești „*Obnovlenie*”. În prezent, „Edinstvo Pridnestrovia” și „ZUBR” și-au încetat activitatea.

Federația sindicatelor, conform datelor *oficiale* este cea mai numeroasă *organizație obștească* din regiune, care a păstrat în mare parte caracteristicile organizațiilor sindicale sovietice. Federația sindicatelor se deosebește printr-un nivel înalt de loialitate față de autorități. Cu toate acestea, majoritatea celor care intră în sindicate nici nu cunosc acest lucru.

Primele partide de dreapta apărute la începutul anilor 90, de exemplu *Partidul Democrat al Transnistriei* (anul 1991., liderul. – G. Blagodarnii), *Partidul libertății economice* (anul 1992, liderul – S. Manuchean), nu au rezistat.

În 2007 au mai apărut *Partidul popular-democrat “Prorîv!”* (creația scandalosoasei organizații obștești “Prorîv!”), ideologul căreia este nu mai puțin scandalosul Dmitrii Soin), *Partidul Republican “Obnovlenie”* (a apărut din mișcarea obștească “Obnovlenie” constituită în 2000), *“LDPR Pridnestrovia”* (filiala *de facto* a renumitului partid rus), *Partidul patriotic al Transnistriei* (cunoscut datorită constituirii sale de către unul dintre fiii lui I. Smirnov) și *“Narodnaia volea Pridnestrovia”*.

Astfel, apariția numeroaselor formațiuni politice în Transnistria are menirea să creeze impresia unei evoluții democratice a societății și a *administrației* regionale.

3.2. Organizații neguvernamentale

*Legea rmn cu privire la asociațiile obștești*⁷⁴ a format baza primară legislativă pentru crearea și activitatea asociațiilor: fundații, organizații, mișcări, instituții.

Asociațiile obștești din regiune se deosebesc atât prin baza socială, structura și metodele de activitate, cât și prin locul și rolul în *sistemul politic* al regiunii, ideologie și program. În dependență de criteriile de clasificare identificăm următoarele tipuri de asociații:

- după forma organizatorico-juridică: organizații, mișcări, fundații, instituții obștești;
- după caracterul consemnării calității de membru: cu calitate de membru consemnată și neconsemnată;
- după direcția și sfera de activitate, determinate în actul de constituire: de binefacere, ecologice, culturale, educaționale, sportive, etc;
- după componența membrilor: femei, veterani, tineri, etc;
- după principii politice: politice și apolitice;
- după sfera de activitate teritorială: *republicane* (regionale) și locale;
- după structura internă: centralizate și descentralizate;
- după statutul juridic: oficiale și formale.

Această clasificare îndeplinește un anumit rol în sistematizarea și reglementarea structurii asociațiilor obștești, ajută la înțelegerea mecanismului și multitudinii asociațiilor obștești și oferă o imagine a acestora. Anterior *legislația* acorda dreptul la asociere doar *cetățenilor rmn*. *Legea* din anul 1993 așa și se numea: *cu privire la asocierea cetățenilor*. S-ar putea că anume din această cauză mulți vorbesc până în prezent nu despre dreptul persoanei la asociere, ci despre drepturile *cetățenilor* la asociere. Noțiunea este păstrată pînă în prezent în art.33 al *constituției rmn* și art.1 al *legii cu privire la asociațiile obștești*, însă noua concepție de reglementare a dreptului la asociere asigură acest drept nu doar *cetățenilor rmn*. În concluzie reiese că dreptul la asociere rămâne limitat în regiune.⁷⁵

Conform legislației regionale, asociațiile obștești sunt obligate să informeze anual organul, care le-a înregistrat, despre continuarea activității comunicînd adresa organului de conducere, denumirea și alte date.

Organizația obștească este principala formă organizatorico-juridică a organizațiilor necomerciale (cca.70%),⁷⁶ iar numărul organizațiilor nonguvernamentale din regiune include și organizațiile militar-patriotice, create și patronate de administrația separatistă. Acestea, la rândul lor promovează și susțin fără rezerve politica administrației din regiune.

Numărul organizațiilor neguvernamentale în regiune continuă să crească. Astfel, dacă în 2004 existau cca.600 de ONG-uri, în 2007 numărul lor era deja de 723.⁷⁷ Ținem neapărat să menționăm faptul că această cifră nu include și organizațiile din regiune, înregistrate de către structurile constituționale, unele au fost înregistrate la nivel național de Ministerul Justiției al R.Moldova, iar altele, la nivel local, de către autoritățile publice locale din apropiere. În același timp, tot mai multe organizații din regiune preferă să obțină înregistrarea organizațiilor de către autoritățile constituționale, având astfel dublă înregistrare.

Majoritatea organizațiilor sunt concentrate în or.Tiraspol – cca.44.64%, după care urmează or. Bender (Tighina) – 22.86%, r.Dubăsari – 11.07%, r.Grigoriopol – 6.43%, r.Slobozia și r.Râbnîța – 6.07% și r.Camenca – 2.86%.⁷⁸ În mare parte, societatea civilă din regiune se orientează spre problemele tineretului.⁷⁹

74 <http://www.vspmr.org/Law/?ID=536>

75 Trebuie remarcat faptul că în regiune există încă persoane care nu acceptă cetățenia *rmn*.

76 Catalogul Organizațiilor Necomerciale din Transnistria, 2007

77 „Sectorul trei în Transnistria: opinia publică și interacțiunea intersectorială”, Studiu elaborat de ONG „Văbor Molodâh” din Bender

78 Catalogul Organizațiilor Necomerciale 2004, 2007

79 Ibidem

Sectorul asociativ se află încă în faza incipientă și deocamdată nu poate fi comparată cu situația din restul teritoriului țării. În regiune există încă foarte puține organizații neguvernamentale, care ar avea un nivel mediu de dezvoltare, competență și capacitate de promovare a valorilor democratice și educare a populației din regiune. În acest context, este important de evidențiat etapele de dezvoltare ale sectorului asociativ în regiune:

- **1990-1996.** Au apărut mișcări de „apărare a *Transnistriei*”, structuri create și controlate de serviciile sovietice (ulterior rusești) de securitate. Scopul lor fiind redarea unui caracter de masă fenomenului separatist, combaterea rezistenței populației locale și manipularea opiniei publice locale și internaționale. În perioada imediat următoare, au apărut diverse uniuni ce aveau la baza constituirea criteriul „rezistenței”: veterani de război, veterani ai muncii, uniuni de cazaci, soviete ale colectivelor muncitorești, uniuni ale diversilor „apărători” sau foști militari, etc.
- **1997-1999.** S-a înregistrat o creștere a numărului de organizații neguvernamentale în regiune. Acest fapt se datorează din nou serviciilor secrete, care în scopul imitării procesului și reformelor democratice, au contribuit la înregistrarea a numeroase organizații. Majoritatea organizațiilor transnistrene se află sub controlul direct sau indirect al *MGB* (structură identică fostului *KGB*) sau chiar sunt gestionate de către personaje provenite din această structură.
- **2000-2007.** În această perioadă au fost înregistrate și unele organizații care au ca scop sau intenție - promovarea reală a unor valori sau idei democratice. Ulterior, procesul a continuat, iar în regiune apar primele organizații neguvernamentale veritabile, adică apolitice. Cu toate acestea, organizațiile din regiune au fost permanent împiedicate să desfășoare activități în parteneriat cu colegii lor de pe malul drept al Nistrului, fiind obligate să obțină aprobarea *MGB*. Așa-numiții „Curatori”, angajați ai *MGB*, supraveghează activitățile sectorului asociativ în localitățile aflate sub controlul regimului ilegal de la Tiraspol. Reprezentanții unor ONG-uri din regiune au declarat că pentru a desfășura anumite activități ei trebuie să obțină aprobarea *curatorilor*.⁸⁰ Tindem să credem acestor afirmații, reieșind din faptul că activitatea ONG-urilor din restul teritoriului R.Moldova în regiune este practic interzisă. Structurile secrete din regiune au ca scop principal crearea obstacolelor și anihilarea sau chiar compromiterea procesului de alfabetizare juridică și de educare a populației în spiritul activismului civic, egalității dintre indivizi, promovării, cunoașterii și apărării drepturilor și a valorilor democratice și general umane. În acest sens, au fost înregistrate numeroase cazuri de intimidare, amenințare, hărțuire și chiar maltratare a reprezentanților societății civile, inclusiv din vestul țării,⁸¹ cărora li se reproșează lipsa înregistrării. Inclusiv reprezentanții Asociației Promo-Lex au fost avertizați asupra necesității înregistrării organizației la Tiraspol, pentru a putea desfășura în continuare activitățile pe teritoriul controlat de regimul ilegal.

⁸⁰ Informații prezentate de unele Asociații din Tiraspol și Bender.

⁸¹ La 14 martie 2006, la Judecătoria or.Tiraspol, Maxim Belinski a fost agresat de către 3 persoane necunoscute, care i-au pus pe cap o mască neagră și l-au urcat cu forța într-un automobil de marcă VAZ 2109 cu numere de înmatriculare CEW 858. După capturarea sa, automobilul a pornit cu o viteză mare din loc în direcție necunoscută. În automobil persoanele necunoscute i-au strins mâinile la spate, l-au aplecat cu capul în jos pentru ca să nu fie văzut de trecători, i-au pus pistolul la ceafă și l-au amenințat cu moartea. Maxim Belinski, asistent al proiectului „Monitorizarea și Promovarea drepturilor omului în Transnistria”, implementat de CHDOM, urma să participe în calitate de observator la examinarea unui dosar administrativ. Contravenientul era acuzat de inițierea și desfășurarea unui miting de protest față de majorarea tarifelor pentru serviciile comunale și a prețurilor. Autorităților separatiste u considerat aceste acțiuni de protest drept ilegale și neautorizate, discreditând organizatorii și participanții prin intermediul mass-mediei și propagandei locale. www.humanrights.md

Acesta nu a fost un caz unic, fiind precedat de altele precum: agresarea reprezentanților CHDOM la Tiraspol, agresarea membrilor Fondului pentru drepturile omului și politică efectivă (A.Radenco și N.Buceațchi), agresarea președintelui organizației locale „Взаимодействие” (Oxana Alistratova) în iulie 2004, presiuni fizice și morale asupra membrilor Fondului pentru drepturile omului și politică efectivă în decembrie 2004 - ianuarie 2005, incidentul de la Vadul-lui-Vodă cu agresarea membrilor „Promo-Lex” și a unui cetățean american, presiuni asupra instituțiilor de învățământ din regiune, care studiază conform Programului Național al R.Moldova (cele 8 instituții cu predare în grafia latină), devastarea sediului Liceului “Lucian Blaga” din Tiraspol, evacuarea altor 2 instituții de învățământ, precum și interzicerea accesului reprezentanților unor organizații internaționale spre instituțiile de învățământ asediate la Tighina/Bender în 2004, etc.

Așadar, organizații viabile, eficiente și stabile, activitățile cărora ar avea un impact notoriu în domeniul ales, la moment, în regiunea transnistreană sunt foarte puține. Situația se datorează în primul rând regimului politic din regiune, care are un caracter autoritar și închis, un regim în care *ministerul securității*” (MGB) reprezintă un instrument perfect de control asupra opoziției și care, nu evită obstrucționarea și persecutarea oricăror inițiative ale organizațiilor nonguvernamentale.⁸² În special e vorba de activitățile ce se referă la problemele legate de situația politică a regiunii și restabilirea încrederii reciproce în rândurile populației de pe ambele maluri ale Nistrului. Aici se adaugă și un mediu informațional izolat, care modelează opinia publică în conformitate cu ideologia separatismului agresiv. Pe tot parcursul existenței autoproclamatei *entități*, UE și SUA sunt privite ca inamici, iar Moldova este prezentată numai în calitate de potențial agresor, denaturându-se toate evenimentele ce au loc pe malul drept al Nistrului și folosindu-le în scop de dezinformare și manipulare a populației regiunii.

În opinia noastră, interesele locuitorilor din regiune trebuie reprezentate de organizații neguvernamentale independente, care ar participa activ la procesul de democratizare a regiunii, inclusiv la consultările privind determinarea corectă a viitorului statut al regiunii transnistrene. Dar, ONG-urile transnistrene nu dispun de libertate deplină și nu își pot asuma riscul absolut pentru a spune lucrurilor pe nume, deoarece în regiune există *legislație* locală, potrivit căreia, orice opinie orientată spre reintegrarea țării ar putea fi calificate drept *infracțiuni contra statului* (adică a entităților separatiste).

Unele organizații înregistrate în ultimii 4 ani în Transnistria,⁸³ contribuie la activizarea sectorului asociativ în regiune, intensificând colaborarea cu organizațiile neguvernamentale din restul teritoriului țării și din Occident. Administrația separatistă, la rândul său, crează noi instrumente de combatere a fenomenului. Spre exemplu, prin crearea unor „anti-ONG-uri”, care au caracter extremist și agresiv, aceleași scopuri și obiective, iar fondatorii și/sau susținătorii acestora sunt persoane din enturajul regimului sau din *administrația* regională și locală.⁸⁴ În astfel de condiții, succesul sau insuccesul proiectului implementat este previzibil. Această schemă, explică foarte simplu de ce unii invitați străini (inclusiv diplomați), în cadrul unor proiecte, sunt întâmpinați cu placarde ce instigă la ură și violență sau le este

82 Novaia Gazeta №24 (233) 29 iunie 2004: „... Oxana Alistratova, liderul asociației obștești „Vzaimoponimanie” a ajutat la organizarea întâlnirii. Fiind întreaga zi în compania fiicei sale de 9 ani mai întâi la masa rotundă apoi la excursia pentru străini prin or. Tiraspol. De îndată ce și-a luat rămas bun de la oaspeți, ea a fost contactată pe celular de către o persoană, ce s-a prezentat a fi Nicolai Strucicov, ofițer de poliție la MGB, care i-a propus să se întâlnească. Firește, ea a rugat ca întâlnirea să fie amânată pentru ziua următoare, cu toate că îndoilei vagi despre raționalitatea sa îi treceau prin cap. Cu toate acestea, dimineața, luând cu sine pe fiica sa (cu cine să o lase, dacă soțul este la serviciu), Oxana a pășit pragul clădirii MGB. Strucicov a început în mod liberal: povestiri cum lucrează asociația obștească, el însuși începând să scrie din numele ei nota explicativă. Alistratova a preîntâmpinat că nu va semna, iar dacă va fi necesar o va scrie cu mâna proprie. Ofițerul a început cu întrebări despre viața personală, despre soț, despre sursele de venit....

... După câteva ore, Strucicov a fost înlocuit cu un alt ofițer. La început acesta nu prea ardea de dorință să se prezinte, dar apoi s-a prezentat ca- Tarantino Mihail Nicolaevici... Acesta a început mai nervos să pună întrebări, iar apoi a cerut să i se prezinte dovezi că organizația ei nu este constituită pentru îmbogățire personală. ... iar următoarele întrebări erau în general „amuzante”: cică, de ce v-ați născut în ziua de naștere a lui Putin? Doar aceasta impune o anumită responsabilitate (?!), da, și nu vă pregătiți oare să deveniți președinte? (?!?!).

După ceva timp în ajutorul lui Tarantino a venit Dmitrii Rudnev. Posibil că a vrut să se prezinte ca ofițerul „rău” și a început să strige și să ceară răspunsuri la întrebările lui. Drept vorbind nu se prea deosebeau de tema „De ce iubesc Patria mea?”. Da, este adevărat, această temă nu este cunoscută încă din compunerile pentru școală. Mai degrabă că Rudnev educa copilul pe exemplul mamei. Apoi fără ocolișuri a întrebat-o cât primește de la SIS? (Serviciul Informații și Securitatea Moldovei- nota redacției). Și atât de tare încât copilul de 9 ani nu s-a abținut și a început să plângă... această-zisă profilactică a durat mai mult de cinci ore. Apă nu îi dădea, spuneau: vei semna- vei primi apă! Oxana nu mai suporta, așa că a ieșit cu copilul la WC, iar apoi pe hol le-a spus ofițerilor că nu va mai intra în cabinet! După îndemnuri zadarnice Tarantino a apucat-o de mână așa încât i-a lăsat o vânătaie și cu cuvintele – oare aceasta nu-i este plăcut? a încercat să o aducă în cabinet. ... Situația a clarificat-o un general care trecea pe alături, care după o discuție cu ofițerii au lăsat-o pe Oxana și pe fiica acesteia să plece...”. Materialul a fost semnat de Grigori Melehov.

83 Catalogul Organizațiilor Necomerciale din Transnistria, 2007, pag.13

84 “În republica separatistă au fost înființate peste 600 organizații neguvernamentale, aproape toate aflându-se cel puțin sub controlul informativ al serviciilor ruse, multe fiind chiar înființate de ele. Un exemplu: un ofițer de informații acoperit, Dmitri Soin, coordonează două ONG-uri transnistrene - însă în același timp este căutat de Interpol pentru două crime și e acuzat de trafic de armament.” (www.ziua.net/display.php?id=223688&data=2007-07-11)

interzis accesul pe *teritoriul transnistrean*.⁸⁵ În același timp, menționăm faptul că unele proiecte au fost implementate nu de către cei care le-au elaborat, ci de către organizații create ad-hoc în acest scop.⁸⁶ Cazul respectiv, trezește cel puțin suspiciuni privind complicitatea reprezentanților autorităților publice locale separatiste cu reprezentanți ai unor organizații donatoare internaționale de la Chișinău.⁸⁷

Pentru a „menține” controlul asupra populației și al societății civile, organele represive din regiune încearcă să prevină dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din regiune și să le „țină la distanță” de cele din restul țării. Recent, au fost înregistrate cazuri de persecutare și intimidare a unor activiști locali (persoane ce gândesc liber și îndrăznesc să creadă că pot fi liberi). Unii au fost demși de la serviciu, alții amenințați cu răfuiala fizică și psihică.⁸⁸ Comunitățile rurale din Moldova, inclusiv cele din regiunea transnistreană, sunt comunități mici unde relațiile și contactele dintre membrii comunității sunt strânse și destul de transparente. Intimidarea sau chiar sancționarea activiștilor locali sunt însoțite de acțiuni de denigrare a acestora și poartă în final un caracter de „profilaxie”, adică de avertizare a locuitorilor privind activitățile *permise* și cele *interzise*. Respectiv, impactul acțiunilor de persecuție asupra întregii comunități este de la sine înțeles unul extrem de semnificativ și nu necesită a fi comentat. Relațiile ONG-urilor sunt tensionate anume la nivel local, administrația publică și serviciile de securitate, constituind principala problemă pentru organizațiile din Grigoriopol, Râbnîța și Dubăsari.⁸⁹

Regiunea transnistreană a R.Moldova este un teritoriu foarte mic, controlat eficient de structurile serviciilor secrete locale, care încearcă de cca 17 ani să combată orice opinie contrară politicii promovate de regimul separatist. Astfel, observăm că există numeroase obstacole, iar unele ONG-uri din regiune nu întotdeauna reușesc să implementeze proiectele lor. Din propria experiență, vom menționa următorul caz: la începutul anului 2007, în cadrul proiectului „Democrație pentru toți”, implementat de Asociația „Evrika” din or.Râbnîța, au fost invitați la o emisiune în direct,⁹⁰ reprezentanți ai societății civile din regiune. Majoritatea celor invitați au manifestat frică menționând faptul că nu doresc să apară la emisiuni de dezbateri televizate, iar ulterior au relatat că de fapt motivul real a fost vizita unor persoane din serviciile locale de securitate, care le-au cerut să nu participe la astfel de evenimente.

Activitățile societății civile în regiune sunt lipsite de elementele-cheie: **cooperarea** organizațiilor neguvernamentale, **deschiderea autorităților publice** spre colaborare cu societatea civilă, **reflectarea activităților** societății civile în presă prin difuzarea unor declarații și comunicate, conferințe de presă, interviuri, participarea la diverse emisiuni și dezbateri publice, organizarea unor acțiuni de protest sau exprimarea liberă a opiniei asupra unor evenimente cu caracter local etc. Organizațiile din regiune nu au capacități și posibilități de a promova activități durabile, orientate spre rezolvarea nevoilor proprii. Situația descrisă determină ONG-urile să-și realizeze activitățile, în mare parte, tacit și într-un cerc restrâns de persoane (de încredere), cu publicitate și vizibilitate minimă, respectiv, aceste proiecte au impact minim atât la nivel local cât și regional.

Situația este total diferită pentru *organizațiile-căpușă* sau cele loiale regimului separatist. Trebuie menționat faptul că, în special, sunt monitorizate activitățile organizațiilor ce își propun să se ocupe de domenii precum promovarea și apărarea drepturilor omului în regiune, dezvoltarea societății civile, libertatea presei și a accesului la informații. În același timp,

85 Buletin CRDT Nr.5, Aprilie 2007

86 Caz examinat de Promo-Lex

87 Reprezentanții organizației victime au solicitat anonimatul, iar cazul poate fi făcut public numai cu acordul acestora.

88 Cazuri din practica Promo-Lex.

89 Organizațiile Necomerciale Transnistrene: nivelul și perspectivele dezvoltării, 2006

90 Televiziunea „Elita TV” realizează programele sale în or.Rezina, acestea fiind difuzate și în regiunea transnistreană, în special 90.Râbnîța și r.Camenca.

cunoaștem cazuri când unii funcționari locali au solicitat reprezentanților unor organizații neguvernamentale din regiune anumite „taxe” pentru *acordul lor* la implementarea proiectelor sociale⁹¹ sau ei înșiși și-au creat structuri similare după ce au fost consultați în vederea obținerii acordului de colaborare (condiție obligatorie impusă de finanțator).

Numai 22.9% dintre organizații au acoperire regională,⁹² iar restul organizațiilor sunt locale, cu aplicații nonpolitice, însă cu posibile rezultate și efecte pentru schimbarea mentalității. Asume ONG-urile locale reprezintă una dintre cele mai mari probleme pentru administrația de la Tiraspol și în acest sens, considerăm că societatea civilă din Transnistria nu trebuie percepută sau reprezentată numai de către organizațiile din localitățile urbane. Dezvoltarea și consolidarea organizațiilor din mediul rural ar putea contribui eficient și la reducerea riscului finanțării unor pseudo-organizații neguvernamentale din regiune. De fapt, este necesară încurajarea ONG-urilor locale tocmai pentru a reduce acest dezechilibru cantitativ dintre organizațiile urbane și cele rurale. În acest context, putem reafirma cu certitudine că societatea civilă din regiunea transnistreană se află la etapa incipientă de dezvoltare, fiind necesare programe speciale pentru instruirea resurselor umane (voluntari, membri, angajați) și o minimă dotare tehnică a ONG-urilor locale din regiunea transnistreană (computer și acces la internet). În condițiile în care administrația publică locală nu este deschisă spre societatea civilă, sectorului asociativ îi revine dubla responsabilitate și obligație față de soarta și viitorul acestei regiuni.

Experții consideră activitatea organizațiilor donatoare în regiunea transnistreană a Moldovei ca fiind limitată.⁹³ Regimul separatist crează numeroase obstacole pentru a controla și/sau limita finanțarea activităților organizațiilor neguvernamentale. De exemplu, „...sunt obstacole în ceea ce privește transferul bănesc în cazul în care a fost acceptat un grant. Finanțatorul, de regulă, nu poate transfera banii; de cele mai multe ori, aceste organizații primesc banii pe un cont pe care-l crează în afara regiunii și încasează suma primită....”⁹⁴

Considerăm că situația privind insuficiența finanțării se datorează atât atitudinii membrilor organizațiilor neguvernamentale cât și mentalității populației din regiune. De obicei, organizațiile depun prea puține eforturi în vederea dezvoltării sectorului în timp ce altele percep activitatea ONG-urilor ca instrument politic sau mijloc ce generează profit, încercând să acopere lipsa rezultatelor și a impactului vizibil și direct cu lipsa condițiilor democratice, situația politică și administrativă din regiune.

Una dintre întrebările de bază la care ar trebui să răspundă organizațiile finanțatoare, orientate spre, sau care planifică finanțări în regiunea transnistreană a Moldovei ar fi: “ce finanțăm? - rapoarte de activitate sau activități și programe pentru dezvoltarea societății civile?”. Din experiența anilor precedenți, organizațiile donatoare se vor convinge că unele proiecte implementate de către ONG-urile transnistrene vor avea la modul practic un impact nul, deoarece acestea preferă sau sunt obligate să-și coordoneze activitățile lor cu serviciile locale de securitate. Interesul regimului de la Tiraspol este de reducere a impactului și de a lăsa efectele activităților practic nesesizabile pentru populație.

Activitățile organizațiilor donatoare sunt de regulă transparente, fapt ce permite structurilor de securitate din regiune să ia măsurile de rigoare, creând un sistem întreg de contracțiuni. În acest sens, considerăm că în cazul în care nu va fi insistent asigurată continuitatea proiectelor inițiate în regiune, toată implicarea anterioară va rămâne neînsemnată, iar efectele acesteia vor rămâne nule.

91 S.e. în or.Camenca un funcționar a solicitat 50% din suma proiectului câștigat de una dintre organizațiile locale

92 Catalogul Organizațiilor Necomerciale din Transnistria, 2007

93 Stuart Hensei, “Moldova Strategic Conflict Assessment”, November 2006 (www.peacebuilding.md/library.htm?lang=ro&idc=9)

94 Forum Civic Nr.21, interviu cu John Balian, Prim Secretar pentru Cultură și Presă, Ambasada SUA în Moldova

În cazul în care organizațiile donatoare vor decide să finanțeze dezvoltarea procesului de democratizare, în vederea creării mecanismelor de influență asupra evenimentelor din regiune, a organelor de drept și a instaurării unui sistem de control public (proces unanim recunoscut ca unul îndelungat și deloc ușor), acestea vor trebui să fie gata pentru o serie de riscuri și să se adapteze la condițiile specifice regiunii. Printre numeroasele riscuri posibile trebuie evidențiate în primul rând cele politice și operaționale: lipsa de credibilitate a societății civile din regiune, lipsa legăturii telefonice directe între cele două maluri, accesul limitat al ONG-urilor la Internet, posibilitatea redusă de monitorizare a proiectelor, frica persoanelor implicate în proiect de a promova liber activitățile și rezultatele proiectului, anularea multor activități din cauza obstacolelor create de autoritățile transnistrene.

Este apreciabil faptul că inclusiv comunitatea donatoare nu mai exclude din programele lor pentru țara noastră, organizațiile neguvernamentale din regiune. În acest context, merită subliniat faptul că totuși apar organizații ce nu sunt sub influența și controlul regimului separatist. Acestea fiind organizații create cu intenția de a contribui real la dezvoltarea și democratizarea regiunii. Propaganda din regiune încearcă să promoveze ideea că astfel de asociații ar fi un real pericol pentru „*statalitatea transnistreană*”, în primul rând din cauza finanțării lor din exterior.⁹⁵ Indiferent de circumstanțe, putem conchide că pentru aceste organizații este foarte importantă șansa și posibilitatea de a învăța și a participa alături de colegii din toată țara la programele organizațiilor donatoare.

În concluzie, este clar că deși există suficientă experiență negativă privind relațiile dintre organizațiile necomerciale din regiune și organizațiile donatoare, acestea nu trebuie să devină motiv pentru a suspenda sau stopa acțiunile de caritate sau programele de susținere a societății civile în Transnistria. Dimpotrivă, ele trebuie discutate și analizate pentru a preveni astfel de situații și pentru a încuraja locuitorii din regiune să se implice în procesul de deschidere și democratizare a zonei, precum și spre omogenizarea sectorului asociativ din toată țara prin excluderea programelor separate pentru regiunea transnistreană, regiunea găgăuză și restul teritoriului țării. Pentru aceasta, credem că cea mai rațională cale de dezvoltare a sectorului nonguvernamental în regiunea transnistreană, precum și a capacităților acestuia este încurajarea maximă a organizațiilor de pe ambele maluri ale Nistrului la colaborare, în cadrul căreia va fi transmisă experiența acumulată și va fi posibilă utilizarea resurselor și mijloacelor tehnice de care dispun deja organizațiile naționale.

Un rol de bază în acest proces de transfer al experienței credem că îl poate juca, rețeaua Centrelor de Resurse pentru ONG-uri, care oferă un spectru larg de traininguri, consultanță, diverse servicii de informare și asistență, inclusiv tehnică. Centrele activează la nivel național și local, oferind astfel susținere sectorului nonguvernamental la general (s.e. Centrul CONTACT) sau în calitate de Centre de Resurse pentru domenii separate, s.e.: drepturile omului (CREDO), mass-media (Centrul Independent de Jurnalism), drepturile femeilor (Centrul Național de Studii și Informare pentru Problemele Femeii – ONG ARTE-MIDA), tineret (Centru Național de Resurse pentru Tineri), etc. În același timp, activează deja cu succes Centrul de Resurse și Dezvoltare pentru Transnistria (proiect al Asociației Promo-Lex), care se orientează exclusiv spre această zonă. Toate acestea, în opinia noastră, pot juca un rol important în ceea ce privește dezvoltarea și consolidarea societății civile pe ambele maluri ale Nistrului și interacțiunea lor. Extrem de importantă, în viziunea noastră, este și recomandarea ca Centrele de Resurse, în special cele orientate spre regiu-

95 De fapt, astfel de percepție încă mai există și în unele zone din restul R.Moldova, fiind un sindrom (rămășiță) al mentalității sovietice.

nea transnistreană, să poată juca rolul de facilitator/catalizator al identificării și promovării ONG-urilor de bună credință, precum și rolul de incubator al elementelor de dezvoltare și consolidare a societății civile.

Finanțarea ONG-urilor aflate în societăți cu regimuri politice autoritare, se face pentru a le deschide spre valorile democratice și acest lucru trebuie recuperat în Transnistria, regiune unde în ultimii 15 ani astfel de evoluții au lipsit. Susținerea constantă și multilaterală a societății civile – este unul dintre elementele obligatorii pentru soluționarea corectă a problemei privind statutul politic al regiunii transnistrene. Fiind unul dintre așa-numitele „conflicte înghețate” din spațiul post-sovietic, problema transnistreană, pe bună dreptate, este considerată cea mai ușor de soluționat, iar pentru aceasta, societatea civilă ar putea juca rolul decisiv. În primul rând ne referim la crearea unor condiții pentru comunicare și informare care ar contribui și la deschiderea populației din regiune spre surse alternative de informare. În același timp, prin intermediul activităților lor, societatea civilă ar contribui substanțial la educarea populației în spiritul gândirii pozitive, eliminării mesajului agresiv și a stereotipurilor, promovate conștient, eficient și cu insistență circa 17 ani în regiune.

■ SISTEM ELECTORAL

4.1. Situația de facto

Dreptul electoral devine tot mai important în condițiile în care un sistem democratic, bazat pe statul de drept, impune implicarea sau cel puțin consultarea populației în procesul de administrare (guvernare) și luare a deciziilor. Datorită mentalității și practicilor sovietice, manipulării și dezinformării opiniei publice, dictaturii dure și a controlului total instaurat în zonă, precum și a lipsei tradițiilor electorale, dreptul electoral în regiunea transnistreană a R.Moldova rămâne un proces formal de votare, utilizat cu abilitate de către reprezentanții regimului autoritar, având ca obiectiv principal menținerea controlului asupra unui important segment al teritoriului țării. În mare parte, populația din regiune nu cunoaște nimic despre participarea civică, procesul decizional sau dreptul de a lua parte la guvernarea țării.

În ultimii 15 ani, regimul separatist, care administrează de-facto regiunea transnistreană, a lipsit populația de orice surse alternative de informare și educare electorală. Mai mult, cetățenii țării au fost privați de dreptul de a participa la scrutinele electorale, organizate de către autoritățile constituționale, evident fiindu-le încălcat un drept fundamental – cel de a alege și de a fi ales în structurile centrale și locale ale R.Moldova.

Cu riscul de a ne repeta, menționăm faptul că regimul separatist din Transnistria a preluat controlul asupra regiunii prin mijloace ilegale și violente, și se menține datorită suportului economic, politic și militar oferit din exterior (Federația Rusă). După semnarea armistițiului (Acordului) moldo-rus din 21 iulie 1992, regimul separatist a administrat regiunea fără un control sau monitorizare din partea autorităților constituționale și comunitatea internațională. În condițiile în care una dintre părțile beligerante (Federația Rusă) a obținut rolul de „stat-garant”, iar regimul instaurat de aceasta a devenit parte cu drepturi depline în „procesul de negocieri”, pe parcursul a peste 15 ani nu a avut loc altceva decât consolidarea regimului ilegal, utilizându-se mijloace nedemocratice. Numeroasele cazuri de violare a drepturilor omului și controlul absolut al structurilor locale paramilitare și de securitate asupra populației sunt argumente evidente în ceea ce privește absența unor condiții democratice minime. Voința populației, transparența, libertatea de opinie, exprimare și informare, libertatea întrunirilor și un mecanism juridic constituțional adecvat - sunt condiții obligatorii pentru desfășurarea unor alegeri veritabile, care însă lipsesc cu desăvârșire în regiune.

După proclamarea „*independenței Transnistriei*”, în regiune au fost desfășurate 4 *scrutine prezidențiale*,⁹⁶ 4 *parlamentare* și 6 *referendumuri*.

Toate aceste *scrutine*, desfășurate în zona estică a R.Moldova, au rămas nerecunoscute de către autoritățile constituționale și comunitatea internațională. Dimpotrivă, organizațiile internaționale și autoritățile constituționale au declarat de fiecare dată că *scrutinele* organizate și desfășurate de către regimul separatist nu pot fi recunoscute atât din motivul nerespectării principiilor și a standardelor minime pentru validare cât și din cauza condițiilor și aspectelor ce țin de statutul ilegal al administrației.

Nici unul dintre scrutinele electorale organizate până acum în Transnistria nu au respectat cerințele minime pentru o eventuală validare a rezultatelor alegerilor. Dimpotrivă, de fieca-

96 Igor Smirnov, cetățean al Federației Ruse, a câștigat toate cele 4 *scrutine „prezidențiale”* din regiune

re dată au existat diverse acțiuni, care au condus la previzibilitatea rezultatelor. Pe lângă lipsa unor surse veridice de informare a locuitorilor, *organele electorale* și alte structuri ilegale din regiune au hărțuit, intimidat sau anihilat orice tentativă de schimbare a regimului prin mijloace democratice și în condiții de luptă electorală corectă. În general, în regiune practic nu există luptă politică. Abia în ultimii ani se observă unele tentative de normalizare la acest capitol, fiind înregistrate formațiuni politice de opoziție și mijloace de informare în masă. Însă, acestea sunt limitate în acțiune, fiind persecutate și intimidare de către reprezentanții regimului Smirnov, inclusiv prin intermediul proceselor de judecată.⁹⁷

Începând cu anul 1991, în regiune practic nu sunt admise idei, exprimate în public, referitor la drepturile cetățenilor moldoveni din localitățile aflate sub controlul regimului separatist. În special, evidențiem dreptul lor de a-și exprima opțiunile privind integritatea țării. Astfel de opinii sunt interzise și supuse imediat persecuțiilor, fiind calificate drept *“atentat la suveranitatea statului”* sau *“încercări de subminare a puterii”*.⁹⁸ Totodată, opțiunile privind anexarea regiunii de către Rusia sunt încurajate și promovate la nivel *“oficial”* de către liderii secesioniști și chiar oficiali din Duma Federației Ruse.

Din 1991 partidele politice și candidații electorali din Moldova nu au avut acces în acest teritoriu, nu au fost deschise secții de votare fiind interzisă și persecutată orice agitație electorală.⁹⁹ Astfel, în mare parte cetățenilor din această zonă a țării le-a fost încălcat dreptul de a se implica atât în administrarea regiunii cât și la guvernarea țării. Un rol important în menținerea acestei situații revine *structurilor securității locale*.¹⁰⁰ În acest sens, este relevantă informația privind persoanele care se află la conducerea MGB – funcția de *ministru* este deținută din 1990 de către Vladimir Antiufeev (Vadim Șevțov), anunțat în căutare de către autoritățile letone pentru crimele săvârșite de acesta înainte de a ajunge din Riga la Tiraspol (1990). Un alt personaj anunțat în căutare internațională pentru crime de omor a fost Dmitrii Soin, care deasemenea se află în una din funcțiile de conducere ale MGB.¹⁰¹

Contrar faptului că nici OSCE, UE, Ucraina și nici chiar Rusia nu au recunoscut *scrutinele* din Transnistria, problema influenței Rusiei în regiune și implicarea acesteia, inclusiv în context electoral, rămâne a fi una evidentă, la care nu întotdeauna autoritățile constituționale reacționează.

În special în perioadele *pre-electorale* și *electorale*, numeroși oficiali ruși au fost prezenți în regiunea transnistreană, influențând masele prin declarații, donații, atitudine și acțiuni. În acest context, evidențiem un exemplu: la 13.12.2000, MAE al R.Moldova a expediat în adresa Ambasadei Ruse din Chișinău o notă de protest în legătură cu participarea unui grup de deputați din Duma de Stat a FR, în calitate de observatori la *alegerile* din regiunea transnistreană. În document se menționa faptul că prezența unor persoane oficiale din Rusia la astfel de evenimente “constituie o nouă încercare de sfidare a eforturilor depuse de către OSCE și statele mediatore pentru reglementarea politică din zonă”. Participarea reprezentanților puterii legislative din Rusia la astfel de acțiuni, care în fond sunt ilegale și anticonstituționale, discreditează Rusia ca țară mediatore în procesul de soluționare a problemei transnistrene. Mai mult, s-a menționat faptul că unele declarații (nefondate) ale unor depu-

97 În cadrul alegerilor prezidențiale din 2006, candidatura unui concurent din opoziție (A.Safonov) a fost respinsă de către organele electorale, iar instanțele de judecată, cu puțin timp înainte de ziua alegerilor, au obligat înregistrarea candidaturii sale.

98 www.humanrights.md, Regimul separatist nu are legitimitate și nu este reprezentativ pentru populația din Transnistria. Fiind constient de acest lucru, acesta pretinde legitimitate prin alegeri înainte oricarui proces de democratizare în regiune. De obicei în perioada electorală, se introduce starea de urgență, este suspendată activitatea partidelor politice și ONG, redusă activitatea tehnicii de multiplicare și limitată activitatea posturilor de radio și TV.

99 Autoritățile constituționale au încercat să creeze un minim de condiții cetățenilor din Transnistria, pentru a se informa și prezenta la vot, însă aceste eforturi au fost în primul rând insuficiente și lipsite de insistență.

100 Evenimentele de la Corjova din 3 și 17 iunie 2007 demonstrează cu certitudine acest fapt.

101 Tot el este fondatorul și ideologul unei organizații neguvernamentale extremiste “Proryv” și a partidului cu aceeași denumire precum și director al filialei Consiliului pentru strategia națională a Rusiei.

tați ruși pun la îndoială valabilitatea documentelor internaționale și în primul rând deciziile summitului OSCE de la Istanbul din 1999 privind retragerea armatei ruse de pe teritoriul Moldovei, incurajându-i pe liderii separatiști să întreprindă acțiuni iresponsabile, să ignore drepturile omului și valorile democratice. În același timp, în perioadele *electorale* și *preelectorale* în regiune sunt prezenți numeroși experți în tehnologii electorale moderne și PR din Federația Rusă, care nu anunță autoritățile constituționale despre prezența, scopurile și activitățile lor pe teritoriul R.Moldova.

În același timp, ultimele alegeri parlamentare din Rusia au înregistrat o nouă situație de sfidare a dreptului internațional de către autoritățile Rusiei. La 2 decembrie 2007, contrar protestelor societății civile și recomandărilor autorităților constituționale ale R.Moldova, în regiunea transnistreană au fost deschise 23 secții de votare, în timp ce în restul teritoriului R.Moldova a fost deschisă numai una (la Ambasada F.R. din Chișinău). Deși nici măcar Rusia nu a recunoscut în perioada 1991-2007 rezultatele și legitimitatea *scrutinelor* organizate în Transnistria, aceasta nu a ezitat deschiderea a numeroase secții de votare. Situația este mult mai dificilă, deoarece însăși condițiile în care a avut loc acest scrutin în Rusia au fost considerate nedemocratice de către comunitatea internațională. Dacă situația înregistrată a fost una gravă într-un stat cu pretenții de putere continentală și mondială, membru al celor mai importante instituții internaționale, atunci condițiile în care sunt organizate *scrutinele* într-un teritoriu aflat sub ocupație, sunt în mod evident, inadecvate și nu pot întruni cerințele necesare validării rezultatelor.

Astfel, respectarea drepturilor electorale ale locuitorilor din Transnistria este practic imposibilă. Pe de o parte autoritățile constituționale nu pot asigura desfășurarea procesului electoral în regiune din cauza lipsei controlului, iar pe de altă parte, *scrutinele* organizate în regiune nu pot avea legitimitate juridică, nu pot fi recunoscute și monitorizate. În același timp, un alt stat, considerat garant al procesului de normalizare a situației, după ce a oferit (procesul continuă) cetățenie tuturor doritorilor din acest spațiu, organizează contrar voinței autorităților constituționale alegeri în această regiune. În această situație putem vorbi cel puțin despre un act de discriminare, admis în raport cu cetățenii RM.

Adică Rusia, sub pretextul respectării drepturilor electorale ale celor cca 100 mii cetățeni ruși din Moldova, sfidează dreptul internațional, R.Moldova și calitatea sa de subiect al dreptului internațional cu drepturi egale, ignoră de fapt drepturile celor peste 400 mii cetățeni ai R.Moldova din această regiune.

Totodată, fiind admise formațiuni politice, acțiuni de informare și campanii electorale pro-Rusia în același timp sunt interzise astfel de idei pro-Moldova, acestea din urmă fiind clasificate și considerate *anti-constituționale* și *anti-statale*.

Deocamdată, soluții pentru respectarea drepturilor electorale ale locuitorilor regiunii nu prea există. Totuși, considerăm că autoritățile constituționale și comunitatea internațională trebuie să insiste asupra creării condițiilor egale pentru desfășurarea alegerilor pe întreg teritoriul țării, tocmai pentru a nu se mai admite acte de discriminare față de locuitorii Transnistriei. Populația regiunii trebuie să decidă asupra viitorului regiunii și nu un grup de persoane, care au preluat puterea prin mijloace violente și o mențin de cca. 17 ani cu sprijin substanțial din exterior. Pentru o decizie în cunoștință de cauză, locuitorii regiunii au nevoie de accesul și diversificarea surselor de informare, libera circulație a persoanelor, mărfurilor, inclusiv a presei scrise, pe întreg teritoriul țării (eliminarea tuturor posturilor *vamale*, *grăniceri*, *miliție* și *MGB*). Credem că circa 3 ani, în astfel de condiții, ar fi suficient pentru locuitorii regiunii să "guste" din procesul democratic și din libertate. Totodată, este necesară stoparea procesului de manipulare a locuitorilor, numit "spălarea creierilor" și crearea condițiilor necesare pentru reîntoarcerea familiilor refugiate din zonă (în cazul în care

aceștia mai doresc).¹⁰² Considerăm că numai după respectarea unor asemenea condiții, administrația separatistă de la Tiraspol ar avea dreptul moral și juridic să ceară organizarea unui referendum privind viitorul statut al regiunii, desfășurat pe întreg teritoriul țării.

4.2. Situația de jure

Alegerile în regiunea transnistreană sunt desfășurate în baza *codului electoral al rmn*, adoptat de SS la 3.08.2000. Deși din punct de vedere formal, *codul* pare unul democratic, la fel ca și majoritatea *legilor* locale, în realitate situația este sub controlul structurilor și forțelor separatiste. Potrivit *codului*, votul este liber exprimat, egal, secret și direct, însă acesta *prevede* restricții specifice, ce se referă la dreptul electoral pentru persoanele recunoscute incapabile prin hotărâre judecătorească definitivă, precum și cele condamnate la privațiune de libertate. Dreptul de a fi ales îl au *cetățenii rmn*, care în ziua alegerilor au împlinit vârsta de 18 ani și locuiesc pe teritoriul controlat de regimul separatist.

Comisia electorală centrală (CEC) este instrumentul ce permite *președintelui rmn* să ia unilateral decizii, în timp ce accesul opoziției în organul respectiv rămâne limitat. *CEC* are un număr de 17 membri cu un mandat de 5 ani. 5 membri ai *CEC* sunt desemnați de SS, 7 de către *SDP* (câte 1 din Tiraspol, Tighina, Camenca, Slobozia, Grigoriopol, Râbnița, Dubăsari) și 5 fiind desemnați de *președintele rmn*. Nici una din persoanele nominalizate nu poate deține funcția de membru al *CEC* pentru mai mult de 2 mandate consecutiv. În cadrul primei ședințe membrii *CEC* aleg prin vot secret președintele, vice-președintele și secretarul, iar unica cerință este ca aceste funcții să fie ocupate de persoane cu studii superioare. Această unică condiție pentru ocuparea unei asemenea importante funcții, nu denotă altceva decât caracterul formal, atribuit *instituțiilor administrative* regionale și lipsa/insuficiența unor cadre profesionale în regiune. Într-o asemenea situație, evident că persoanele respective devin în totalitate loiale și docile regimului și sistemului.

Aspectele deja invocate, componența unilaterală a *CEC*, *sistemul centralizat de administrare* și lipsa de independență a *justiției* regionale, sugerează caracterul arbitrar al deciziilor *CEC* și eventual al deciziilor *instanțelor de judecată*, înregistrându-se numeroase cazuri de violare a drepturilor electorale. Organele electorale și alte *structuri administrative*, precum și *instanțele de judecată* sunt instrumente utilizate de către regimul separatist împotriva potențialilor concurenți electorali. În acest context, evidențiem un caz recent, înregistrat în ultima *campanie electorală prezidențială* din regiune: Andrei Safonov, candidatul opoziției regionale a fost înregistrat cu numai 5 zile înaintea desfășurării alegerilor din 10.12.2006, procedura de înregistrare a sa fiind tergiversată de instrumentarea unui proces în instanța de judecată.

Pentru a evita „schimbarea” regimului separatist, condus de Igor Smirnov, în 2000 a fost înlocuită *constituția rmn*, prin care a fost exclusă limitarea mandatelor pentru ocuparea funcției de *președinte al rmn*.¹⁰³ *Alegerile președintelui rmn* sunt desfășurate în baza sistemului majoritar, prin votul majorității relative pentru un *mandat* de 5 ani. Odată cu *alegerea* acestuia, este *ales* și un *vice-președinte*.

Pentru ocuparea acestor funcții pot candida numai persoanele care dețin de 10 ani *cetățenia rmn*, iar în ziua alegerilor au împlinit vârsta de 35 ani.

Legislația rmn în materie electorală permite observatorilor, persoanelor de încredere și mijloacelor de informare în masă supravegherea desfășurării *procesului electoral* și accesul

102 Atât problema refugiaților cât și libera circulație sunt prevederi ce se conțin în Acordul moldo-rus din 21 iulie 1992

103 În 2006 acest fapt s-a adevărit, Smirnov fiind „reales”

la toate materialele cu caracter electoral. În cazul observatorilor partizani, împuternicirile acestora trebuie certificate în formă scrisă de către partidul sau formațiunea social-politică respectivă, cu indicarea datelor personale. În cazul în care observatorul vine din partea unui grup de alegători, acesta trebuie să prezinte CEC o listă cu semnăturile a minim 20 cetățeni cu drept de vot, iar observatorii independenți (din partea unui grup de alegători) poartă răspundere personală cu privire la veridicitatea datelor prezentate în lista cu semnături.

Observatorii internaționali pot obține *acreditarea*, numai în baza unor *invitații* din partea *președintelui rmn* sau a *organului de resort al puterii executive*, în competența căruia se includ problemele ce țin de *politica externă* (SS și CEC). Totodată, acest *drept* este oferit și partidelor politice, organizațiilor social-politice, organizațiilor de alegători, blocurilor electorale. Jurnaliștii, deasemenea sunt obligați să obțină acreditare de la *organele electorale*. Considerăm că aceste proceduri sunt formale având ca scop principal selectarea persoanelor ce ar putea fi admise la *monitorizarea procesului electoral* din regiune. În același timp, la fel ca și în cazul jurnaliștilor, *procedura de acreditare* presupune depunerea unei cereri *oficiale*, prin care se încearcă obținerea recunoașterii *calității oficiale* a reprezentanților regimului separatist din partea experților naționali și străini. Solicitățile de acest gen precum și alte acțiuni similare¹⁰⁴ sunt exploatate foarte abil și intens de către propaganda locală din care cauză procedurile respective sunt evitate în special de către experții și jurnaliștii din restul teritoriului R.Moldova.¹⁰⁵

La fel ca multe alte chestiuni, *legislația electorală* regională prevede și este aplicată după modelul și exemplul Federației Ruse: s.e aceasta *prevede* opțiunea „împotriva tuturor candidaților”, regăsită în legislația rusă însă care lipsește în practica și legislația națională a R.Moldova.

Situația la capitolul electoral rămâne caracteristică perioadei sovietice. *Procedurile electorale* sunt pur formale și au ca scop imitarea exercițiului democratic în regiune, servind totodată drept argumente pentru demersurile de *recunoaștere a dreptului la autodeterminare* regiunii separatiste și a regimului ilegal. În realitate, populația este lipsită de vreo alternativă, fiind forțată și amenințată să accepte situația. Persoanele care manifestă interes și activism civic sunt persecutate de către MGB, fiind în primul rând amenințate cu concedierea de la serviciu, fără însă a se limita la amenințări.¹⁰⁶ În cazul în care „rebelii” nu se „conformează”, împotriva lor sunt aplicate diverse forme și metode de intimidare și persecutare pentru a nu se admite „compromiterea” regimului, servind totodată drept exemplu sau „lecție” pentru restul locuitorilor regiunii.

104 S.e. organizarea unor diverse evenimente, participarea sau vizitele unor persoane din exterior (inclusiv presupuși experți) sau ale oficialilor și diplomaților străini, etc.

105 În același timp, fiind înregistrate cazuri în care jurnaliștilor din Chișinău le-a fost refuzată „acreditarea”

106 Au fost înregistrate cazuri de intimidare și maltratare a concurenților electorali și a adepților lor.

■ DREPTUL LA EDUCAȚIE

5.1. Generalități

În conformitate cu prevederile art.13 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia. De asemenea, acest drept este prevăzut și pentru învățământul secundar, sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar profesional. Aceste forme trebuie generalizate și să devină accesibile tuturor persoanelor prin mijloacele potrivite, în special prin instaurarea unui mod progresiv a gratuității lui. În regiunea transnistreană, aplicarea acestor obiective continuă să fie afectată atât de factori obiectivi, cât și subiectivi: situația social-economică și politică din regiune, tensiunea vieții politice în contextul spațiului unic al Republicii Moldova, influența externă, etc.

Conform legislației locale (art.41 constituția *rmn* și art.6 al *legea cu privire la învățământ*), toate persoanele au dreptul la educație, inclusiv educația obligatorie pentru copiii care au atins vârsta școlară. Însă, același articol (alin.4) prevede limitarea expresă a acestui drept: „Limitarea drepturilor cetățenilor la educație se permite numai în cazurile prevăzute de legislație, în interesul securității statului, ordinii publice, protecției bunelor moravuri, sănătății populației, drepturilor și libertăților altor persoane”. Respectiv, demonstrează abilitatea regimului separatist de a viola drepturile omului în numele drepturilor și libertăților fundamentale ale altor persoane. Formularea dată poate fi calificată drept un fals, deoarece normele internaționale prevăd egalitatea în drepturi.

Regimul secesionist sfidează normele naționale și internaționale, care stipulează dreptul părinților de a asigura educația copiilor lor în conformitate cu propriile convingeri religioase și filozofice. Astfel, începînd cu 1992, tentativele locuitorilor de a-și apăra acest drept au fost reprimare. Părinții, elevii și profesorii care au pledat pentru instruire în grafia latină au fost persecutați, arestați sau intimidați.¹⁰⁷ Pînă la ora actuală, problema nu a fost soluționată și rămîne suspendată, așteptînd decizii și compromisuri la nivel politic,¹⁰⁸ însă situația poate fi folosită în orice moment, ca armă de șantaj de către regimul separatist. Mai mult, din cauza interzicerii activității acestor școli, autoritățile constituționale nu pot asigura respectarea dreptului la educație și în mare parte se limitează la declarații în acest sens, iar populația a renunțat să mai insiste asupra activității unor astfel de instituții în „*rmn*”. În aceste condiții, numeroși copii din regiune se deplasează la zeci de km pentru a studia în limba maternă. Circa 100 elevi din r. Camenca fac naveta zilnic spre liceul din s.Sănătăuca, situat pe malul drept al Nistrului. Liceele din Grigoriopol și Dubăsari rămîn evacuate în localitățile vecine, aflate sub jurisdicția autorităților constituționale, iar Liceul „Evrîca” din Rîbnița își continuă activitatea în sediul unei grădinițe, deoarece noua clădire a școlii a fost ocupată de *administrația* locală.

Persecutarea instituțiilor cu predare în grafia latină a scos în evidență modul violent și intolerant al luptei regimului separatist împotriva valorilor umane și democratice. Din

107 Vezi Raportul Asociației Promo-Lex 2005 și 2006. www.promolex.org.md

108 Observăm că în condițiile și situația din regiunea transnistreană a RM, atât comunitatea internațională cât și autoritățile constituționale nu insistă asupra respectării necondiționate a drepturilor omului în această zonă, lăsîndu-se atrase astfel în jocurile politice și geopolitice ale Federației Ruse.

aceste considerente, situația la acest capitol a fost clasificat drept epurare lingvistică, adică epurarea etnică prin utilizarea unor instrumente non-violente.¹⁰⁹ Termenul "epurare lingvistică" aparține Înalțului Comisar al OSCE pentru minorități naționale Rolf Ekeus, care a catalogat anume astfel politica *autorităților* transnistrene față de școlile moldovenești cu predare în limba română pe baza grafiei latine. Acțiunile provocatoare ale miliției transnistrene s-au produs la numai o zi după vizita Înalțului Comisar la Tiraspol. Acolo el primise asigurări de la autoritățile locale că înregistrarea tuturor școlilor va fi permisă în curs de o săptămână. "Sunt profund dezamăgit de acțiunea ilegală și inumană de la Tiraspol", a declarat Înalțul Comisar. "Este o dovadă în plus a nesocotirii celor mai elementare drepturi ale omului și standarde educaționale", a adăugat el, care a acuzat regimul separatist de la Tiraspol că utilizează mii de copii ca pioni într-un joc politic.¹¹⁰

Imitarea respectării drepturilor omului și a proceselor democratice, bazate pe egalitate, valorile umane și diversitatea culturală, economică și politică în regiune se evidențiază anume în sistemul educațional. Astfel, din punct de vedere teoretic *legislația*¹¹¹ locală prevede că *sistemul educațional al rmn* urmărește formarea și dezvoltarea personalității umane, promovarea valorilor spirituale, naționale și umane. În realitate, personalitatea umană este suprimată prin impunerea unor valori străine.¹¹² Metodele și tehnologiile educaționale sunt cele utilizate de către regimul sovietic, bazate pe discriminare, „spălarea creierilor” și falsificarea faptelor. Educația rămâne orientată exclusiv și în mod exagerat spre Federația Rusă, fiind acoperită de *teoria internaționalismului* în care domină ideile anti-occidentale și rolul de „salvator” atribuit Rusiei.¹¹³ s.e. colaborarea instituțiilor de învățământ din regiunea transnistreană este limitată la contactele cu instituțiile similare din Rusia și Ucraina. Fiind încurajate relațiile cu instituțiile străine, în special cu cele din cadrul țărilor CSI,¹¹⁴ în același timp relațiile cu colegii instituțiilor din dreapta Nistrului sunt în mare parte evitate.

Deși, în regiune, sunt declarate 3 limbi oficiale: *moldoveneasca* (româna cu grafia chirilică), ucraineana și rusa, reprezentanții etniilor majoritare, adică moldovenii și ucrainenii au acces numai la învățământul preșcolar, primar și secundar.¹¹⁵ Învățământul mediu de specialitate, cel universitar și postuniversitar este accesibil (cu excepția facultății de filologie și pedagogie)¹¹⁶ numai în limba rusă.¹¹⁷ Reprezentanții minorităților etnice de asemenea nu au acces la studii în limba maternă (s.e. bulgarii sau polonezii). Procesul de rusificare totală a regiunii are loc cu o intensitate maximă, în special după 1992. Astfel, elevii din localități populate în întregime sau în mare parte de moldoveni și/sau ucrainenii (Cuzmin, Ocnița, Valea-Adâncă, Merenești, Chițcani etc.), precum și polonezi (r.Camenca) sau bulgari (Parcani) sunt lipsiți de dreptul de a studia în limba maternă, deoarece instituțiile de învățământ din aceste localități sunt exclusiv în rusă.¹¹⁸ Studiarea în rusă este impusă prin crearea unor condiții și servicii net superioare pentru aceste instituții comparativ cu cele cu program în limba moldovenească sau ucraineană.¹¹⁹ Dotarea tehnico-materială este asigurată atât de

109 www.promolex.org.md/ro/publications.html potrivit unor studii și rezultatelor recensământului din 2004, separatiștii au dus o politică constantă de epurare etnică și lingvistică a populației majoritare. Astfel, dacă în 1989 moldovenii alcătuiau aproximativ 40% din populație, în 2004 aceștia reprezintă deja numai 31,9%. În același timp, potrivit aceluiași surse, populația de etnie rusă a crescut de la 24 la 30%. www.worldwindow.md/trans_ru.html#population, www.regnum.ru/news/transdnestria/509073.html

110 Mihai Grecu, Anatol Țăranu „Politica de epurare lingvistică în Transnistria”, ULIM 2005, pag.26

111 Art.2 din Legea învățământului, emisă din numele președintelui *rmn*, I.Smirnov

112 Vezi detalii în rapoartele privind drepturile omului în Moldova, retrospectiva 2005 și 2006 www.promolex.org.md

113 N.V.Babilunga, B.G.Bomeșko, Istoria ținutului natal pentru clasele 6-7, 2005. pag.3, Introducere: „...Pătrundeți în trecutul îndepărtat al Rusiei Kieve și Moscovie, Imperiului Rus, Uniunii Sovietice...”

114 În scopuri propagandistice pentru a crea impresia unei recunoașteri internaționale (cel puțin parțial).

115 <http://www.olvia.idknet.com/educru.htm> În regiune 135 de instituții (70,3%) sunt cu predare în rusă; 33 (17,2%) în limba moldovenească; 16 (8,4%) Ruso-Moldovenești; 2 (1%) în limba ucraineană și 6 (3,1%) în limba română. (Ultimele studiază conform Programului Național de Educație al R.Moldova și sunt prigonite de către regimul separatist de la Tiraspol)

116 Vezi alte detalii la 8.5.4. din Raportul privind drepturile omului în Moldova, retrospectiva anului 2006. www.promolex.org.md

117 www.spsu.ru/?mode=abiturient&smode=abiturient&id=248

118 Vezi anexele

119 Mihai Grecu, Anatol Țăranu „Politica de epurare lingvistică în transnistria”, Ulim 2005, pag.31 ... și școlile românești cu predare în limba „moldovenească”, cu caractere chirilice, activează în condiții foarte dificile, sunt dotate foarte prost, duc lipsa de materiale

către administrația regională cât și prin intermediul unor structuri din Federația Rusă. De asemenea, manualele utilizate în instituțiile cu predare în rusă sunt din Rusia. Astfel, aceste detalii și lipsa unor alternative¹²⁰ determină părinții să accepte pentru copiii lor sistemul educațional al *rmn* în limba rusă, bazat și orientat spre Sistemul Educațional al Federației Ruse. În aceste condiții, exact ca în perioada sovietică, regimul separatist poate motiva existența școlilor cu predare în rusă în localitățile populate de reprezentanții etniilor neruse prin argumentul: „la solicitarea părinților”¹²¹

Indiferent de limba de predare, în regiune se aplică sistemul de învățământ rusesc.¹²² Din mai 2000 se aplică un acord de colaborare dintre Rusia și *rmn* (*Acordul Smirnov-Jukov*) care prevede *colaborarea părților* inclusiv în domeniul educației și aderarea sistemului de învățământ din regiune la cel al Federației Ruse.¹²³

5.2. Învățământul preșcolar

În regiune oficial sunt înregistrate 203 instituții preșcolare, cu predare în limbile rusă, moldovenească și ucraineană. Însă, majoritatea acestor instituții sunt cu predare în limbă rusă, mai puțin de 20% sunt cu predare în limba moldovenească, iar instituțiile preșcolare ucrainene practic lipsesc. Literatură pentru instituțiile preșcolare moldovenești sau ucrainenești practic nu există.

5.3. Învățământ preuniversitar

Sistemul de învățământ preuniversitar din regiunea transnistreană include 187 instituții de învățământ primar și secundar (școli primare, gimnazii, licee, școli generale, școli secolare și instituții speciale), dintre care: 133 (71,1%) instituții cu predare în limba rusă, 33 (17,6%) - cu predare în moldovenească, 18 (9,6%) - mixte (14 ruso-moldovenești și patru ruso-ucrainene), trei (1,7%) - cu predare în limba ucraineană. Cele șase școli cu predare în limba română (grafie latină) din regiune sunt sub jurisdicția autorităților constituționale ale Moldovei.

O problemă care persistă de mai mulți ani este cea a echivalării notelor. Instituțiile de învățământ din teritoriu notează cunoștințele elevilor după un sistem de 5 puncte, iar cele aflate sub jurisdicția autorităților Moldovei – după unul de 10 puncte. Astfel, notele absolvenților

didactice și manuale. În marea majoritate sunt folosite manualele vechi ce au mai rămas din perioada sovietică. În același timp, elevii din școlile rusești și ucrainene folosesc manuale noi aduse din federația rusă și Ucraina. Ca urmare, numărul părinților moldoveni care-și înscriu copii în școlile rusești sporește continuu, iar numărul elevilor în școlile românești se reduce din an în an. Conform unui raport al “ministerului *învățământului al rmn*”, în anul 1999 elevii români din școlile moldovenești reprezentau 32,6 la sută din toți elevii din transnistria, numărul lor fiind cel mai mare în raioanele Grigoriopol (69%), Camenca (44%), Slobozia (43%) și Dubăsari (40%). cu toate acestea, doar 13 la sută din copiii transnistreni au studiat în limba lor maternă în școlile primare. În instituțiile/clasele de învățământ superior și speciale, doar 6% din studenți au învățat în limba “moldovenească”. Astfel, chiar dacă “limba moldovenească” este declarată drept “limbă de stat” în pretinsa “*rmn*”, ea rămâne nedezvoltată, iar accesul la studii în această limbă rămâne foarte limitat. Conform misiunii OSCE în Moldova și oficiului înaltului comisar onu pentru refugiați, cea mai mare parte a elevilor, părinților și profesorilor din școlile românești din transnistria, în care procesul de învățământ în limba română are loc în prezent pe baza alfabetului chirilic doresc să treacă la alfabetul latin, însă ei sunt privați de acest drept de către autoritățile separatiste.

120 Manualele editate la chișinău și accesul la sistemul național de educație sunt descurajate și chiar interzise în regiune. Studiile obținute în instituțiile cu predare în moldovenească (alfabet chirilic) nu corespund cerințelor și condițiilor moderne. Absolvenții acestor școli sunt lipsiți practic de orice viitor, fiind discriminați în raport cu colegii lor. Absolvenții sistemului național de educație și cei care studiază în baza programului de studii din Rusia sunt din start avantajați, deoarece obțin studii mult mai calitative și ulterior au acces la instituții prestigioase de învățământ superior în Moldova, România, Ucraina, Rusia etc. În instituțiile de învățământ superior din regiune studiile pot fi obținute numai în limba rusă. Vezi alte detalii la 5.4. Din raportul privind drepturile omului în Moldova, Retrospectiva anului 2006. www.promolex.org.md

121 S.e. iată cum este manipulat subiectul pe site-ul oficial al *rmn* www.olvia.idknet.com/educru.htm: „Reieșind din necesitățile populației, procesul de educație în instituțiile educaționale este efectuat în una din limbile oficiale ale republicii. Urmează de menționat că independent de limba de studiere standardul educațional de stat în Republică este unic și orientat spre spațiul educațional al Rusiei”

122 <http://www.materik.ru/index.php?section=analytics&bulid=147&bulsectionid=15597>

123 <http://www.olvia.idknet.com/edic.html>, <http://www.regnum.ru/news/712772.html>

transnistreni, de orice nivel, care decid să-și continue studiile în instituțiile din țară, sunt „transformate” (maxim 9,5 puncte pentru nota 5). În aceste condiții, copiii sunt discriminați și dezavantajați.

Totodată, trebuie menționată problema ce ține de libertatea circulației, care afectează substanțial și dreptul la educație. Deseori, elevilor din regiune le sunt create obstacole în vederea participării la diverse concursuri, olimpiade și evenimente educative organizate în partea dreaptă a Nistrului, iar accesul la literatura în limba română (maternă) este interzis. Manualele editate la Tiraspol conțin informații exclusiv negative la adresa statului R.Moldova și structurilor sale.

Programul de studii este orientat și încadrat în spațiul educațional rusesc, iar absolvenții instituțiilor preuniversitare neruse care doresc să studieze în alte state decât Rusia întâmpină dificultăți sau obstacole din cauza programului educațional diferit (în special este vorba de absolvenții instituțiilor moldovenești din regiune).

5.4. Învățământ universitar

Educația profesională din regiune cuprinde 9 instituții de educație profesională primară, 16 instituții medii de educație profesională și 2 de învățământ superior. În teritoriu există 5 filiale ale instituțiilor universitare rusești și 1 ucraineană. Însă, și aici se resimte situația discriminării absolvenților școlilor moldovenești și ucrainene din regiune, marea majoritate a facultăților sunt cu predare în limba rusă.

Printre alte probleme, evidențiem nivelul scăzut al calificării specialiștilor,¹²⁴ iar datele statistice arată că numărul persoanelor ce continuă studiile în instituțiile profesionale a scăzut dramatic în ultimii ani.

Tabelul 1

Perioada	1997-1998	2006-2007
Număr studenți în instituții de educație profesională primară	2 694	2 335
Număr studenți în instituții medii de educație profesională	12 358	6 830

Atît Rusia cît și Ucraina acordă burse pentru tinerii din regiune, iar autoritățile constituționale rezervă anual o anumită cotă în instituțiile superioare pentru absolvenții instituțiilor de învățământ din Transnistria.

Procesul de aderare a sistemului de învățământ superior din regiune la spațiul unic european încă nu a demarat. Întrucît sistemul de învățământ transnistrean se bazează pe cel rusesc, orice intenție de modernizare sau dezvoltare a acestuia se face doar în urma anumitor schimbări directe în sistemul de învățământ al Rusiei. Aceasta, parte semnatară a declarației de la Bologna din 2003, intenționează a desfășura procesul de implementare a noului sistem începînd cu 2009,¹²⁵ sistemul educațional transnistrean rămîne în urmă în această privință. Moldova în prezent se află la o etapă mai avansată de implementare a reformelor în sistemului de învățământ superior conform standardelor europene unice.

124 www.tiras.ru/education.php?subaction=showfull&id=1182855788&archive=&start_from=&ucat=14&

125 www.tiras.ru/education.php?subaction=showfull&id=117773554&archive=&start_from=&ucat=14&

Actele de studii sunt recunoscute de către Moldova, Rusia, Ucraina, și unele țări din spațiul CSI. Dar, acestea nu sunt considerate valabile în Europa sau în restul țărilor lumii. Pentru rezolvarea situației create, posesorii lor trebuie să obțină echivalarea la Ministerul Educației și Tineretului (conform Regulamentului MET al RM nr.41 din 30.01.2004). În același timp, actele de studii eliberate de instituții din străinătate sunt acceptate¹²⁶ atât în instituțiile de învățământ, cât și de angajatorii din regiune numai după recunoașterea și echivalarea acestora în baza prevederilor *hotărîrii ministerului educației al rmn* cu privire la procedura de echivalare a documentelor străine de învățământ și de calificare științifică.

Sistemul educațional din regiune este afectat de problema corupției ce domină la nivel general. Astfel că documentele de absolvire a unor instituții de învățământ locale sunt comercializate, suma minimă pentru acestea constituind 250 USD. În același timp, în pofida faptului că *legislația transnistreană* prevede independența învățământului de regulile ideologice și hotărîrile politice, în instituțiile de învățământ superior și medii de specialitate, studenții sunt forțați să promoveze și să participe la acțiuni politice.

5.5. Condiții de studiu / Educație și sănătate

Aceste aspecte nu sunt singurele probleme ale *sistemului educațional* din regiune. O altă lacună este lipsa condițiilor și mijloacelor elementare pentru procesul educațional special în instituțiile de învățământ din mediul rural. Devine alarmantă situația la capitolul „sănătatea copiilor și tinerilor” din regiune. În acest sens este relevantă informația cuprinsă în anexa *legii rmn privind aprobarea programului „Educație și sănătate” (2005-2009)*: „Starea sănătății elevilor se înrăutățește din an în an. În mod special, aceasta se remarcă la nivelul instituțiilor educației generale. Conform datelor oficiale, în 2002 la I grup de sănătate (copii sănătoși) se raportau 52% elevi, numai pe parcursul ultimului an acest indice s-a redus cu 5%. În 2002 a avut loc creșterea morbidității generale a elevilor la 1000 persoane cu 24%. Îndeosebi, este înalt procentul unor boli ca: dereglarea vederii; organelor digestive; aparatului locomotor și sistemului nervos. Cu toate acestea, morbiditatea în instituțiile educaționale cu nivel sporit de studiere (gimnazii și licee teoretice) este de 1,5-2 ori mai ridicată decât în școlile medii de cultură generală.

La baza influenței negative a educației asupra stării sănătății elevilor stau:

1. Suprasolicitarea în școli. Conținutul programelor de studii sunt prevăzute pentru săptămîna cu șase zile, cu toate că majoritatea școlilor activează în regim de cinci zile. În plus, conținutul și volumul informațiilor în manuale nu este adaptat la capacitățile psihologice de vîrstă și intelectuale ale elevilor.

2. Forma de organizare a procesului educațional suprasolicită organismul copiilor în regimul șederii permanente, vederea miopă și de format redus, ceea ce contravine stării normale a copilului, care necesită activitate dinamică, precum și necesitatea firească biologică a organismului în creștere.

3. Încălcarea continuă a cerințelor fiziologice elementare de organizare procesului educațional. Deseori nu se respectă condițiile de aerisire și termoficare.

4. Folosirea metodelor și tehnologiilor educaționale neeficiente, bazate pe paradigma „de cunoaștere” și gîndirea programată. De fapt, în sistemul de educațional se păstrează tehnologiile extensive, care dăunează copilului și frînează procesul de modernizare a educației.

126 Instituțiile de învățământ din restul teritoriului țării sunt considerate străine.

5. Predomină metodele pedagogice autoritare și tactica stresantă de control și evaluare a elevilor. Crește dezadaptarea socială a copiilor și adolescenților. Crește numărul adolescenților și tinerilor, care folosesc droguri.

6. Alimentarea școlară se caracterizează prin neechilibrarea produselor și insuficiența vitaminelor și a substanțelor minerale vitale organismului. Lasă de dorit și calitatea asistenței medicale oferită elevilor. Ținând cont de faptul că serviciile medicale sunt oferite contra cost, în condițiile sărăciei din regiune, mulți părinți sunt obligați să trateze copiii acasă prin metode primitive.¹²⁷

Exact ca în perioada sovietică, în regiunea transnistreană sunt aprobate diverse programe (regionale) de redresare a situației. În acest sens, mai menționăm programul „Susținerea educației din *rmn* în limba moldovenească în perioada 2005-2009” și programul „Susținerea educației din *rmn* în limba ucraineană în perioada 2005-2009” care nu înregistrează careva rezultate în practică.¹²⁸ În opinia noastră acestea sunt pur declarative și fără suport financiar real.¹²⁹ O simplă analiză a problemelor (evidențiate de însăși administrația separatistă în textul anexei menționate), solicită eforturi concentrate și resurse financiare importante. Din suma totală de 26000 ruble (cca.3000 USD), alocată în cadrul programului „educație și sănătate” a revenit fiecărui elev din regiune în 2007 numai 0,03 USD,¹³⁰ ceea ce este nesemnificativ și nu contribuie la rezolvarea problemelor sesizate de către *ministerul* de la Tiraspol.

5.6. Cadre didactice

Situația cadrelor didactice nu s-a schimbat esențial în ultimul deceniu. Indiferent de locul de activitate, profesorii se confruntă cu numeroase probleme de ordin social, economic și cultural. În acest context, constatăm faptul că situația profesorilor din localitățile rurale este mai precară decât cea a colegilor din localitățile urbane. „Îmbătrânirea” cadrelor didactice din instituțiile rurale, de asemenea este o problemă acută. Situația la acest capitol este mai gravă în regiunea Dubăsari, unde aproximativ 29% din cadre didactice sunt persoane cu vîrstă de peste 60 ani.¹³¹

Profesorii din regiune se pronunță pentru schimbul de experiență cu colegii lor din restul R.Moldova și țările europene, deoarece la moment ei practic sunt izolați. De asemenea ei au declarat că manualele traduse din rusă conțin numeroase greșeli gramatice și nu corespund cerințelor. Repartizarea locurilor de muncă se efectuează în dependență de ideologia persoanei. Persoanele care manifestă atitudine critică față de conducerea instituțiilor de învățământ¹³² sau regimul politic sunt concediate sau li se creează condiții insuportabile de muncă.

127 www.vspmr.org

128 Pentru comparație, www.olvia.idknet.com/educru.htm comunică: „Asigurarea educațional-metodică pentru majoritatea disciplinelor școlare este acordată de producția editurilor Rusiei. În cadrul programului de stat „Manualul” a fost creat sistemul de procurare centralizată, cu ridicata a manualelor pentru școlile cu studierea în limba rusă și ucraineană, precum și sistemul de elaborare, traducere și editare a literaturii de programe, educaționale și metodice pentru instituțiile tuturor nivelelor de studiere în limba moldovenească. Acordul direct cu editura de stat din Rusia “Prosveteniye” a permis procurarea în anul 2000 a 69 denumiri a manualelor generației noi în sumă de 100.000USD”

129 Bugetul regiunii pentru 2007 prevedea alocarea sumei de 26.192 ruble pentru primul proiect, 191.600 ruble pentru cel de-al doilea proiect și 166.663 ruble pentru al treilea. În același timp, pentru Programul „manualul” a fost alocată suma de 1000.000 ruble. Deoarece marea majoritate a școlilor regiunii sunt cu predare în rusă, respectiv învățămîntul în rusă este susținut cu o sumă de 10 ori mai mare decât pentru dezvoltarea învățămîntului în limbile populației majoritare. Pentru comparație, administrația separatistă a alocat în 2007 suma de 922.740 ruble pentru Programul „paza, conservarea și restaurarea monumentelor” (marea lor majoritate sunt simboluri sovietice). Reieșind din aceste cifre, deducem importanța rolului propagandei și a simbolurilor „Patriei” (Uniunea Sovietică, Rusia și *rmn*).

130 În regiune sunt 88071 elevi în cele 182 instituții de stat. www.olvia.idknet.com/educru.htm

131 www.psychology.net.ru/news/content/df343fcd99a8d36d13eef5c94b05af8e.html

132 Majoritatea conducătorilor sunt numiți în funcție, chiar dacă nu au pregătirea profesională necesară și gradul de calificare, însă susțin acțiunile și politica regimului (sunt cunoscute cazuri în care în funcția de director au fost numite persoane fără studii pedagogice)

■ ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

6.1. Protecția socială

Protecția socială este definită drept un ansamblu de acțiuni întreprinse de instituțiile specializate, avînd ca obiectiv prevenirea, diminuarea și/sau înlăturarea consecințelor unor evenimente considerate drept riscuri sociale.

Conform Cartei Sociale Europene, protecția socială vizează dreptul la protecția sănătății, la securitatea socială și medicală, precum și dreptul de a beneficia de servicii sociale. În ultimii ani, odată cu privatizarea ilegală a potențialului economic din Transnistria, în regiune a sporit nivelul sărăciei și excluderii sociale, aspecte foarte importante în tratarea subiectelor legate de demnitatea umană.

În același timp, lipsa oricăror obligații internaționale directe și a unei monitorizări din partea comunității internaționale, a permis regimului ilegal să acorde prioritate persoanelor angajate în *structurile* militarizate din regiune. Astfel, de sistemul protecției sociale beneficiază prioritar cei care servesc *regimul* și nu categoriilor menționate în documentele internaționale.

Sistemul Național de protecție socială al R.Moldova, aflat în tranziție îndelungată, înregistrează totuși un oarecare progres și tinde spre standardele europene, chiar dacă mai există numeroase probleme.

După o îndelungată perioadă de stagnare, reformele la acest capitol în regiune urmează exclusiv modelul Federației Ruse, evitându-se orice colaborare sau consultare cu structurile constituționale ale R.Moldova. Mai mult, administrația separatistă interzice colaborarea și interacțiunea specialiștilor de pe cele două maluri ale Nistrului.

Astfel, în perioada post-sovietică, Moldova a fost asistată de diverse organizații și instituții internaționale în eforturile sale de a elabora strategii și de a implementa reforme ale sistemului de protecție socială și sănătate. Evident, fiind (auto)izolată, regiunea transnistreană a fost exclusă din acest proces, aici înregistrându-se o evoluție (nu putem vorbi despre dezvoltare) separată.

Formal, asistența socială în regiune, pare a fi una perfectă. Numeroase *acte normative* prevăd generoase înlesniri, facilități, scutiri (în continuare înlesniri) practic, pentru toate categoriile și păturile sociale.¹³³ În același timp, în funcție de categorie, acestea se referă la asigurarea cu medicamente; proteze dentare și ortopedice; odihnă în instituții de reabilitare a sănătății; concedii anuale; asigurarea cu spațiu locativ; credite bancare preferențiale; instalarea posturilor telefonice și prețuri reduse pentru servicii; scutiri fiscale; scutiri de la achitarea sumelor pentru consumul de gaze naturale, energia electrică, apa potabilă, agentul termic și alte servicii comunale; scutiri pentru călătoriile în transportul public, etc. Toate

¹³³ Pentru angajații procuraturii și membrii familiilor acestora; președintele și vice-președintele *rmn*, precum și președintele SS după expirarea mandatelor și membrii familiilor acestora; victimele catastrofei de la Cernobil; veteranii de război; foștii militari ai organelor de interne, sistemului penitenciar, subdiviziunile fiscale, serviciile vamale și membrii familiilor acestora; invalizii; veteranii muncii, serviciului militar și pensionarii; familiile cu mulți copii.

acestea sunt posibile datorită sprijinului economic substanțial și multilateral, oferit din exterior (Federația Rusă). Scopul acestor facilități sunt de motivare a populației să accepte în continuare regimul existent.¹³⁴

Trebuie totuși remarcat faptul că toate *actele normative*, în mare parte, sunt aplicabile nu mai la nivel declarativ, deoarece în baza *legii bugetului*, anual sunt suspendate majoritatea acestor *îmlesniri* sociale. În același timp, în mod intenționat sunt create numeroase obstacole birocratice, pentru a reduce la minim asistența *garantată*.

O problemă actuală pentru regimul separatist o constituie criza financiară din regiune. Spre exemplu, bugetul regiunii pentru 2007 a fost aprobat cu un deficit de circa 45%. Cu toate acestea, pensiile în 2007 au fost achitate la timp (nu putem spune același lucru și despre salarii, achitate cu întârziere),¹³⁵ în opinia experților locali, în aceste condiții, calitatea serviciilor medicale, sociale și de educație va continua să degradeze.¹³⁶ În situația creată, populația este ușor manipulată și orientată spre o eventuală unire cu Rusia, fiind promise ajutoare umanitare, medicamente, asistență medicală calitativă, pensii etc. din această țară.¹³⁷ Cu toate că pe parcursul mai multor ani, diverse structuri și persoane din Federația Rusă au promis sau chiar au acordat sprijin regiunii transnistrene, încă nu putem vorbi despre un sistem social integru. Sistemul social, existent este total izolat și rămâne reticent la orice relație de colaborare cu Sistemul Național de asistență socială al R.Moldova.

Existența în Moldova a două sisteme sociale diferite, crează enorme probleme locuitorilor din regiune, deoarece le sunt încălcate frecvent drepturile fundamentale. În special sunt afectate persoanele care muncesc și achită contribuțiile sociale pe un mal al Nistrului, însă locuiesc pe celălalt.

Aceștia, nu beneficiază de condiții egale sau sunt tratați discriminatoriu, în raport cu cetățenii sau colegii lor. În acest sens, este relevant un caz examinat de juriștii Asociației Promo-Lex: pensionarii din localitățile aflate sub controlul regimului secesionist, fiind cetățeni ai R. Moldova, inclusiv invalizii, pot beneficia de asistența socială de stat numai în condițiile în care beneficiază de pensie. Polița de asigurare este eliberată gratuit tuturor pensionarilor din Moldova, cu excepția celor din regiunea transnistreană, deoarece ultimii, în mare parte, nu beneficiază de pensie de la Bugetul Național. Din cauza lipsei controlului efectiv asupra regiunii, autoritățile constituționale nu pot deservei pensionarii și nici nu le pot distribui pensiile.¹³⁸ Prin urmare, pentru a obține polița de asigurare, deși sunt cetățeni ai R.Moldova și locuiesc pe teritoriul acestui stat, pensionarii din regiunea transnistreană trebuie să se deplaseze lunar spre localitățile din apropiere, aflate sub jurisdicția Chișină-

134 Eforturile în acest sens fiind dublate și de propaganda (agresivă și eficientă) administrației separatiste, care manipulează și dezinformează opinia publică din regiune, încercând să creeze impresia unei diferențe majore a nivelului de trai pe cele 2 maluri ale Nistrului. Evident, propaganda separatistă declară că în regiune nivelul de dezvoltare și de trai al populației este net superior celui existent în restul teritoriului R. Moldova, fiind accentuat prețurile mai mici, achitate de către consumatorii transnistreni pentru gaz, energia electrică etc. Prețurile mici sunt rezultatul politicii de susținere a regimului Smirnov de către Federația Rusă.

135 Faptul demonstrează teama administrației secesioniste de careva cutremure sociale. Salariații sunt șantațați cu concedierea în cazul în care se vor revolta, în timp ce pensionarii sunt mai greu de amenințați în acest sens.

136 Ziarul "Omul și drepturile lui", «O nouă ofensivă asupra drepturilor cetățenilor»: «... Prin Legea *rmn* "cu privire la bugetul republican pe anul 2007" se prevede încetarea (considerați anularea) actelor legislative ale *rmn* privind acordarea de îmlesniri a trei categorii de cetățeni... Legea prevede anularea a 9 tipuri de îmlesniri. Persoanele cu handicap au fost lipsiți de 8 tipuri de îmlesniri. Veteranii de război, serviciile militare și persoanele la vîrsta de pensionare – 4 tipuri. Cu toate acestea, pentru prima dată Legea prevede alocarea a 1,1 milioane ruble pentru finanțarea activității Asambleei Interparlamentare a Abhaziei, Osetiei de Sud și Transnistriei (art.55). De asemenea, pentru prima dată în buget este alocată finanțarea garanției primului Președinte a SS *rmn* (Grigore Maracuta) în sumă de 22000 rub. Fonduri imense sunt alocate pentru desfășurarea zilelor Transnistriei în Moscova..." www.cip.nm.ru

137 Ziarul "Pridnestrovia", din 24.06.2006 (material V. Ostrovskii "Scopurile sunt determinate – la muncă!": "directorul departamentului de gestionare a afacerilor ministerului sănătății și dezvoltării sociale a Federației Ruse, S.E. Donțov, și-a exprimat speranța că deja în acest an cetățenii Federației Ruse, ce locuiesc pe teritoriul Republicii Moldovenești Nistrene vor fi asigurați cu toate tipurile de protecție și asistență socială, inclusiv asigurarea cu medicamente, asigurare socială, achitarea pensiilor".

138 Pensionarii din regiunea transnistreană beneficiază de pensia achitată de către administrația de la Tiraspol. De fapt, mărimea acestor pensii este puțin mai mare decât cea achitată de către autoritățile constituționale ale R.Moldova.

ului. Din această cauză, dar și din motive economice,¹³⁹ pensionarii și invalizii din regiune beneficiază totuși de *pensia transnistreană* și nu se pot bucura de serviciile de asistență medicală gratuită, oferite de structurile constituționale, fiind astfel discriminați în raport cu pensionarii și invalizii din restul țării. Această problemă este mai gravă pentru invalizii care nu se pot deplasa, deoarece structurile respective naționale respective nu au acces în acest teritoriu.

Sistemul protecției sociale din regiune nu oferă condiții minime pentru dezvoltarea și integrarea socială a copiilor invalizi. În raioane nu există instituții și structuri specializate pentru deservirea acestei categorii de persoane. În rezultat, copiii cu dizabilități fizice și psihice grave, sunt lăsați exclusiv în grija părinților sau a rudelor, fiind lipsiți de asistența specialiștilor în educație sau/și reabilitare.

În marea majoritatea a cazurilor, părinții sunt cei care caută soluții pentru depășirea situației. Una dintre cele mai frecvente soluții este plecarea unui părinte la muncă peste hotare, altul fiind obligat să îngrijească de copil, condiții în care, potrivit *normelor juridice* regionale, o asemenea familie nu poate beneficia de un curs elementar de tratament profilactic, deoarece s.e. foile de tratament sunt eliberate de sindicate, ceea ce presupune ca unul dintre părinți să fie angajat al unei instituții sau întreprinderi locale. În același context, trebuie specificat faptul că pensia pentru îngrijirea copilului constituie circa 30 USD, sumă ce nu acoperă nici măcar nivelul minim necesar pentru întreținerea unui copil invalid. Aceasta din urmă, determină mulți părinți să-și abandoneze copiii invalizi în instituții de tip internat.

UN moment pozitiv ce merită menționat este faptul că în ultimii ani apărut organizații ne-guvernamentale orientate spre redresarea situației la acest capitol. Însă numărul acestor instituții este infim, raportat la numărul copiilor care necesită astfel de asistență. În același timp, reprezentanți ai administrațiilor locale sau regionale, profită de situația existentă. Aceștia creează diverse structuri cu scopul redirectionării unei părți din resursele destinate persoanelor vulnerabile din regiunea transnistreană.

6.2. Asistența medicală

Sistemul de ocrotire a sănătății din regiunea transnistreană a R.Moldova a cunoscut o degradare continuă după 1991, datorită instabilității politice și a crizei economice profunde în care se mai află societatea. Sănătatea populației este marcată de creșterea numărului de patologii și a unor maladii ce devin cronice.

Această situație a degenerat din nivelul înalt al sărăciei din regiune, în special, în zonele rurale unde gradul de sărăcie al populației este mai accentuat. Problemele financiare și sistemul de ocrotire a sănătății, care continuă să funcționeze după modelul sovietic, sunt factorii ce au generat situația existentă.

Legislația locală *garantează* dreptul la ocrotirea sănătății prin acordarea de asistență medicală gratuită, internare și tratament în instituțiile medicale de *stat*.¹⁴⁰ În realitate, oficial sau neoficial, serviciile sunt prestate contra plată, condițiile de spitalizare și echipamentul tehnic sunt inadecvate, iar categoriile defavorizate din regiune nu beneficiază de înlesniri, administrația separatistă având în acest sens, grija militarilor.

¹³⁹ În același timp, pensia oferită de regimul de la Tiraspol este mai atractivă pentru pensionari, deoarece este mai mare decât cea oferită de autoritățile constituționale

¹⁴⁰ Constituția regiunii, art.39

Potrivit investigațiilor proprii, putem afirma că pacientul, internat într-un spital, la modul practic suportă toate cheltuielile pentru tratament. Totodată, diverse surse ne-au declarat că uneori, în unele spitale sau instituții medicale sunt repartizate gratuit preparate medicamentoase, primite în calitate de ajutor umanitar. Deseori, acestea au deja termenul expirat, fapt confirmat indirect și de unele agenții de știri.¹⁴¹ Din cauza lipsei controlului din partea autorităților constituționale, deseori în regiunea transnistreană sunt falsificate medicamentele astfel că nu există nici o garanție privind siguranța sau eficiența tratamentului, situație ce nu mai poate fi ascunsă de opinia publică.¹⁴² Menționăm că o bună parte a locuitorilor regiunii se tratează la instituțiile medicale din or.Odesa (Ucraina) sau în capitala țării - or.Chișinău, unde pot beneficia de asistență și tratament specializat.

Situația angajaților din această sferă este la fel de dezastruoasă. O comparație a salariilor din sfera sănătății cu nivelul mediu pe economie, reflectă o discrepanță considerabilă. Astfel, salariul unui medic este de 700-800 ruble (1200 lei sau cca 100 USD); salariul unei asistente medicale - 447 ruble (cca. 600-700 lei); salariul unei infermiere - 339 ruble (cca. 400 lei), în timp ce mărimea coșului minim de consum este de 1056 ruble (cca. 1600-1800 lei). Doar angajații instituțiilor medicale din or.Tiraspol sunt mai bine remunerați, acest lucru fiind explicat prin mărimea gradului de specializare.

De menționat că în ultimul timp este intens discutată o eventuală modificare a *legislației* în domeniu prin introducerea asigurărilor medicale obligatorii, similar modelului aplicat în vestul țării. Reprezentanții *ministerului sănătății rmn* consideră că este necesară introducerea acestui model, în timp ce populația rămâne rezervată, ținând cont de gradul înalt al sărăciei, rata șomajului, exodul masiv al forței de muncă, numărul exagerat al militarilor, etc.

În același timp, în cadrul unor vizite *oficiale* ale reprezentanților regimului separatist în Federația Rusă, Fondul de asigurări din Rusia a promis suport și sprijin în ceea ce privește introducerea asigurărilor medicale obligatorii. Rusia, ignoră de fiecare dată faptul că regiunea transnistreană este parte componentă a R.Moldova, fapt consemnat în multiple acte internaționale, inclusiv bilaterale moldo-ruse. La rândul său, regimul separatist încurajează în mod exclusiv contactele cu spațiul CSI, limitând în același timp colaborarea specialiștilor, inclusiv din domeniul sanitar, cu colegii lor din restul teritoriului R.Moldova. Ca rezultat populația este a cea care suportă consecințele.

O altă problemă majoră la acest capitol, este cea a salariaților instituțiilor constituționale, domiciliați în regiune, care nu pot beneficia de careva asistență din partea instituțiilor medicale din Transnistria. Un exemplu elocvent în acest sens este situația profesorilor din instituțiile de învățământ cu predare în grafia latină din regiune, salarizați din Bugetul Național al R.Moldova.

Deși acestora le sunt reținute contribuțiile pentru asigurarea medicală, pe de o parte nu sunt deserviți în instituțiile medicale din regiune, fiind *expediați* la instituțiile medicale aflate sub jurisdicția autorităților constituționale, iar pe de altă parte, instituțiile constituționale nu pot deservi cetățenii și persoanele asigurate, care locuiesc sau se află pe teritoriul controlat de regimul separatist. Astfel, în cazuri excepționale sau de urgență, viața și sănătatea

141 De exemplu, SRL „Remedium” a livrat preparatul „Cisplatina”, folosit la tratamentul bolilor oncologice. Potrivit procuraturii regionale, 50 % din cantitatea furnizată a fost ulterior retrasă din farmacii (în sumă de 170000 ruble, adică 20,5 mii USD), din cauza termenului de valabilitate expirat. www.nr2.ru/pmr

142 La cererea unei Comisii a SS, recent a fost desfășurată o anchetă, în urma căreia au fost pornite dosare penale împotriva unor funcționari și structuri ale „Ministerului Sănătății”, pentru livrarea medicamentelor și a produselor de conservare cu termenul de valabilitate expirat Spitalului Clinic din Tiraspol.

acestor persoane nu este în siguranță, deoarece ambulanțele și specialiștii instituțiilor medicale, subordonate autorităților constituționale nu au acces la pacienți (inclusiv deținătorii polițelor de asigurare).

Problemele sistemului sanitar din regiune sunt reflectate și prin numărul aflat în continuă creștere al bolnavilor de tuberculoză, cancer, infecții respiratorii, etc. Totodată, numărul persoanelor infectate cu virusul HIV/SIDA crește cu cel puțin 200 de persoane în fiecare an. Pentru fiecare pacient de acest fel, în bugetul RMN este prevăzut suma de 0,32 ruble/zi!!, pentru lecuire.¹⁴³

Una din principalele cauze ale acestor îmbolnăviri este narcomania, în regiune oficial fiind înregistrați circa 2000 narcomani.¹⁴⁴ În realitate, numărul acestora este mult mai mare.¹⁴⁵ Astfel, un simplu calcul arată că circa 4-5% din locuitori ar avea probleme de acest gen.

Fenomenul consumului de droguri printre tineri din regiune a luat proporții, devenind un factor serios ce influențează negativ dezvoltarea societății. Bolile infecțioase sunt considerate probleme cu cele mai serioase consecințe asupra sănătății umane, fapt ce poate determina creșterea importantă a costurilor pentru sănătate în viitorul apropiat. Constatăm s.e. că sunt înregistrate numeroase cazuri, în care pacienții infectați cu virusul HIV suferă și de tuberculoză. În or. Tighina/Bender, în 2006 a fost deschis un salon separat pentru 30 de pacienți ce suferă de două boli infecțioase concomitent. Situația acestora se agravează și din cauza lipsei unor preparate medicamentoase care i-ar trata definitiv sau ar stopa efectele de distrugere a organismului de către acești viruși.

Potrivit datelor oficiale ale structurilor separatiste, la începutul anului 2007, au fost înregistrate mai mult de 900 cazuri de îmbolnăvire cu tuberculoză.¹⁴⁶ Maladia pare să fi ieșit de sub control în regiune.¹⁴⁷ Condițiile economico-financiare, precum și lipsa unui sistem social și medical adecvat a condus la creșterea dramatică a numărului de bolnavi TBC.¹⁴⁸ Cu toate acestea, nu există un Program de informare și educare a populației, care ar combate fenomenul în regiune.¹⁴⁹

În mare parte, finanțarea insuficientă a sistemului de sănătate, salariile mici, lipsa utilajului modern pentru diagnosticare și tratament, precum și alte aspecte ale situației, au condus

143 www.regnum.ru/news/medicine/928041.html

144 www.nr2.ru/pmr/150864.html

145 Șeful dispensarului narcologic menționa în presă că „pentru a avea un tablou cât de cât clar și real al situației, cifra oficială urmează a fi înmulțită la 10”. Ibidem

146 Potrivit rudelor unor deținuți, în unele penitenciare există o „regulă nescrisă” prin care unii deținuți sunt amplasați în celula bolnavilor de tuberculoză în calitate de pedeapsă pentru careva încălcări, fapt ce contribuie la creșterea numărului de bolnavi în regiune.

147 «Comunitatea internațională este serios îngrijorată de creșterea catastrofală a îmbolnăvirii cu tuberculoză pulmonară în Transnistria în ultimii ani. Astfel că în 2005 creșterea a constituit 32%. Au fost înregistrate 574 cazuri. Cea mai neplăcută situație este în raionul Rîbnița (167,5 cazuri la 100 mii locuitori). În or. Bender -102,7 cazuri. Doar un an în urmă specialiștii au evaluat situația cu tuberculoza din Transnistria ca “epidemie dublă”. Medicul-șef al spitalului republican de tuberculoză, Piotr Dermenji, a adus următoarele date: la o sută mii locuitori în *Rmn* reveneau 98 bolnavi, în timp ce în situații reușite acest indice nu depășea 20, iar despre epidemie încep să discute în cazul indicelui de 50 bolnavi la 100 mii locuitori. Astăzi trebuie să vorbim deja despre „epidemie triplă” www.cip.nm.ru, articolul “Viață sau imagine?”, semnat de Valentina Sorocian.

148 «... Nesatisfăcuți de condițiile de trai a unui număr mare de locuitori din regiune, neasigurarea cu produse igienice, alimentare necalitative, lipsa medicamentelor necesare, nivelul scăzut de profilactică. În raionul Rîbnița lipsește staționarul de tratare a bolnavilor de tuberculoză. Prin urmare, majoritatea bolnavilor din or. Rîbnița refuză să plece la spitalul din Bender deoarece nu dispun de bani. Se simte și lipsa autobusului fluorografic în regiune. Din cauza insuficienței preparatelor nu se realizează profilactica chimică a membrilor familiei în care sunt bolnavi de tuberculoză. Doar 36% din populația Transnistriei este antrenată în măsurile de profilactică. Lupta contra tuberculozei a devenit mai dificilă deoarece această boală a devenit mai puternică în fața preparatelor medicale obișnuite, iar mulți bolnavi au nevoie de tratamente costisitoare. O îngrijorare accentuată este în legătură cu încheierea în 2008 a acțiunii programului anti-tuberculoză DOTS în Transnistria, care se desfășoară pe contul finanțării din fondurile Organizației Mondiale de Sănătate. Medicii se tem că situația s-ar putea înrăutăți brusc. Conform specialiștilor, Republica Moldova și regiunea transnistreană sunt lideri în Europa privind numărul bolnavilor de TBC. Comunitatea internațională este îngrijorată de faptul că Transnistria a devenit un focar periculos de răspândire a tuberculozei în țările vecine ale Europei....”. Ibidem

149 Programele finanțate de către instituțiile internaționale și implementate în Moldova exclud, în mare parte, regiunea transnistreană a țării. În viziunea noastră această abordare și atitudine este una greșită și are efecte negative asupra drepturilor și intereselor populației din regiune

la degradarea esențială a sistemului de sănătate în regiune. În rezultat, populația suportă consecințele calității proaste a serviciilor medicale, lipsei specialiștilor și a medicamentelor moderne, iar uneori și atitudinea indiferentă, iresponsabilă a medicilor sau personalului medical. Cu toate acestea, majoritatea lucrătorilor din sistemul de sănătate din regiune nu tolerează pacienții care se adresează în instituțiile de sănătate de pe malul drept al Nistrului.

În același timp, locuitorii din Transnistria consideră instituțiile medicale din regiune ca fiind de o calitate net inferioară celor din Chișinău. Chiar și în situații grave, majoritatea medicilor nu recomandă sau nu permit transferarea pacienților la instituțiile specializate din Chișinău.¹⁵⁰ Au fost înregistrate cazuri în care din cauza diagnosticării incorecte, persoanele au decedat.¹⁵¹

Dacă până în anul 2005, bolnavii de cancer din regiunea transnistreană erau trimiși la Chișinău pentru diagnosticare și tratament, după introducerea sistemului asigurărilor în medicină această procedură a devenit mai complicată.

Chiar și în lipsa condițiilor, experților, a cunoștințelor și experienței necesare, instituțiile medicale din Tiraspol au recurs totuși la tratarea pacienților de cancer, decizie care, inițial a costat multe vieți omenești. Ulterior, ministerul sănătății din regiune declara că ar fi deja gata să trateze bolnavi de cancer, fără a repeta greșelile anterioare.¹⁵²

150 Asociația Promo-Lex a înregistrat un caz în care o persoană care se afla la tratament în instituțiile specializate de la Chișinău a fost amenințată cu anularea grupei de invaliditate, în cazul în care nu va renunța la tratamentul său în instituțiile respective din Chișinău în favoarea celor din Tiraspol.

151 Caz din practica Promo-Lex: Fiind internat cu diagnoza inițială „Diferie”, pacientul a decedat în sala de reanimare după 7 zile. Rudele nu au avut acces, iar medicii în fiecare zi convocau Consiliu. Pe parcurs victima a fost diagnosticată de 5 ori cu rezultate diferite, rudele fiind obligate să procure medicamente de fiecare dată pentru tratament diferit. S-au adresat cu rugămintea de a-l transporta la Chișinău, însă nu au primit acceptul.

152 www.cip.nm.ru, articolul „Здравоохранение тоже нужно лечить”, semnat de Marina Dvgali

■ SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ

Europa conștientizează pericolul așa-numitelor conflicte înghețate de la hotarele sale. Datorită extinderii granițelor Uniunii Europene comunitatea internațională și-a sporit atenția vis-a-vis de problemele R.Moldova. Apărute cu 17 ani în urmă, pe baza aceluiași scenariu, trei entități separatiste ilegale (în Moldova– Transnistria, iar în Georgia– Abhazia și Osetia de Sud) mențin în aceste spații o stare de instabilitate, atât din punct de vedere politico-militar, cât și din cel socio-economic, respectiv demografic.

Regiunea transnistreană este divizată din punct de vedere administrativ în cinci raioane: Camenca, Râbnîța, Dubăsari, Grigoriopol, Slobozia și două municipii: Tiraspol și Bender (Tighina). Administrația separatistă controlează aproape în totalitate teritoriul R.Moldova din stânga Nistrului, inclusiv orașul Tighina și teritoriile adiacente (s. Gâsca, Chițcani, Proteagailovca), situate la vestul fluviului. În același timp, nouă localități de pe malul stâng au rămas și după război sub jurisdicția autorităților constituționale (Doroțcaia, Pohrebea, Pârâta, Coșnița, Vasilevca, Corjova, Cocieri, Roghi și Molovata Nouă).

În perioada sovietică, teritoriul actual al R. Moldovei figura ca una dintre cele mai populate regiuni din Europa. Odată cu obținerea independenței, urmată de declanșarea războiului moldo-rus la Nistru, țara a cunoscut un declin economic accentuat, iar situația demografică din Moldova - o degradare continuă pe ambele maluri ale râului.

La începutul anilor '90 estul R.Moldova (Transnistria) era populat de circa 750 mii locuitori. Potrivit ultimelor date statistice, au rămas doar 540 - 555 mii locuitori, iar ritmurile fenomenului depopulării cresc, atât din cauza scăderii naturale, cât și a migrației negative. De exemplu, în 2006, în regiune, au rămas cu 6,9 mii, sau cu 1,3% mai puțini locuitori decât în 2005 (8 306 persoane decedate și numai 4 868 născute). Coeficientul natalității a constituit 8,9 nașcuți la 1000 locuitori și respectiv, 15,4 decedați. În general, numărul populației regiunii a scăzut dramatic în ultimii 16 ani, ajungând la nivelul anului 1924, iar tendința se păstrează.¹⁵³

Dacă în perioada 2003-2004, cauza fenomenului era emigrarea locuitorilor (62% în 2003 și 57% în 2004), atunci în 2005 populația s-a redus din cauza mortalității. Astfel că numărul populației a scăzut cu 52% din cauze naturale,¹⁵⁴ fiind în pericol genofondul reproductiv al populației (datorită reducerii natalității și migrației excesive a locuitorilor de vârstă reproductivă).

Nivelul înalt al deceselor este consecința directă a nivelului scăzut al medicinei din regiune. Potrivit presei locale, în unele raioane din Transnistria, din cauza serviciilor medicale proaste, indicii morbidității indică o creștere accentuată în comparație cu indicii medii pe regiune.¹⁵⁵ Motivul medical de bază al mortalității înalte îl constituie bolile cardiovasculare și oncologice. Motivul indirect: nivelul de viață socio-economic scăzut, precum și abuzul de alcool. În conformitate cu datele statistice, o mie locuitori din regiune suferă de alcoolism. În realitate, numărul acestora este de cinci ori mai mare. Aproximativ două mii persoane suferă de narcomanie.¹⁵⁶

¹⁵³ www.economy-pmr.org/publik_stat.php

¹⁵⁴ www.versii.com/telegraf/material.php?id=7953&nomer=391

¹⁵⁵ www.nr2.ru, 19.06.2007

¹⁵⁶ www.rambler.ru/news/world/monuments/10364753.html?print=1

Până în anii 90, balanța migrației în Transnistria era una pozitivă. Moldova era atractivă pentru locuitorii URSS datorită unor aspecte precum: toleranța etnică, condițiile naturale favorabile (clima blândă, solurile fertile, abundența fructelor și legumelor) precum și nivelul de trai.

Acum însă, migrația forței de muncă are un caracter de masă. Problema a devenit una națională, iar numărul persoanelor care pleacă „după câștig” nu poate fi cunoscut cu precizie. Datele celor plecați numai din regiunea transnistreană în 2006 sunt alarmante (10 908 persoane plecate, adică cu 3 500 persoane mai mult decât numărul persoanelor venite).

Aceste cifre nu reflectă volumul real al migrației forței de muncă, deoarece *organele de statistică* ale regiunii dispun numai de datele privind persoanele ce și-au retras viza, informând astfel oficial *organele* locale. Acestea sunt persoane care au plecat pentru totdeauna. Muncitorii migranți pleacă doar pentru o perioadă de timp. Specialiștii consideră că motivele principale ale migrației forței de muncă sunt stagnarea de lungă durată a economiei regiunii, nemulțumirea persoanelor de gradul de remunerare, nivelul de trai și asigurarea socială scăzută, reducerea drastică a numărului locurilor de muncă, instabilitatea din zonă și incertitudinea statutului politico-juridic al regiunii etc.¹⁵⁷

Sondajele sociologice din ultima perioadă realizate în rândul populației regiunii arată că oamenii își doresc cel mai mult stabilitate. Populația se simte istovită din cauza nedeterminării a statutului lor. Cu toate acestea, stresul primilor ani post-sovietici a trecut demult. Oamenii înțeleg că nu au careva perspective și părăsesc regiunea. Migrația a influențat în mod nefast situația demografică din regiune. Nu este vorba numai despre perioada războiului din 1992. Potrivit datelor *oficiale*, dinamica negativă a migrației populației din regiunea transnistreană se menține pe parcursul celor 15 ani post-conflict. Totodată, numărul persoanelor care au părăsit regiunea în 1992 a fost atins și în 1996.¹⁵⁸

Trebuie menționat faptul că au plecat din regiune, forțat sau benevol, în mare parte etnicii moldoveni care, potrivit ultimului recensământ din regiune, au scăzut de aproximativ 40% în 1989 la circa 30-33% în 2005. În același timp, ponderea etnicilor ruși a crescut de la 25% la 30%, iar a ucrainenilor a rămas neschimbată (circa 25-26%).¹⁵⁹ Cele mai afectate zone sunt or. Dubăsari și or. Bender, unde în 15 ani populația s-a redus cu circa 40% și respectiv 30%.

Cifrele respective confirmă epurarea etnică în regiune. Merită de menționat faptul că anume zonele Dubăsari¹⁶⁰ și Bender¹⁶¹ au fost punctele cele mai fierbinți în perioada pre-conflict și în timpul războiului moldo-rus din 1992, deoarece sunt foarte importante, din punct de vedere strategic, pentru consolidarea pozițiilor separatiste. Zona Dubăsari se află exact în centrul regiunii și exista pericolul „ruperii” Transnistriei în două părți (la Nord – Râbnîța și la Sud - Tiraspol), fapt ce ar fi redus controlul separatiștilor numai asupra or. Tiraspol.¹⁶² Instituțiile de învățământ cu predare în grația latină din regiune, inclusiv trei în zona Dubăsari și două în Tighina, sunt argumentele ce demonstrează faptul că aceste zone au fost ocupate

157 www.rambler.ru/news/world/monuments/10364753.html?print=1

158 <http://demoscope.ru/weekly/2002/073/analit02.php>

159 Conform datelor ultimului recensământ organizat în anul 2005, în regiunea transnistreană populația a scăzut de la cca 750000 în 1990 la 555000 în 2005, adică cu peste 20%. Potrivit unor date neoficiale (ziarul „Sovety naroda”), numărul real al locuitorilor în regiune este sub 420000 locuitori. Declinul demografic și situația din regiune a modificat componența etnică, fiind prezentată informația despre o relativă egalitate între cele 3 grupuri etnice principale (moldoveni, ucrainenii și ruși).

160 Aflată pe malul stâng al Nistrului, dar populată preponderent de către etnicii moldoveni, a căror rezistență a fost reprimată de trupele paramiliare separatiste, susținute de Armata rusă din regiune.

161 Plus câteva localități din suburbia sa, aflate pe malul drept și cu o importantă semnificație strategică, dar și istorică pentru Moldova.

162 Situația ar fi condus la pierderea controlului asupra depozitelor de armament și a unor importante întreprinderi, situate în zona r.Râbnîța. Lupta pentru or.Bender a fost la fel de importantă, deoarece asigură liniștea or.Tiraspol, fiind ocupate exact localitățile cu acces liber spre Tiraspol (s.Chițcani).

prin violență și sunt ținute sub control separatist, împotriva voinței majorității locuitorilor. În același context, menționăm și exemplul celor opt localități din Transnistria, rămase sub jurisdicția autorităților constituționale care, în final, au fost abandonate de către trupele paramilitare, tocmai pentru că nu sunt atât de importante din punct de vedere strategic sau economic.

Numărul divorțurilor se află practic la egalitate cu cel al căsătoriilor. Spre exemplu, în perioada ianuarie-aprilie 2007 în regiune au fost înregistrate 688 căsătorii și 623 divorțuri.¹⁶³ Această instabilitatea a relațiilor de familie confirmă problemele sociale și economice și influențează negativ situația demografică din regiune.

Totodată, marea majoritate a tinerilor care studiază la Chișinău sau în alte instituții din Vest „sunt încurajați” să plece din regiune, aceștia fiind supuși diverselor „testări” și „atestări”.¹⁶⁴ Administrația separatistă nu este preocupată de elaborarea unor politici pronataliste, care ar contribui la ameliorarea situației și ar ține cont de noile condiții demografice și valorile socio-economice ale unei societăți moderne.

În regiune sunt înregistrați 134 mii pensionari. În 2007 numărul acestora va crește considerabil din contul persoanelor născute în anii postbelici, perioadă în care s-a înregistrat o creștere semnificativă a natalității.¹⁶⁵

În localitățile rurale din regiune, la fel ca și în restul teritoriului R. Moldova, au rămas în mare parte pensionari, fiind vizibil fenomenul de îmbătrânire a populației. Totodată, unele localități sunt în pericol de dispariție (s.lagorlâc, r.Dubăsari).

Astfel, criza demografică din Moldova și în special cea din regiunea transnistreană, se datorează în primul rând instabilității politice și militare din zonă. Primul val de migrație din Transnistria a avut loc ca urmare a conflictului militar, existând un număr enorm de refugiați.¹⁶⁶ De asemenea, localnicii cu altă opinie decât cea impusă de către regimul ilegal și structurile sale paramilitare, au fost supuși unor presiuni și persecuții, fiind determinați sau obligați să părăsească zona. Mulți dintre cei care au pledat deschis împotriva ideilor separatiste au dispărut fără urmă,¹⁶⁷ au fost asasinați sau obligați să părăsească regiunea fiind maltratați sau amenințați.¹⁶⁸ Cele mai afectate localități în acest sens au fost cele din zona Tighina și Dubăsari (pentru o comparație vom spune spre exemplu că dacă în perioada iunie 1941 – august 1944, în s.Lunga, Dubăsari au decedat trei sau patru civili, atunci, numai în perioada celor cinci luni ale războiului moldo-rus din 1992 au fost omorâte 13 persoane, în condițiile în care în localitate nu s-au înregistrat lupte).¹⁶⁹

163 Информационный статистический бюллетень за январь-апрель 2007 г., publicat de ministerul economiei al rmn

164 Diplomele obținute în instituțiile de învățământ din afara regiunii sunt recunoscute numai dacă candidatul a fost supus unei proceduri denumită «atastare». Candidații cu diplomele din Rusia și alte state CSI sunt avantajați.

165 www.rambler.ru/news/world/monuments/10364753.html?print=1

166 Persoane intern deplasate

167 www.garda.com.md/144/interviu/, Andrei Ivantoc: „Ori de câte ori am putut, le-am explicat deținuților că ar trebui să-și apere drepturile. Când mă vedeau discutând cu deținuții din alte celule, mă izolau, iar pe cei care mă ascultau – îi pedepseau. Sunt cunoscute numeroase cazuri când cetățeni din stânga Nistrului sunt luați în mașini și, pe ascuns, sunt transportați în direcții necunoscute, pierzându-se fără urmă. Îmi amintesc deseori de Anatol Romanciuc, deținut și el la închisoarea de la Tiraspol. De mai multe ori declarase greva foamei. Avea probleme de sănătate și vomita sânge... Acum câțiva ani, mi-a transmis o scrisoare, solicitând ajutor. Așa ne-am luat rămas bun. Eram închis atunci și nu reușeam să fac legătura cu libertatea. El mă ruga să-i anunț părinții, în cazul în care decedează, să-l ia de acolo și să-l înmormânteze creștinește. A scris pe la OSCE, pe la ambasada Rusiei, însă în loc să-l soluționeze problema, scrisoarea sa era transmisă înapoi la administrația închisorii și acolo era pedepsit și mai dur, închizându-l în condiții și mai sălbatice, la Hlinaia, unde nu avea dreptul să recepționeze pachete sau să transmită scrisori. Ași fi mulțumit dacă o Comisie internațională, Crucea Roșie, bunăoară, ar încerca să constate în închisorile din stânga Nistrului situația adevărată, și nu cea pe care le-o demonstrează Gonciarenko sau alții ca el”.

168 Sunt relevante în special cazurile din Dubăsari, Corjova, Lunga dar și din localitățile de pe malul drept al Nistrului, rămase sub ocupația separatistilor: Bender/Tighina și Chițcani.

169 Date furnizate de către locuitorii acestor zone

Aceste situații au generat fenomenul depopulării regiunii, fenomen ce se datorează în primul rând ignorării problemelor unei societăți, rămasă o perioadă îndelungată în calitate de ostatic al unor jocuri și interese politice, geopolitice și economice.

În concluzie, constatăm că cele mai importante cauze ale crizei demografice din Transnistria sunt instabilitatea politică, militară și economică a regiunii, precum și erodarea familiilor din cauza migrației masive; lipsa unui mediu democratic; situația deplorabilă în domeniul drepturilor omului, în special, discriminarea și „curățirea etnică” în regiune; lipsa condițiilor democratice de dezvoltare și afirmare a personalității și demnității umane.

■ STAREA AGRICULTURII

La prima vedere, analizând cuprinsul prezentului Studiu putem ridica semne de întrebare privind legătura dintre drepturile omului și starea agriculturii. Explicăm: la momentul de față drepturile locuitorilor regiunii, în special ale celor din zonele rurale, sunt grav afectate, fiind vorba în primul rând de dreptul la proprietate asupra terenurilor agricole. Dezvoltarea comunităților rurale este imposibilă fără respectarea acestui drept, care în condițiile actuale, reprezintă de fapt principala sursă de existență pentru țăranii din Moldova. Fiind încălcat acest drept fundamental, locuitorilor din regiune le sunt create condiții imposibile pentru supraviețuire, fiind afectate interesele, drepturile și libertățile lor fundamentale.

Așadar, condițiile climaterice favorabile și calitatea înaltă a solurilor din Moldova, inclusiv regiunea transnistreană, reprezintă practic un „tezaur național”. Calitatea vieții celor antrenați în agricultură, depinde de nivelul de administrare și gestionare a sectorului agricol. Teritoriul regiunii transnistrene are un relief favorabil agriculturii însă climatul este destul de secetos, compensat prin prezența unei importante surse de apă în apropiere, necesară pentru irigarea terenurilor. În acest context, în opinia specialiștilor, irigarea reprezintă cea mai serioasă problemă pentru agricultura regiunii, din care motiv, vom analiza problemele anume din această perspectivă. Totodată, considerăm că anume atitudinea și evoluția evenimentelor în ceea ce privește irigarea terenurilor, a determinat politica agricolă în regiune și a creat condiții pentru starea actuală de lucruri în agricultură.

Cca.38% din suprafața solurilor irigate în anul 1990 în R.Moldova, reveneau teraselor din stânga râului Nistru, adică în Transnistria, în timp ce acest teritoriu reprezintă cca.11% din teritoriul țării. Dacă în 1977 în regiune erau irigate cca.58,5 mii ha, peste 14 ani această suprafață practic a fost dublată, atingând nivelul maxim de 118,1 mii ha, ceea ce reprezenta deja cca 50% din suprafața totală a câmpurilor agricole. S.e. în anul 1991 în raioanele Slobozia și Grigoriopol erau irigate 88–94% din terenurile pregătite pentru irigare, iar în Râbnîța și Dubăsari – 42 - 56%. Nu în zadar în perioada sovietică, regiunea transnistreană a R.Moldova era considerată “grădina Uniunii Sovietice”.

După 1991 situația s-a schimbat radical. Deja către anul 1996 suprafața terenurilor pregătite pentru irigare a scăzut până la 109,9 mii ha, iar în 2001 – până la 91,9 mii. În raioanele Dubăsari și Râbnîța, suprafața terenurilor amenajate pentru irigare s-a micșorat cu 50 și respectiv cu 58%. În aceeași perioadă, suprafața terenurilor de facto irigate, a scăzut de la 73 la 21%. Și mai dramatică a fost situația în agricultura irigațională în anul 2004, când în medie se irigau numai 4% din terenuri, iar în Grigoriopol numai 1,8% (vezi Tab.1).

Situația este similară și în ceea ce privește fertilizarea solului. Suprafața semănturilor fertilizate cu îngrășăminte organice a scăzut de la 5,2 mii ha în 1994 până la 0,9 mii ha în anul 2000 și 0,09 mii ha în 2004. Îngrășămintele minerale se aplică în doze scăzute și practic exclusiv numai la grâul de toamnă. În prezent, fertilizarea semănturilor cu fosfor și potasiu practic nu se aplică. În medie la hectar, anual se mai introduc câte 5-10 kg substanță activă, în timp ce în perioada 1975-1979 cantitatea lor ajungea la 96-120 kg.

Terenurile pregătite pentru irigare (PPI, mii ha) și de facto irigate (I, mii ha și %)

Sistemul de irigare	1991			1996			2001			2004		
	PPI		I	PPI		I	PPI		I	PPI		I
		ha			ha			ha			ha	
Tiraspol	39,5	37,2	94	39,0	29,5	74	36,0	6,5	18	33,3	2,1	6
Grigoriopol	28,9	25,5	88	29,0	22,6	78	24,9	8,1	33	24,9	0,4	1,8
Dubăsari	19,4	10,9	56	10,7	5,3	50	9,7	0,2	2	9,7	0,3	3,1
Tighina	-	-	-	5,4	4,8	89	3,7	3,4	92	3,7	0,2	5
Rîbnița	30,3	12,7	42	25,2	10,7	42	17,6	17,6	5	17,6	0,6	3,3
În total	118,1	86,3	73	109,9	72,9	66	91,9	19,0	21	89,2	3,6	4,1

8.1. Degradarea solurilor

Toate acestea, în mod cert, contribuie la scăderea calității solului, fapt demonstrat de specialiști și cunoscut de către țărani. Problema refacerii fertilității solului este strâns legată de structura terenurilor însămânțate. În ultimii 10 ani ponderea culturilor graminee și tehnice în asolamente s-a mărit cu 6-15%, din contul celor leguminoase și furajere. La prima vedere nu a avut loc nimic deosebit, dar la o analiză mai profundă observăm, că din cele 22-27% de culturi furajere, porumbului îi revin 10-13%, iar ierburilor anuale și multianuale (în primul rând lucernei) – doar 4-5%, pe când în asolamentele optime ponderea lor trebuie să fie de 25%. Trebuie menționat faptul că suprafața culturii de floarea-soarelui a crescut până la 16-28% (în unele gospodării ea este și mai mare), în timp ce mărirea optimă e 10-12%.

Micșorarea suprafețelor terenurilor irigate (de 10 ori), a cantității de îngrășăminte minerale (de 2 ori) și organice (de 5 ori) aplicate, nerespectarea structurii optime a culturilor agricole au condus la diminuarea recoltelor obținute (mai ales a culturilor legumicole și furajere), care astăzi în mare măsură depind numai de cantitatea de precipitații din perioada primăvară-toamnă.

În privința irigației și a structurii câmpurilor însămânțate convingătoare sunt datele științifice ale Institutului regional de cercetări științifice în domeniul Agriculturii, care ne demonstrează că cheltuielile financiare, necesare pentru obținerea unei tone de producție la culturile legumicole irigate sunt mult mai reduse decât la cele neirigate, iar profiturile – mult mai mari.

Specialiști în agricultură rămân tot mai puțin în regiune. Aceasta ar fi una dintre cauzele degradării situației din domeniul agriculturii. Respectiv, în viziunea experților, este necesară instruirea și perfecționarea specialiștilor și a celor care la moment se ocupă de agricultură, care ulterior ar putea contribui la ridicarea nivelului de cunoștințe în domeniu și la schimbarea atitudinii față de potențialul agricol al regiunii.

8.2. Soluții pentru depășirea situației de criză

Motivele obiective și în special, cele subiective, nominalizate anterior, au contribuit la o reducere substanțială a recoltelor și a producției globale în regiune (în primul rând a

culturilor legumicole, care asigurau cele mai înalte profituri). În consecință, și-au stopat activitatea uzinele de prelucrare a legumelor și au fost pierdute piețele tradiționale de desfacere. În același timp, statutul politic nedeterminat și politica de auto-izolare a regiunii, promovată de către administrația separatistă a condus la alte efecte negative pentru agricultori.

Ca rezultat, gospodăriile agricole au devenit falimentare, nefiind în stare să achite salariile agricultorilor, generând un șir întreg de alte probleme: reducerea numărului de persoane antrenate în procesul de producere, emigrarea masivă, accentuarea sărăciei, degradarea societății etc. Seceta din 2007 practic a falimentat definitiv sectorul agricol și cei cca.10 mii de agricultori, care mai continuă să activeze în această ramură.

Anume în momentul în care agricultura a fost falimentată definitiv, argumentându-se cu necesitatea redresării situației, administrația separatistă, în persoana lui Igor Smirnov, decide unilateral, "exproprierea" agricultorilor locali, și darea în arendă a terenurilor acestora pentru o perioadă de până la 99 ani (!!!) diverselor întreprinderi, despre care se presupune că ar fi conduse sau loiale administrației separatiste. Argumentul principal al administrației regionale a fost faptul că această decizie este necesară pentru redresarea situației din sectorul agrar, care supraviețuiește datorită facilităților acordate de *stat* și a creditelor acordate de către întreprinderea „Agroinvest”.

În 2002 a fost adoptat *codul solului*, prevederile căruia stabileau că pământul este considerat proprietatea *statului*. Decizia care a urmat, privind desfășurarea referendumului referitor la privatizarea pământului, nu a fost altceva decât o continuare a *procesului de privatizare* (inceput în 2002 contrar normelor constituționale ale R.Moldova și cu aproape 10 ani mai târziu decât în restul teritoriului R.Moldova). Amintim că în 2003 a avut loc un *referendum privind privatizarea terenurilor agricole*.

Deoarece nu a fost explicat clar scopul și procedura *privatizării*, populația a preferat să nu se prezinte la vot, din care motive referendumul nu a fost validat.

Conștienți de faptul că agricultura este sfera cea mai problematică a economiei din regiune, Grigore Maracuța *președintele SS* în acea perioadă, a declarat că în situația economică creată, *statul* nu are resursele necesare pentru a stimula producția agricolă cu resurse interne. Măsurile care au fost luate în diferite gospodării au condus la folosirea ineficientă a terenurilor agricole, condiționând situația în care zeci de mii de ha de pământ practic nu erau prelucrate, fiind afectată în final și productivitatea solului. Maracuța invoca exemplul pozitiv al Rusiei, Ucrainei și a restului teritoriului Moldovei, de diversificare a formelor de proprietate asupra pământului.

Acesta, de fapt, nu a fost altceva decât un pretext pentru acțiunile ulterioare ale regimului separatist, „pregătind moral” populația de fenomenul acaparării terenurilor agricole de către un grup restrâns de persoane. Maracuța, de asemenea a încercat să diminueze problemele, referitor la privatizarea terenurilor, menționând faptul că tranzacțiile de vânzare-cumpărare a terenurilor urmau să fie încheiate doar după ce va fi adoptată o bază *legislativă* în acest domeniu. Astfel, urmau a fi împrumutați în primul rând pensionarii, care au lucrat 20-40 ani în sectorul agricol, apoi agricultorii din zonele rurale, medicii, profesorii, angajații din domeniul culturii. Pământul urma a fi distribuit gratuit, în condițiile în care un hectar de pământ în regiune costă cca.5000\$.

Considerăm că acapararea terenurilor agricole în regiune a fost un proces premeditat și planificat de către persoane interesate din anturajul celor ce dețin controlul asupra regiunii. Din câte am reușit să descriem anterior, agricultura regiunii a fost mai întâi de toate „încurajată” să falimenteze, ca mai apoi sub pretextul *restructurării și reformării sistemului*, să se

atingă scopul principal – acapararea terenurilor agricole. În acest context, drepturile sutelor de mii de țărani din regiunea transnistreană sunt pur și simplu ignorate.

Cu toate acestea, specialiștii consideră că situația din agricultură poate fi redresată, iar pentru aceasta este nevoie ca autoritățile constituționale precum și administrația regiunii să acorde mai multă atenție agriculturii prin respectarea dreptului la proprietate asupra terenurilor agricole persoanelor, care conform legislației naționale au acest drept (privatizarea terenurilor agricole în baza prevederilor constituționale). În același timp, înlăturarea obstacolelor și a restricțiilor pentru libera circulație, inclusiv anularea taxelor *vamale* și *de migrație* ar permite agricultorilor din regiune accesul pe piața întregii țări, sporirea producției agricole, reabilitarea și dezvoltarea sectorului și a industriei agrare.

■ ECOLOGIA

Indiferent cât timp ar mai fi necesar pentru rezolvarea problemei transnistrene, societatea nu trebuie să ignore una dintre cele mai importante probleme, cea a mediului înconjurător.

Potențialul industrial al Moldovei este concentrat în estul țării, aflat sub controlul regimului separatist, și a fost unul din motivele principale ale separatismului în Moldova. Astfel, din cauza lipsei oricărui control național sau internațional, în această zonă industrializată, timp de peste 15 ani practic este imposibilă verificarea reală a gradului de poluare și a situației ecologice în regiune.

9.1. Distrugerea munițiilor vechi

În primul rând, situația ecologică din regiune este totuși agravată de prezența arsenalului militar al Federației Ruse, stocat în depozitele de la Cobasna.¹⁷⁰ Din cauza termenului expirat,¹⁷¹ o anumită cantitate de armament¹⁷² nu poate fi transportată spre Rusia¹⁷³ și necesită a fi distrusă pe loc. În aceste condiții, prin intermediul OSCE a fost oferită o cameră de detonare "Donovan",¹⁷⁴ donată de Statele Unite în contul contribuției la fondul benevol creat de OSCE după summit-ul de la Istanbul, iar unele state din cadrul acestei organizații au alocat importante sume pentru echipament: cuptor de casare a munițiilor, piese auxiliare etc.

Administrația separatistă de la Tiraspol a condiționat distrugerea munițiilor vechi cu respectarea de către Rusia, a obligației de a oferi o recompensă de minim 100 mln USD, blocând procesul de casare și evacuare a munițiilor rusești din regiunea transnistreană a Moldovei.

Presupunem că acest joc a fost un scenariu instrumentat de către Federația Rusă pentru a nu respecta obligațiunile sale internaționale, deoarece după această „interdicție” banală, impusă de către cetățeni ruși Statului rus, problema evacuării a fost abordată diferit de către autoritățile ruse. Astfel, dacă în 2002 argumentele Rusiei conțineau promisiuni,¹⁷⁵ ulterior aceasta a condiționat îndeplinirea obligațiilor sale internaționale cu rezolvarea problemei transnistrene, în timp ce Moldova și statele membre NATO consideră că prezența trupelor și munițiilor rusești în Moldova reprezintă un obstacol serios în calea reglementării conflictului din regiune.¹⁷⁶

Așadar, în lipsa camerei de detonare, distrugerea munițiilor vechi este efectuată în condiții naturale, fapt ce provoacă pagube enorme atât mediului înconjurător din regiune cât și

170 www.osce.org/moldova/item_2_56.html

171 Majoritatea arsenalului militar a fost produs în perioada sovietică

172 În depozitele de la Cobasna mai sunt stocate cca 40 mii tone de muniții, din care peste 20 mii tone urmează a fi casate pe loc pentru că ar putea prezenta pericol în timpul transportării. Tiraspolul contestă însă aceste date și pretinde că cea mai mare parte a stocului este în stare bună și poate fi comercializată. www.azi.md/news?ID=18665

173 Potrivit obligațiilor internaționale asumate de Rusia la Summitul din Istanbul în 1999

174 "Donovan" poate distruge zilnic până la 5 tone de muniții, rezistă la explozii echivalente cu detonarea a 300 gr. trotil și este convenabilă din punct de vedere ecologic, deoarece gazele exploziilor nu sunt aruncate în atmosferă, deoarece trec prin filtre speciale. www.azi.md/news?ID=19627

175 Iolkin, consilier al Ambasadei Ruse în Moldova: "Rusia spera să se încadreze în termenii prevăzuți de acordurile de la Istanbul, chiar dacă întârzierea provocată de neînțelegerile cu administrația de la Tiraspol provoacă destule probleme suplimentare în afara de cele care deriva din tehnologia transportării și montării instalațiilor de casare. www.azi.md/news?ID=20189

176 www.azi.md/news?ID=43149

imobilelor ce aparțin locuitorilor din zonă. Procedura respectivă, cunoscută localnicilor sub denumirea „Operațiunea VZRYV” (explozia), are loc în apropierea depozitelor militare, iar unda exploziilor este resimțită și în unele localități din Ucraina. S.e. locuitorii din Stanislavka (Ucraina) au înaintat plângeri guvernului ucrainean, care în urma unor verificări au prezentat Federației Ruse un cont de 10 mii USD. În același context, trebuie remarcat faptul că prejudiciile locuitorilor r.Râbnița nu au fost estimate, deși acestea evident sunt mult mai mari, fiind înregistrate și câteva proteste locale în acest sens.¹⁷⁷ Acest fapt, semnalează o gravă problemă ecologică și umanitară în nord-estul R.Moldova, chiar dacă administrația regiunii și responsabilii militari ai Federației Ruse nu recunosc acest fapt.

În același sens, trebuie remarcate concluziile Raportului OSCE „Mediu și securitate: transformarea riscului în colaborare” avertizează că stocurile de muniții din stânga Nistrului sunt o amenințare ecologică serioasă. O eventuală explozie a acestor muniții ar provoca „un dezastru ecologic”.¹⁷⁸

9.2. Problema pesticidelor vechi

Problema utilizării nechizbuite a pesticidelor în anii 1970-1990 a condus la poluarea solurilor, resurselor acvatice, plantelor agricole și tehnice care, în consecință, au dăunat sănătatea omului, iar decalajul dintre volumele de pesticide introduse în țară și cele utilizate în agricultură a condus la acumularea unor cantități mari de pesticide inutilizabile și interzise. În scopul soluționării problemei privind neutralizarea acestora, în 1978 s-a construit un poligon pentru înhumarea pesticidelor inutilizabile și interzise în sudul țării (com. Cișmichioi), pe parcursul a 10 ani (1978-1988) fiind înhumate 3,94 mii tone astfel de substanțe.

În ultimii ani utilizarea pesticidelor în agricultură s-a redus esențial. Totodată, problema ce ține de paloarea mediului cu pesticide rămâne acută. În urma inventarierilor efectuate s-a constatat că la finele anului 2003 în depozitele din Moldova¹⁷⁹ ce nu corespund cerințelor legislației ecologice, se aflau stocate 1792,63 tone pesticide inutilizabile și interzise, care prezintă un pericol considerabil pentru mediul înconjurător și sănătatea populației.¹⁸⁰

Situația la acest capitol a fost studiată de către autoritățile constituționale, fiind solicitat sprijin internațional în vederea lichidării lor prin aplicarea tehnologiilor speciale.¹⁸¹

Localitățile aflate sub controlul regimului separatist de la Tiraspol nu au fost incluse în program, astfel că situația de aici nu a fost studiată și rămâne necunoscută opiniei publice. Cu siguranță însă există probleme serioase la acest capitol în regiune, fiind înregistrate cazuri de poluare a fântânilor și terenurilor unor localități din regiune după ce administrațiile locale au îngropat pesticidele.

Populația a protestat¹⁸² împotriva metodelor inadecvate de lichidare a stocurilor de substanțe toxice.¹⁸³ Astfel, stocurile de poluanți organici și persistenți rămân necontabilizate în regiunea transnistreană, fiind păstrate fără respectarea cerințelor și normelor ecologice.

177 «Добрый день», № 25 июнь 2007

178 www.azi.md/news?ID=44481

179 Cu excepția regiunii transnistrene

180 Strategia Națională a R.Moldova cu privire la reducerea și eliminarea poluanților organici persistenți, www.moldovapops.md

181 Proiectul Alianței Nord-Atlantice (NATO) de distrugere a pesticidelor și produselor chimice periculoase, sprijinit de OSCE va fi implementat în 172 de localități din 21 raioane ale R.Moldova. Bazele proiectului au fost puse în 2003, cind Președintele RM a solicitat Secretarului General NATO să acorde țării ajutor în vederea distrugerii substanțelor toxice periculoase. <http://azi.md/news?ID=41758>

182 S.e. on s.Stroiești au fost îngropate peste 1,5 tone de poluanți organici persistenți (DDT, on popor „dust”). Mirosul puternic al apei din izvoare a determinat locuitorii să sesizeze structurile sanitare din Râbnița, care inițial au confirmat faptul poluării, însă ulterior faptul a fost negat.

183 Buletinul Centrului de Resurse și Dezvoltare pentru Transnistria, nr.2, ianuarie 2007, www.promolex.org.md

Proiectul „Managementul și distrugerea stocurilor de poluanți organici persistenti” este finanțat de Fondul Global de Mediu, cu suportul Băncii Mondiale și Guvernul Moldovei și exclude teritoriul aflat sub controlul regimului separatist.

9.3. Calitatea apei r.Nistru

O altă problemă majoră, ce alarmează ecologiștii din Moldova, este calitatea proastă a apei r.Nistru, utilizată de peste 3,5 milioane de oameni pe ambele maluri. Potrivit specialiștilor, la moment, „situația râului este aproape catastrofală”.¹⁸⁴ Stațiile de epurare a apei, construite în perioada sovietică, fie că au fost construite cu grave abateri de la normele tehnice, fie că nu au fost finisate, iar cele care funcționează sunt dotate cu utilaj învechit și pune în pericol zona, existând riscul ca toate deșeurile să ajungă direct sau indirect în apele r.Nistru, considerat până nu demult unul dintre cele mai curate râuri din Europa.

Efectele negative deja sunt vizibile și în mod normal nu mai pot fi ignorate: în ultimii ani cantitatea peștelui a scăzut de 10 ori iar scăldatul nu este recomandat de către medicii epidemiologi. În același timp, Centrul de Epidemiologie și Igienă din or.Dubăsari a sesizat și degradarea continuă a calității apelor din fântânile regiunii, acestea nefiind dezinfectate și curățate pe parcursul mai multor ani, deși potrivit normelor igienice, această procedură este necesară în fiecare an.

O altă situație gravă de poluare a r.Nistru, relatată în publicația „Celovek i ego prava”. În s.Parcani, r.Slobozia în imediata apropiere de r.Nistru au fost alocate 5 ha de teren pentru depozitarea deșeurilor menajere din or.Tighina. Savanții ecologiști (prof. A.N.Morozov din Ucraina) s-au pronunțat categoric împotriva acestei decizii, care în cazul realizării va avea urmări foarte grave și ireversibile atât pentru r.Nistru cât și pentru Marea Neagră. Remarcăm faptul că problemele de acest gen sunt în mare parte ignorate de către autoritățile constituționale, care ar trebui să manifeste o atitudine mult mai serioasă față de situația și evoluția ecologică a regiunii, în general, și a r.Nistru în special.

În septembrie 2004 a fost format un grup de lucru, compus din experți din Moldova, Ucraina, OSCE, ONU precum și reprezentanți ONG-urilor ecologice pentru elaborarea unui raport privind situația ecologică a r.Nistru.¹⁸⁵ Constatăm că după 3 ani de raportul nu a fost dat publicității.

184 «ВЗГЛЯД», рекламно-информационная газета, № 3, 2007

185 «ВЗГЛЯД», рекламно-информационная газета, № 3, 2007

ÎNCHEIERE

Studiul Asociației Promo-Lex completează șirul documentelor de analiză și cercetare, efectuate de către diverse organizații și instituții naționale și internaționale, cu referire la situația din regiunea estică a R.Moldova. Cu toate că de fiecare dată concluziile experților constată o situație gravă de violare a dreptului internațional și implicit de ignorare și încălcare flagrantă a drepturilor omului în regiune, datorită poziției federației ruse situația nu a cunoscut deocamdată vreo evoluție pozitivă. Dimpotrivă, anume autoritățile constituționale au fost influențate, presate sau poate chiar șantajate să cedeze unilateral și nefondat poziții principiale, care ulterior au condus la complicarea definitivă a procesului de soluționare justă a problemei transnistrene, consolidarea regimului separatist și implicit la ignorarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în acest teritoriu.

La rîndul său, comunitatea internațională a condamnat de fiecare dată abuzurile săvîrșite de către reprezentanții regimului separatist și a solicitat stoparea acțiunilor ce violează drepturile a mii de persoane, însă în cel mai bun caz, acestea au fost pur și simplu ignorate. Sfidînd, de nenumărate ori, importante instituții internaționale, un regim ilegal a contribuit practic la diminuarea autorității instituțiilor și justiției europene întărindu-și nesperat de ușor pozițiile, contrar documentului de bază semnat la 21 iulie 1992 de către părțile beligerante: R.Moldova și federația rusă. Această situație a determinat în mare parte locuitorii din regiune, nu fără temei, să-și reducă încrederea față de sistemul și mecanismul internațional de apărare a drepturilor omului, în special odată cu neexecutarea deciziei CEDO în cazul *Ilașcu ș.a. vs Moldova și Rusia*. Sancțiunile aplicate de către comunitatea internațională persoanelor din administrația regiunii se pare că nu le afectează în vreun mod, de vreme ce situația din 2004 nu a înregistrat careva evoluții pozitive.

Deși autoritățile constituționale, semnînd documente internaționale, își declină responsabilitățile pentru situația din teritoriul controlat de regimul de la tiraspol, în mod normal Moldova nu poate fi absolvită de obligațiile sale pozitive față de cetățenii din regiune. Moldova nu trebuie și nu are dreptul să ignore nici măcar cazurile minore de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale în regiune.

Refuzul Federației Ruse de a evacua arsenalul său militar din regiune, probabil a servit un semnal clar pentru comunitatea internațională asupra caracterului ilegal al situației din zona de est a R.Moldova și un motiv serios de a se implica direct în procesul de mimare a negocierilor. Însă, în condițiile în care relațiile dintre Rusia (care declară că își apără interesele geopolitice în zonă, motivînd "protecția conaționalilor") și occident (la care apelează disperat societatea din Moldova pentru sprijin și suport) se înrăutățesc tot mai mult, se diminuează tot mai mult speranța cetățenilor R.Moldova într-o soluție corectă. În special este vorba despre cei din regiunea transnistreană, care practic nu mai cred în soții echitabile, bazate pe valorile democratice, interesele, drepturile și libertățile omului și nu pe interesele geopolitice ale unor state, grupuri de interese sau companii. Václav Havel menționa că "...pentru a porni pe calea rațiunii, păcii și dreptății e nevoie de multe eforturi, sacrificii, răbdare, intelegciune, cumpănire calmă, dorință de a-ți asuma neînțelegerile pe care le stîrnești. În același timp, trebuie să fii cît de cît în stare să-ți apreciezi propriile capacități și fapte ca atare, luînd în calcul totodată dacă puterile tale vor spori odată cu noile provocări pe care ți le impui sau dacă se vor epuiza".¹⁸⁶

Dacă pentru comunitatea internațională Transnistria rămîne o regiune exotică (o uniune sovietică în miniatură) iar problema transnistreană una dintre numeroasele situații nerezolvate, atunci pentru sutele de mii de locuitori ai regiunii și pentru cetățenii R.Moldova, aceasta rămîne un obstacol esențial în calea dezvoltării țării și a respectării drepturilor lor fundamentale. Locuitorii regiunii nu aprobă mecanismul, lipsit de transparență, al procesului de reglementare transnistreană și doresc să fie consultați de către toate părțile implicate în discuții. Experții internaționali și autoritățile constituționale trebuie să insiste asupra unor discuții permanente cu societatea

186 <http://193.226.7.140/~leonardo/n01/Havel2.htm>

civilă și reprezentanții diverselor grupuri din regiune pentru a nu admite decizii ce ar leza în continuare drepturile locuitorilor Transnistriei. Considerăm că negocierile trebuie purtate reieșind din situația reală, doleanțele populației și normele dreptului internațional, fiind ignorate ambițiile geopolitice ale unor țări străine. O decizie care ar nedreptăți majoritatea populației, ar putea fi comparată cu un nou pact gen “ribbentropp-molotov”, ceea ce în condițiile istoriei moderne, nu trebuie admis.

Nimeni nu a cercetat crimele săvârșite în perioada de după 1990 în acest teritoriu și nimeni nu a condamnat aceste fapte (la fel crimele regimului sovietic în Moldova). Considerăm că protecția persoanelor vinovate reprezintă un precedent periculos, ce poate încuraja repetarea unor momente ale tragediei “conflictului transnistrean”. Indiferent de gradul infracțiunii, etnia sau cetățenia persoanelor vinovate, acestea trebuie sancționate.

În timp ce diplomații caută soluții diplomatice, politicienii avantaje politice, oamenii de afaceri lobbies interesele lor economice, ziariștii se delectează cu subiecte de senzație, etc. - sute de mii de persoane suferă. Zilnic locuitorii regiunii continuă să fie supuși unor presiuni directe sau indirecte, drepturile lor fiind călcate în picioare. Formatul de negocieri și contingentul militar de pacificare în zonă rămâne dominat de către Federația Rusă și asigură perfect consolidarea regimului separatist de la Tiraspol. Contrar prevederilor Acordului moldo-rus din 21 iulie 1992 (documentul de bază în această chestiune) formula a permis regimului de la Tiraspol să obțină controlul total în “zona de securitate”, inclusiv or. Tighina, s. Roghi și parțial în s. Corjova (r. Dubăsari) și s. Varnița (r. Anenii Noi), să instaleze posturi de control și “vama”, să obțină calitatea de “parte” cu drepturi practic egale, etc.

Deocamdată, discuțiile și negocierile privind soluțiile problemei transnistrene rămân a fi intransparente și nu țin cont de opinia, drepturile și interesele populației țării, în special ale cetățenilor din regiunea transnistreană. Comisia Unificată de Control s-a transformat într-un club de discuții, fără autoritate, responsabilitate sau influență. În acest context, este cazul să se ceară reformarea și restructurarea acestor structuri inutile tocmai pentru a asigura cel puțin apararea drepturilor fundamentale în regiune. La baza noilor formule trebuie să se afle prevederile Acordului moldo-rus din 1992, care garantează libera circulație a persoanelor, marfurilor, bunurilor și serviciilor.

Așadar, asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și garantarea circulației libere între cele două maluri ale r. Nistru sunt aspectele ce pot convinge comunitatea internațională de artificialismul problemelor din regiune. Anume aceste aspecte pot constitui cheia succesului în rezolvarea “ecuației” transnistrene și nu discuțiile secrete sau interesele Federației Ruse, care de fapt se considera “stat-garant al conflictului”.

Trebuie încetat procesul de “spălare a creierilor” și de dezinformare a populației regiunii, fiindu-le asigurat accesul la informații și opinii diverse, prin lichidarea obstacolelor și organizarea/difuzarea unor emisiuni cu participarea tuturor actorilor implicați în aceasta problema, a societății civile și reprezentanților structurilor administrative de pe ambele maluri ale Nistrului. Majoritatea populației, conștientă de efectele negative ale propagandei și educației tinerilor în stil agresiv, dezaprobă astfel de metode, se pronunță pentru normalizarea situației, pledează pentru respectarea drepturilor și libertăților lor fundamentale. Merită accentuat dreptul locuitorilor de a decide viitorul lor și al regiunii, drept deocamdată ignorat de către autoritățile constituționale și comunitatea internațională. Locuitorii regiunii nu sunt informați și cu atât mai mult consultați asupra evoluției rezolvării problemei transnistrene, fapt care întărește neîncrederea lor față de acest proces și eficiența structurilor naționale și internaționale, precum și a respectării drepturilor omului. Odată informați, locuitorii vor fi capabili să își exprime clar și în cunoștință de cauză opțiunea politică, fără a fi folosiți sau manipulați de diverse grupuri de interese sau fără a fi nevoiți să părăsească zona.

Credem că este de datoria noastră să susținem aceste îndrăznețe și curajoase eforturi, pentru a asigura real accesul populației spre valorile democratice.